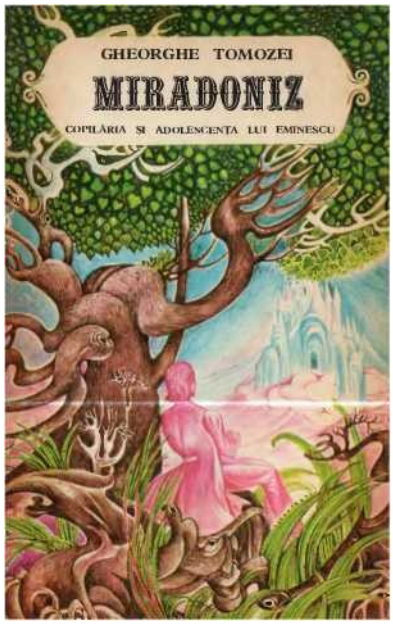
GHEORGHE TOMOZEI
MIRADONIZ
COPILĂRIA ȘI ADOLESCENȚA LUI EMINESCU

MIRADONIZ

COPILĂRIA ŞI ADOLESCENŢA LUI EMINESCU!

Copertă şi ilustraţii : ELENA BOARIU CHINSCHI

GHEORGHE TOMOZEI
MIMBÔXII
COPILĂRIA
ŞI ADOLESCENŢA LUI EMINESCU
Ediţia a doua

EDITURA ION CREANGĂ, BUCUREŞTI, 1977

CARTEA ÎNTÎI

DACĂ TRECI RÎUL SELENEI...

„Iar *în mijloc de grădine, într-o luncă de verzi portocale*
Nalţă-se ca într-un fior învăluit palatul Selenei
Mare-i, cu zece intrări, la care duc scări înălţate
Şi cerdacuri în aer-ţinut de-argintoase columne
Şi în trei caturi se nalţă palatul cu mii de ferestre
Mari şi boltite prin care pătrunde-o lumină albastră...”

Mihai Eminescu *„Dacă treci rîul Selenei", 1873*

1

în toamna anului 1877 Mihai Eminescu primea din partea vechiului său prieten şi fost coleg în anii de studenţie, Ion Slavici, invitaţia de a părăsi bătrîna cetate a Ieşilor, în care rămăsese din nou fără o slujbă sigură şi de a veni la Bucureşti. Răspunzîndu-i, la 12 octombrie, poetul scria : *N-am cu ce veni. Asta m-a făcut să-mi ţin gura pînâ acuma — 100 de franci am* pe *lună; din ce ăracu' să plec ? Am* şi *bagaje : cărţi, manuscripte, cioboate vechi, lăzi cu şoareci şi molii, populate pe la-ncheieturi cu deosebite naţionalităţi de ploşniţe. Cu ce să transport aceste roiuri de avere mobilă în sens larg al cuvîntului ?*

A făcut totuşi acest drum. A devenit redactor al ziarului „Timpul", şi într-un răstimp de opt ani, înainte ca mintea lui să se întunece, şi-a purtat, prin odăiţele întunecoase ale caselor în care a fost găzduit, lăzile cu cărţi şi manuscripte despre care vorbea cu haz în răvaşul trimis lui Slavici...

După moartea lui, întîmplată la 15 iunie 1889, scrierile netipărite ale poetului aveau să treacă în păstrarea criticului Titu Maiorescu. După ce le-a depozitat în casa-i veche, cu coloane elineşti şi fronton de templu, criticul le-a încredinţat Academiei Române. în 42 de caiete erau cuprinse sute de poezii, zeci de fragmente de proze, file traduse, mărturii ale unei munci trudnice, ca

de ocnaş. Între ele s-au descoperit şi cîteva poezii care vorbesc despre copilăria Luceafărului. Zgîrcit cu mărturisirile intime, chiar în convorbirile cu prietenii, Mihai Eminescu evocă — poate pentru sine, întrucît nu putem şti dacă ar fi trimis la tipar versurile acestea — poate pentru cititorul de peste timp, care eşti şi dumneata, iubite cititor — îndepărtatul tărîm al copilăriei trăite la Ipoteşti, imaginile unor arbori şi frunze care nu mai sînt, contururile tremurate, îngălbenite în vers ca în fotografiile vechi, ale fraţilor şi surorilor, umbrele unor tovarăşi de zburdălnicii ori de timpurie ingîndurare.

După ce ne-am îngăduit, cu dragostea şi sfiala celui care a încercat să evoce — după date precise, ori numai prin cleştarul cu multe faţete al imaginaţiei — amintirea unui geniu, transcriu, pentru cititorii acestor rinduri, două din poeziile aflate în caietele eminesciene... E vorba de *Copii eram noi amîndoi* scrisă în 1871 şi de *Fiind băiet păduri cutreeram,* concepută şapte ani mai tîrziu : Copii *eram noi amîndoi, Frate-meu şi cu mine.*
Din coji de nucă car cu bol Făceam şi înhămam la el Culbeci bătrîni cu coarne.
Şi el citea din Robinson,'
Mi-l povestea şi mie ;
Eu zideam Tumul-VavHon Din cărţi de joc* şi *mai spuneam Şi eu cîte-o prostie.
Adesea la scăldat mergeam În ochiul de pădure,

10

La balta mare ajungeam Şi l-al ei mijloc înotam La ynsula cea verde.
Din lut acolo am zidit,
Din stuful des şi mare,
Cetate mîndră la ■privit,
Cu turnuri mari de tinichea,
Cu zid împresurată.
Şi frate-meu ca împărat Mi-a dat mie solie,
Să merg la broaşte ne-mpăcat,
Sâ-i chem la bătălie —
Să vedem cine-i mai tare.
Şi împăratul broaştelor,
C-un oacacă de fală,
Primi — porunci oştilor Ca balta s-o răscoale.
Şi am pornit războiu.
Vai! multe broaşte noi am prins — Îmi pare chiar pe rege — Şi-n turnul negru le-am închis, Din insula cea verde.
Spre sar-am făcut pace.
Şi drumul broaştelor le-am dat. Săltau de bueurie,
În baltă-adînc s-au cufundat Ca să nu mai revie.
Noi am pornit spre casă.

11

Atunci răsplată am cerut Pentru a mele fapte —
Şi frate-meu s-a desemnat y De rege-n miazănoapte Peste popoare-ndiane.
Motanul alb era vistier,
Mîrzac cel chior ministru Cînd de la el eu leafa-mi cer,
El miaună sinistru.
Cordial i-am strîns eu laba
Şi împăratul milostiv Mi-a dat şi de soție,
Pe fiica lui cu rîs lasciv Şi ţapănă, nurlie,
Pe Tlantaqu-caputli.
Am mulțâmit c-un umil semn.
— Drept mantie-o prostire — M-am dus l-amanta mea de lemn, în sfînta mănăstire, într-un cotlon de sobă.
Şi ah ! şi dragă-mi mai era ! Vorbeam blînd cu dînsa. Dară ea nu-mi răspundea Şi de ciudă eu atunci Am aruncat-o-n foc.
Şi pe şură ne primblam Peste stuf şi paie Şi pe munţi ne-nchipuiam Cu fiece bătaie Mărşileam alături.

Şi pe cap mi se îmfla Casca de hîvtie O batistă într-un băţ, Steag de bătălie, Cînţani : Tarararah !
Ah ! v-aţi dus visuri, v-aţi dus ! Mort e al meu frate.
Nimeni ochii-i n-a închis În străinătate —
Poate-s deschişi **şi-n** *groapă !*
Dar ades într-ăl meu vis Ochii mari albaştri Luminează — un surîs
Din doi vineţi aştri Sufletu-mi trezeşti.
Eu **?** *Mai este inima-mi Din copilărie ?*
5 î s ? : : : : :
Ah ! îmi îmblă ades prin gînd,
O datare veche Parcă-mi ţiuie-aiurind Dulce în ureche :
Lume, lume şi iar lume !

Pfentru cel care a văzut manuscrisele» eminesciene,' cel care a avut putinţa de a privi filele uşor înnegrite de ani, cu cerneala parcă nu cu totul uscată, cu şiruri de cuvinte caligrafiate desăvîrşit, peste care vîrful peniţei

a aşezat apoi linii nervoase, adăugind in dreptul lor altele, cel care s-a răsfrînt ca o oglindă În aceste file, descoperind, dinlăuntrul în afara lor, miracolul care le-a nemurit, emoţia este copleşitoare. O harta a stelelor din- tr-un colţ de cer, cu comete întrepătrunzîndu-şi cozile de veveriţă printre astre fremătătoare, cu lumini săge- tînd nesfîrşirea, poartă mai puţin însemnul miracolului ca manuscrisele rămase de la cel care, din copilărie, zidea pe prundul gîrlelor ipoteştene „Turnul-Vavilon“. Poezia *Copii eram,* ar fi suferit, fără îndoială, încă multe, chinuitor de multe modificări pînă eînd poetul s-o lase în seama bătrînilor zeţari de la „Convorbiri literare“,"re vis ta ieşeană care l-a publicat, după „Familia“, cu versuri de început. Trăieşte în ea un peisaj ciudat, cu neputinţă de fixat pe o hartă, peisajul lumii fermecate a copilăriei, alături de un altul, exact, în preajma căruia trăiesc copiii de azi, ai gospodarilor din Ipoteşti. Fratele mort „în străinătate“ este Ilie, cea de a cincea odraslă a căminarului Gheorghe Eminovici şi a soţiei sale Raluca, mai mare cu numai patru ani ca Mihai. Dealtfel, poezia o dovedeşte, Ilie avea primul cuvînt, ori pe cel hotărîtor în hoinărelile prin luncă ori în „bătăliile“ sfîrşite cu încoronarea sa ca rege al meleagurilor de la miazănoapte. Deşi era, la rîndu-i, „os de rege“, Mihai primea, ca un curtean supus (alături de motanul alb ori de alt motan, chiorul Mîrzac) felurite dregătorii, rămînind in seama vistierului miorlăitor datoria rareori onorată, de a-i da cuvenita simbrie. Povestea amorului pentru vicleana, şi desigur frumoasa Tlantaqu-caputli, sfîrşită fără tristeţe, e urmată de invocarea copilăriei, şi tonul se schimbă aici, şăgălnicia e înnegurată de mîhnire. Cînd scria Copii *eram,* Mihai Eminescu avea 21 de ani şi era student la Universitatea din Viena. Hie murise în 1862, în vîislă de 16 ani...

M

Aceeaşi undă de amărăciune îl stăpînea pe poet cînd aştemea pe hîrtie *Fiind 'băiet păduri cutreeram...*
Fiind băiet păduri cutreeram Şi mă culcam ades lîngă izvor,
Iar braţul drept sub cap eu* rni-l *puneam S~mtd cum apa sună-
ncetişor :
Un freamăt lin. trecea din ram în mm Şi un miros venea adormitor
Astfel ades eu nopţi întregi am mas,
***Blînd ingînat de-al valurilor* glas.**
Răsare luna,-mi bate drept în faţă :
Un rai din basme văd printre pleoape,
Pe cîmpi un văl de argintie ceaţă,
Sclipiri pe cer, văpaie peste ape,
Un bucium dntă tainic cu dulceaţă,
Sunînd din ce în ce tot. mai aproape...
Pe frunze-uscate sau prin naltul ierbii,
Părea c-aud venind în cete cerbii.
Alături teiul vechi mi se deschise :
Din el ieşi o tînără crăiasă,
Pluteau în lacrimi ochii-i plini de vise,
Cu fruntea ei într-o maramă deasă,
Cu ochii mari, gura-abia închisă;
Ca-n sorim intet-încet pe frunze pasă.
C&tcînd pe vîrfnl micului picior,
Veni alături, mă privi cu dor.
Şi ah, era atît de frumoasă,
, Cum numa-n vis o dntă-n viaţa ta Un nnger blînd cu faţa radioasă.
Venind din cer se poate arăta;

15

. *Iar păru-iblond şi moale ca mătasa Grumazul alb şi umerii-i vedea.*
Prin hainele de tort subţire, fin,
Se vede trupul ei cel alb deplin.

Povestea noastră începe de acolo, în satul/cu iazuri; şi păduri, cu ierni şi primăveri înflorite, în care copilăria se trece între cumpeni de fîntîni, meri subţiri cu scoarţa roasă de iepuri şi cu nunţi de fluturi, aurind văzduhul...

Povestea Luceafărului începe la Ipoteşti...

2

Ninge de trei zile fără contenire..:

E alb dealul Crucii, alb dealul Budăiului şi zăpada se aşază cu spornică lenevie peste pădurile Cătămărăş- tilor. Fulgi mari cad peste turla de lemn a bisericii zidită cîndva de Teodor Murguleţ şi cumpărată de puţină vreme de către Raluca, nevasta căminarului Gheorghieş Eminovici. E seară şi lumini galeşe se aprind în ferestre. Prin arborii îngheţaţi trece vînt lin şi aspru, făcînd să sune ţurţurii de gheaţă aninaţi de ramuri, asemeni vechiului candelabru adus cu mare grijă, într-un car pardosit cu fîn moale şi velinţe, tocmai de la Viena, de către neguţătorii botoşăneni, pentru a lumina cu scînteieri pripite masa de ospăţ a dumnealui, temutului căminar.

16

Ceasurile se trec. Se întunecă. Rămîn peste acoperişuri numai trunchiurile pe care fumul ieşit din hornuri le înalţă spre cerul de sticlă aburită. Copacii arşi pe lespezile sobelor podite cu lutişor îşi" recompun, pentru o frîntură de clipă doar, făptura, acolo peste căciulile ruginite de ploi ale caselor^ Apoi se spulberă. Călătoresc poate peste potecile ninse, alunecă peste creştetul drumeţilor întîrziaţi pe lîngă tălăngi de care şi umplu aerul cu miros de cuiburi arse şi de răşină roşie, sfîrîind, aromitoare.

Tei carbonizaţi zboară peste casa cea nouă a căminarului. La primăvară, Gheorghieş Eminovici va sădi în ograda de curînd dobîndită alţi tei, de crengile cărora copiii să prindă şstreangurile[1] de cînepă ale scrîn- cioburilor. Şi Raluca, fiica stolnicului Juraşcu din Jol- deşti, cu care Eminovici s-a însoţit cu zece ani în urmă,' i-a dăruit pînă acum şase prunci : '

Şerban
Nicolae
Iorgu
Ruxandra
Ilie
Maria

Căminarul ştie : dacă Raluca va aduce pe lume un fiu îl vor numi Mihai... Bineînţeles, cu toată dragostea pe care o nutreşte pentru Maria care are de-acum doi ani (Ruxandra a murit la numai o toamnă de la naştere), căminarul îşi doreşte un fiu. încă un fiu. A cumpărat de curînd Ipoteştii de la boierul Hurmtizache, care i-a cerut pentru cele 288 de fălci moldoveneşti 4 000 de galbeni. EminoVici a trebuit, adăugîndu-i la galbenii cu

multă grijă strînşi, să împrumute alţi 800 de la cumnata sa Fevronia şi încă 200 de la sora acesteia, Maria Mar vrodin. în plus, a fost nevoit să pună în vînzare frumoasele case din Botoşani, case boiereşti, cu un cat, cu multe odăi şi cu grădină ca de mănăstire. Băieţii l-ar putea ajuta s-o scoată la capăt cu muncile cîmpului, munci grele cu care el e demult învăţat. O groază de parale l-a costat şi dobîndirea din mîinile împodobite cu inele ale lui Grigore-Sturza-Voevod a decretului prin care a devenit căminar, mărunt rang în cinul boieriei, rîvnit şi cumpărat cu îngrijire. în odaia cea mare, unde căminarul îşi ţine cărţile şi registrele de socoteli, există, păstrată în scrin, ferită de privirile oricui, patalamaua domnească; „Cu *mila lui Dumnezeu, Noi, MihaiL Gri- gore Sturza Voevod, domnul ţârii Moldovei, dumnealui sulgerului Gheorghe Eminovici, luînd în băgare de seamă slujbele ce a săvîrşit patriei în diferite vremi, dar mai ales sub vremelnicească cîrmuire, noi găsim de cuviinţă a-i face cuvenita răsplătire şi dar după prerogativa ce avem, iată prin acest al nostru domnesc decret îi hărăzim rangul de căminar, dîndu-i dreptate a se iscăli şi a se face cunoscut cu acest rang pentru care poruncim sfatului ca să-l treacă prin acturile cîrmuirii cu rangul de căminar. Dat în anvl 1841, mai 12 zile“.*

în fiecare an, de Sfîntul Gheorghe, cînd în casa căminarului e petrecere şi carafele cu vin bun, adus în balerci cu doage fine, ca de vioară, tocmai de la Iveşti, înveselesc chipurile mesenilor, iar din tindă vine miros dulce de plăcintă, Gheorghieş scoate- actul domnesc din scrin şi-l trece, spre evlavioasă pipăire, mîinilor negre, muncite, ale celor de faţă. Bubedeniile şi vecinii celui

pomenit in catastifele domneşti, la Iaşi, plescăie cu dulce uimire şi-l laudă pe gospodar care, drept în scaunul lui cu spătar arcuit, pare la rîndu-i un viteaz eîrmuitor de oştiri. Raluca nu ia cu totul parte la bucuria (e drept, nemărturisită) a bărbatului, ci se mulţumeşte să surîdă stins,' catifelat, îmbiindu-i în răstimpuri pe oaspeţi să-i guste bucatele pregătite în cuhnia din fundul ogrăzii de mîinîie ei mici, albe, părfnd să se frîngă printre roţile de tuci ale plitei ori pîntecoasele vase de aramă. Şi oaspeţii nu se lasă rugaţi. Apucă, lacomi^ ciozvârte de pui asupra cărora îşi reped, cu oftaturi, dinţii, îşi şterg mîhiile de grăsime pe coltucele pufoase' de pline, ori ronţăie scover- gile aduse pe talere de lut. Copiii nu sînt de faţă. Ei stau în odăiţa lor dinspre livadă şi aşteaptă, cu ochii aţintiţi la clanţa uşii, paşii domol lipăitori ai mamei care le aduce felurite bunătăţi şi-i mustră că n-au de gînd să adoarmă. Dacă vreunul dintre băieţi, îmbrăcat în lungă cămeşoaie de in, îndrăzneşte să se arate în pragul odăii unde se istorisesc — în miez de noapte — întîmplări care le fac pe cucoane să roşească, harapnicul odihnind în cui poate să sară pe spinarea vinovatului, în ciuda glasurilor săritoare ale mesenilor care se căznesc să-l îmbuneze pe stăpînul casei şi în ciuda privirilor mustrătoare ale **Ralucăi.**

Cînd se face tîrziu şi odaia rămîne pustie, înainte ca masa să fie golită de cupe şi tăvi, căminarul adoarme în jilţ, barba castanie pare să i se îmblânzească, şi mîinile mari, cu degete noduroase se aşează sub obraz, în chip de pernă. Ceasornicul bate în clopotul lui de sticlă viorie, cocoşii se aud în revărsat de ziuă şi casa se cufundă în tăcere. în odaia lor, „dracii“ au adormit.

2*

Dar totul durează nespus de puţin. După numai un ceas, căminarul e în picioare, îşi zvîrle pe obraz cîteva căni cu apă ca gheaţa, dă porunci şi e gata de o nouă zi.

Fiindcă petrecerile sînt evenimente rare în casa Eminovicilor. În ciuda actului primit prin milostivenie plătită, căminarul trebuie să trudească din zori şi pînă-n noapte pentru a face faţă multelor necazuri pe care le are cu pămîntul. Îngîndurat, cu sprîncenele mereu apropiate, nepriceput să rostească vorbe gingaşe, mai degrabă ursuz şi neguros, căminarul are totuşi zile cînd e voios, cînd se joacă prin ogradă cu băieţii, ori cînd laudă bucatele Ralucăi. Povesteşte, hîtru, întîmplări de peste zi, maimuţăreşte ca un actor priceput scălîmbăielile de vorbire ale unor tineri cu fumuri pariziene — şi în casă, obiectele devin cîntătoare, aerul e străveziu şi chipul Ralucăi se[1] îndulceşte în surîs. Furtuna vine însă curînd, Gheorghieş suduie şi ameninţă. îşi blestemă zilele, e nemulţumit de odrasle. Trînteşte uşa, de sar în dulapuri linguriţele de argint din zestrea fetei lui Juraşcu, boţeşte mătasea liliachie a sofalelor, şi se duce la grajduri unde stă de vorbă, necontrazis, cu caii şi mînjii, în vreme ce cîinii i se încurcă, prietenoşi, în picioare. Atunci, copiilor li se dă straşnică poruncă să nu apară în ochii căminarului. Ei stau cu nasurile lipite de geam şi îl prívese cu teamă, dar şi cu secretă admiraţie, pe omul îmbrăcat ca un urs, în straie de şiac negru, călugăresc, cu cizme largi în picioare şi cu creştetul acoperit de o căciulă ţuguiată.

Casa în care acum arde, la toate ferestrele, lumina, miroase încă a brad de curînd despicat, a var proaspăt şi a zugrăveală nouă. Şi mobilele, deşi ştiute, aduse din casa de la Botoşani, lucesc, atinse de pîlpîirea lumînă-

rilor, şi par să iveascâ neştiute contururi. Căminarul a desenat el însuşi, cu coada biciuştii, în ţărînă, planul viitoarei case, sub ochii sperioşi ai dulgherilor şi zidarilor. A pus, la nevoie, umărul, a cărat grinzi şi căpriori, a netezit cu palma zidul umed şi a căutat zile întregi, prin dughenele de la oraş, clanţe de alamă pentru uşi ori lămpi cu abajur de porţelan pe care le-a spînzurat de tavan. Le foloseşte numai la sărbători, în zilele obişnuite aprinzînd sfeşnicele cu luminări galbene cu miros de miere şi floare de salcîm. Zestrea Ralucăi, copila cea mai iubită a lui Vasile Juraşcu, fusese bogată în odoare. Foaia, întocmită cu gospodăreşti precauţii de către socru şi iscălită de ginere, le cuprindea pe toate : *„Isvodul di zâstri ci dau fiicei meii Ralu cu blagoslovenie* şi *sănătăţi. Din anul 1840, mai 26. IJna icoană Maica Domnului, fericată în argint, patru ineli cu diamant, una candelă tij de argint, una părechi cercei de mărgean, un fer- mural“* etc. Lingă o *alesidâ de aur* erau notate *12 cuţite,* după *şase tingiri de aramă* se urmau în actul dotai două *táblale de Lipţca, după 24 bucăţi cămeşi* şi *fuste* erau trecute *patru bucăţi scorţuri, două scrinuri, două salteli, două oghealuri, opt perini cu trei rînduri de feţi şi un gardirop.*

Casa înconjurată de tei a Eminovicilor mai adăpostea — lucru îndeajuns de rar pentru un proaspăt boiernaş încurcat în socoteli băneşti, în întreprinderi negu- ţătoreşti riscante, trecîndu-şi ziua pe cîmp ori îngrijind de hambare şi coteţe — un dulap plin cu cărţi brăcuite. încă din vremea în care era un biet scriitoraş de cancelarie pe moşia boierilor Baluş, de la Dumbrăveni, loc în care avea să fie dăruit cu primele odrasle, viitorul sulger şi mai apoi căminar se^ deprinsese cu bunul obi

cei de a se întoarce din călătoriile în care afacerile boiereşti îl chemau şi cu cîteva tomuri legate în piele, cărţi pe care le arată în ceasuri de răgaz. Vorbind bine nemţeşte şi scriind la fel, era firesc ca în mai toate aceste tomuri filele să fie împodobite cu complicatele slove gotice. Dar printre ele îşi făcuseră loc şi tipărituri româneşti, majoritatea traduceri din elină şi franceză, pre- cum şi — cel mai des răsfoite — culegeri de scrieri cronicăreşti. Iii odaia ale cărei ferestre dădeau spre uliţă, căminarul păstra, ferite, aceste cărţi, într-un dulap din lemn mirositor, cu poliţe curbate de greutatea tomurilor şi a catastifelor.

Acolo se retrăgea pentru a-şi limpezi gîndurile, acolo se află şi acum, cînd aşteaptă, cuprins de îngri- jare, ca bătrîna moaşă adusă cu droşca, tocmai de la Dumbrăveni, să-i vestească naşterea fiului aşteptat. Cafeaua pregătită de alte mîini decât ale Ealucăi, care de trei zile se chinuie, doborâtă de dureri, rămîne neatinsă în frumosul serviri de porţelan primit cîndva în dar de la Baluşi. Aprinde sfeşnicele cele mari, cel de pe scrin şi cel de pe masa rotundă din mijlocul odăii, ceara sfîrîie şi-i picură pe mîini, iar de afară se aude vîntul.

Ninsoarea a mai stat.

Ferestrele sínt toate stinse. Eminovici porneşte în căutarea cutiei cu tutun bun, ca piciorul de furnică de subţire, şi n-o găseşte, suduie, şi Raluca nu e pe-aproape să-i astîmpere mînia cu glasul ei mereu cîntător, cu privirile dojenitoare...

E timpul. Din clipă în clipă moaşa ar trebui să-i aducă vestea şi să-i ceară tainul cuvenit de rachiu. Căminarul s-a gîndit şi la asia, şi pe o tablă aşteaptă, albă, ca un ţurţure de gheaţă, sticla cu vutcă leşească pe care

a cumpărat-o de la Botoşani. îşi apropie un păhăruţ nu mai mare ca o jumătate de nucă, destupă gîtul sticlei şi-şi toarnă. Mai mult varsă pe lîngă pahar licoarea scînteietoare. Bea şi scutură nemulţumit din cap. Şi cutia cu tutun tot n-a găsit-o. Deschide uşa. Ştie că în tindă aşteaptă vizitiul Vasile Rusu, mina lui dreaptă, singurul care-i înţelege gîndurile fără să fie nevoie să le rostească.

— N-ai cumva nişte tutun, Vasile ?

— Am, cucoane Gheorghieş.

Şi Rusu scoase la iveală o basma roşie, cu colţurile înnodate, din ea apare o pungă de piele ponositä, şi într-o clipă luleaua căminarului fumegă, înceată.

— Vină să bei şi tu un gît de rachiu !

Vizitiul intră cu fereală în odaia în care sfeşnicele ard, înmulţite de apa oglinzii.

— E **bun ?**

— Straşnic.

■— Mai toarnă-ţi...

Rusu îşi şterge mustăţile şi-şi umple numai pe jumătate păhăruţul.

— Nici o veste ? cutează să întrebe.

— Nici.

— Să-ntreb p& la cuhnie, poate că ştiu femeile eeva.

— E o facere grea. Ralu e sfîrşită...

Vizitiul iese şi tulbură flacăra luminărilor. Căminarul scoate din raft ceaslovul cu scoarţe verzi, plesnite. Moaie pana în călimară şi scrie : *„Astăzi, la 15 ianuarie 185Q s-au născut...“* şi se opreşte... Oare va fi băiat ?

Uşa se deschide şi în încăpere intră, furtunatică, toată numai rîs, baba Sia, cea care i-a moşit Ralucăi toţi copiii.

— Cit rachiu socoteşti domnia ta, căminare, că trebuie să-rtii dai, să-mi mai îndulcesc osteneala ?

-— Da’ spune...

■— Ai un cucon, să-ţi trăiască !

Căminarul năvăleşte spre uşă. Baba îi ţine calea cu destoinicie :

— Domol, domol, pînă mîine în zori nu ţi-l arăt. Îţi spun eu cînd...

— Cum e ?

— Cum să fie ? E frumos de n-are pereche...

Căminarul îi încredinţează babei Sia sticla de vutcă, în vreme ce afară, în ninsoare, se aude o sanie cu clopoţei.

Rusu bagă capul pe uşă.

— A venit părintele cucoanei Raluca.

Eminovici dă buzna în curte, îl îmbrăţişează pe bă- trînul ghemuit într-o blană miţoasă de oaie, îi sărută mîna şi-l pofteşte în odaia cărţilor.

— E gata de-acum ?

— Gata. Ralu mi-a făcut un băiat. Mai ai un nepot.

— Şi ce nume vreai să-i pui ?

— îi spun Mihai.

Pare să se lumineze... Vestea a ajuns în casele din jur, din hornuri începe să iasă fumul şi vecinii înţeleg bucuria căminarului care, în numai zece ani de cînd a cerut-o de nevastă pe fata lui Vasile Juraşcu, e tată la şapte copii !

Trec primele sănii pe uliţa potopită de zăpadă. Căminarul scrie pe scoarţa ceaslovului, pentru aducere aminte, anul, luna, ziua şi *„ceasurile evropieneşti“* la care. s-a născut Mihai.

Curînd aerul se umple de-un fum albăstrui, şi de dincolo de dealuri transpar razele palide ale soarelui iernatic, ca nişte petale de brinduşă răsărite printre arbori ninşi, şi dimineaţa se înstăpîneşte peste zare.

24

Întîia dimineaţă a lui Mihai...

...Şi zăpada nu e decît pulberea stelelor năruite în zboruri de milenii, pînă ca dintre ele ,să ţîşnească Luceafărul...

3

Şerban
Nicolae
lorgu
Ruxandra
Ilie
Maria
Mihai

A sporit familia lui QJreorghieş Eminovici. Abia întrematã, Raluca a pregătit bucate pentru un ospăţ la care căminarul a chemat rubedeniile din şapte sate şi de la care n-au lipsit scripcarii lui Nae Oacheşu, pe care Vasile Rusu i-a scos dintr-o nuntă şi i-a adus la Ipoteşti în goana trăsurii, iară a le da măcar răgazul să spună o vorbă. Ştiau şi ei ce înseamnă pentru căminarul de la Ipoteşti venirea pe lume a unui fiu. Aşezaţi în capul mesei, cu castroane pline cu mîncăruri care mai de care mai îmbietoare, scripcarii îşi înteţeau cîntările la fiecare încreţitură de sprinceană a gazdei.

2 5

În zori, la spargerea chefului, după plecarea ©aispe- ţilor şi alungarea lăutarilor, potrivit datinii, au pregătit masa ursitoarelor...

— îi va mulţumi lui moşu-său ! stăruie să spună în răstimpuri, cu limba cam încurcată, Vasile Juraşcu. Îi va mulţumi pentru ce i-a ursit.

Căminarul se apleacă asupra leagănului • şi chipul lui e fulgerat de-un zîmbet blînd. Rîde cum n-a mai rîs de multişor, eu dinţii albi iluminaţi şi ei. E pentru o secundă flăcăul cu privire aprigă, intrat într-o dimineaţă în casa lui Juraşcu şi eerîhd-o de nevastă pe frumoasa Ralu. Anii — puţini — cîţi au trecut de-atUnci i-au risipit în păr, pe la tîmple, cîteva fire albe, mersul parcă îi e mai domol, vocea ceva mai potolită. Şi totuşi, cînd e mînios tresar tablourile din ramele lor aurii, şi sticla ferestrelor se mişcă pe pervaze, cu clinchet mic. E ceva de lup sur într-însul, de aceea surîsul lui rar îi bucură pe toţi ai casei şi descreţeşte fruntea Ralucăi...

Pe masa rotundă e aşternută o pînză de borangic, gălbuie ca bobul mărunt de romaniţă şi străvezie ca mierea. între cele două sfeşnice cu luminările împuţinate, fumegînd uşor, mîinile lui Vasile Juraşcu, ale Ralucăi şi ale căminarului au adus o mulţime de lucruri aşezate într-o ciudată devălmăşie...

O pîine uriaşă, cu coaja rumenă...

Două mere roşii, lucioase...

O crenguţă de brad...

Un ceasornic vechi, cîntător, cu capace gravate...

Un tom legat în piele cafenie, cu colţurile îmbucate în solzi de argint, cu încuietoare şi lacăt...

O pană de gîscă meşteşugit despicată, pentru scris».:

Foarfecile Ralucăi, dămpănitoare ca un cioc de barză...

26

O nivelă de tîmplărie, cu picătura de apă clătinîn- djţ-se în cămăruţa-i de sticlă, adusă cu mirare de către vizitiu din podul grajdului...

Cu toţii sînt încredinţaţi că la miezul ■ nopţii apropiat zînele-ursitoare vor poposi în casa nouă a căminarului, nezărite, coborând poate prin horn, fără să-şi înnegrească rochiile albe în tăciunii mocnind, strecurîndu-se, fermecate, prin chiar gaura cheii, ori deschizînd geamurile şi aducând, între pereţii albi, albul zăpezii şi al gheţii... După ce vor fi trecut prin odaia Ralucăi, aţipită cu mîinile pe leagănul din lemn de tei, ele se vor strânge în jurul marei mese de ospăţ şi-i vor ura micului Mihai să fie frumos şi teafăr ca merele de foc roşu, cu must aromitor, veşnic tînăr ca ramul de brădişor, înţelept ca bucoavnele tomului cu ferecătură măiastră, bun ca miezul pîinii albe, cu paşi siguri prin lume ca bătaia ceasornicului, mînumd pana ori foarfecele vechilor meşteşugari ai pământului, şi stăpînind tainele lemnului şi lespezii...

Ori, dimpotrivă, poate că zînele-ursitoare se vor fi înnămeţit pe drumurile Botoşanilor, săniile lor uşoare, cu tălpici din fier de stea se vor fi răsturnat, şi înaintea lor, în casa de pe deal, vor veni ursitoarele rele...

Sigur, totul e numai o poveste... Ralijca doarme, căminarul închide porţile, iar Vasile Rusu se cuibăreşte în podul grajdului, în fînul de astă-vară, în vreme ce bunicul nu-şi găseşte incă astimpâr şi Întârzie lîngă cuptorul cu Olane subţiri din cuhnie' pîndind venirea zînelor, cu ochii mici, înceţoşaţi de somn şi de fumul albăstriu al rachiului din clondirul golit cu încetul.

E tăcere...

Lumini se alungă pe tavan, în sobă, tăciunii tresar pe vatra de cenuşă, iar sfeşnicele stinse, cu argihtul înfierbântat, străjuie masa şi oglinzile odăii în care zî- nele întîrzie să vină...

4

în odaia în care Gheorghieş Eminovici se închide din ce în ce mai rar, fiindcă anul a fost secetos şi treburile moşiei l-au absorbit peste măsură, e un tablou mare, cu veche ramă şi cu pînză prăfuită de funinginea luminărilor. Aurul s-a cojit de pe lemn şi chiar vopseaua a pălit pe alocuri.

E ora amiezii.

Uri copil de patru ani deschide uşa şi dă buzna înăuntru. De obicei odaia asta e zăvorită şi micuţul nu scapă prilejul de a vedea ce e dincolo de clanţa la care nu ajunge, chiar dacă se înalţă în vîrful degetelor. Mare noroc că a găsit uşa întredeschisă, uitată aşa de la prînz... Păşeşte peste covorul verde, cu lalele lungi, galbene, culcate în mici iazuri de culori, şi se opreşte, cu gîtul întins, în faţa portretului. Recunoaşte cu uimire în pînza afumată chipul drag. Recunoaşte ochii şi mîinile Ralucăi...

Tabloul e vechi de-acum. Pe cînd Eminovici muncea încă trecîndu-şi zilele între hîrţoagele cancelariei boiereşti de la Dumbrăveni, a venit să ceară găzduire pentru o noapte un pictor neamţ, Anton Zigri. Baluş, bătrînul, l-a poftit să-i fie oaspe, l-a ospătat şi l-a rugat să-i facă portretul. A fumat multe ciubuce şi a băut multe cafele, chincit într-un fund de fotoliu, pînă ce zugravul a terminat. Boierul a fost mulţumit. I-a cerut şi lui Eminovici să-şi spună părerea, şi acesta, lăudîndu-l pe Zigri, a cutezat să-l întrebe dacă n-ar vrea să-i facă şi tinerei lui neveste portretul. Neamţul a primit, Eminovici l-a răsplătit bucuros, şi de atunci în odaia lui, luminînd un perete întreg, chipul Ralucăi răsare dintre vesele culori,

ca în zilele cu frunze neclătinate de vînt ale verii de la Dumbrăveni.

Copilul priveşte..:

Într-adevăr, Zigri pare să fi fost un pictor dibaci. Raluca e înfăţişată în straie bogate : poartă o rochie de catifea vişinie, cu multe dantele, cuprinzîndu-i umerii, are un şirag de mărgele de trei ori petrecut după gît, mărgele ca boabele străvezii de strugure tămîios şi, asemenea lor, din urechile acoperite cu viţe bogate, de păr castaniu, picură cerceii cu scînteiere smerită. în mîna stîngă, cu degete lungi, albe, are un inel de aur cu miez roşu, de rubin, iar în dreapta poartă un altul, mai subţire, din care se bolteşte, ca o pleoapă plăpîndă de rîn- dunică, o perlă rotundă. Toate aceste podoabe nu mai sînt, sipetul nevestei căminarului s-a golit, fiindcă încurcături gospodăreşti i-au silit pe Eminovici să le vîndă, să schimbe în bani odoarele pe care numai pînza neamţului le mai păstrează spre amintire...

Copilul priveşte, încremenit.

I se pare că e sub o oglindă, că în spatele lui — dacă s-ar întoarce, i-ar atinge mătasea răcoroasă a rochiei — e mama. N-o tulbură. Priveşte ţintă chipul răsfrînt în pînza pe care o socoteşte cleştar. Sprîncenele se arcuiesc cu blîndeţe, subţiri, peste ochii mari. umbriţi de gene dese. Bărbia e uşor înclinată, capul întreg paré să se plece, acelaşi gest de supunere, de îndurerată linişte o stăpîneşte ca totdeauna.

Copilul înţelege : é mama.

Mama cu glasul cîntat, cu mîinile ca de turtă dulce,' mama al cărui păr e acum înstelat de fire de argint... Mama cea mică, femeia care nu tulbură cu paşii ei nici aerul din odăi şi care tîrăşte după ea un miros de busuioc

uscat, strivit între file de cărţi. Miros de rosmarin şi de lămîiţă, de calomfir şi de frunză de nuc.

Copilul priveşte minunea zugrăvită în Verde, roşu şi negru...

Cînd căminarul intră în casă, el vine cu vuietul pădurii, şi copiii nu s-ar mira să-î vadă urmat de caii tră- suricii cu care goneşte, ziua toată, printre lanuri

Cînd mama trece dintr-o odaie într-alta, aerul rămlne nemişcat.

Copilul închide ochii. Şe întoarce. Nu e nimeni în spatele lui. E singur. De afară se aude glasul care îi e dintre toate cel mai drag :

— Mihaaai !

Glasul vine din ogradă, şi ea e aici, pe peretele alb. Surîde stins, îndepărtat.

— Mihaaai !

Glasul a răsunat mai de-aproape. Uşa se mişcă încet. Paşi lini lunecă pe covor.

— Aici erai ? De ce nu răspunzi cînd te strig ?

Il ia de mînă. Observă şi ea portretul, zîmbeşte, amin- tindu-şi-l pe bătrînul Zigri, apoi zîmbetul i se şterge brusc de pe chip.

închide repede uşa, fiindcă aude paşii căminarului.

— Dumneata eşti, Gheorghieş ?

— Eu, Ralucă. Mi- i tare foame. **E** gata **masa ?**

■— Gata.

Eminovici plescăie, mulţumit. îşi spală mîinile, tur- nîndu-şi singur apă din ibricelul de aramă, apoi se aşază la masa de sub teiul cel vechi, cumpărat odată cu locul de casă.

— Vină cu mine, Mihăiţă. Vină să mănînci cu tatăl tău...

Copilul ezită. Se gîndeşte încă la cele două Raluri..:

— Da’ sălbatic mai e copilul ăsta, Ralucă !

— Lasă-l şi dumneata...

; -— îmi pare sfios ca o fată.

— Pin’ adineauri s-a hîrjonit cu Şerban şi cu Niculae. L-au înhămat pe Şoltuz şi l-au pus să tragă un dovleac...

— Poate-i muşcă în vreo bună zi !

Căminarul, se vede, e tare flămând. Rupe bucăţi de pline şi mănîncă încruntat de parcă ar chibzui cine ştie ce plan de bătălie. Zeama din castron se împuţinează. Mai cere. Raluca îl priveşte cu mulţumire...

— Ce-mi fac fetiţele ?

— Harieta doarme. Abia am izbutit s-o culc, nu vroia deloc. Aglaie îşi face de joacă în grădiniţă. Ilie n-o slăbeşte din ochi...

Mihai se apropie de căminar, atras de nasturii sidefii ai cămăşii, apoi întinde mina după lanţul ceasornicului pe care Eminovici îl trage afară din buzunar, şi ornicul ticăie, ţîrîitor în liniştea ogrăzii. Apasă pe rotiţa zimţată, şi se deschid — unul cîte unul — capacele argintii.

Copilul rîde.

— îţi place ? Cînd te vei face mare, ceasornicul ăsta va fi al tău.

Capacele se închid.

Tic-tacul continuă să se audă însă în amiaza fier**binte, cu ierburi galbene şi frunze răsucite de căldură. Tabla casei străluceşte în soare şi dogoarea ei pare să sporească arşiţa.**

Cu mîinile mici, Raluca strânge tacîmurile şi şervetul de cînepă, duce cu sine, în casă, *$i* cupa din care căminarul a băut apă, şi în umbra ei, desenată peste lutul crăpat, Mihai n-b regăseşte pe Raluca de vopsea, din tabloul-oglindă...

31

5

Tulburarea pe care o încearcă de fiecare dată cînd se află în faţa tabloului iscălit de Zigri nu seamănă pentru Mihai decît cu clipele, şi ele rare, cînd are prilejul să-şi furişeze mîinile mici (lăbuţele, spune Raluca) în dulapurile cu cărţi ale căminarului — dacă se întîmplă, lucru rar, să le afle neîncuiate...

Copilul n-are de unde să le ştie cărţilor vechi istoria, căci de fiecare e legată o anume poveste, determinată de vreun drum dincolo de hotare, de răscolirea, în zile ploioase, a rafturilor unpr anticari ieşeni ori botoşeneni. Multe dintre tomurile îmbrăcate în piele netedă, scrise cu litere de aur, afumate, sînt darul boierului Baluş, care la rîndu-i împrumută adesea cărţi ce-i lipsesc de la chiar fostul lui slujbaş, Gheorghieş Eminovici, pe care, dacă nu l-a chivernisit altfel, l-a aplecat asupra cuvîntului tipărit, şi căminarul a căpătat drag de minunile ieşite de sub teascurile celor mai de început dintre tipografii.

Dacă ar fi ştiut să citească, Mihai ar fi murmurat titlurile mai des răsfoitelor tomuri : „Istoria cavalerului de Grie“ de Abatele Prevost, „Alzira sau Americanii“, tragedie de Voltaire, turnată în grai românesc de Grigore Alexandrescu, „Antoni“, dramă de Alexandre Dumas, trecută pe sub pana lui Alexandru Hrisoverghi, sau „Meropa“ a aceluiaşi Voltaire, piese în care suflerul Eminovici va face cîndva sfiită figuraţie ori pe care le va rosti din cuşcă lui Mihalescu ori lui Pascaly...

Pînă atunci încearcă să afle misterele ferecaturilor de argint care împodobesc unele cărţi, mîngîie cu privirea puţinele poze, în vreme ce toţi ai casei îl caută cu îngrijorare şi sfîrşesc prin a-l afla în odaia interzisă copiilor. Şi se ştie că vinovatul trebuie ferit, în asemenea prilej, de ochii căminarului...

32

6

Şerban
Niculae
Iorgu
Ruxandra
Ilie
Mana
Mihai
Aglae
Harieta

Sîntem în toamna lui 1856... Prin leagănul părăsit de Mihai au trecut pe rind Aglae, Harieta, şi acum, de câteva luni, Matei. Din-cei zece copii, doi s-au stins 9 Ruxandra şi Maria. Dragostea părinţilor şi a băieţilor se revarsă asupra celor două fete, Aglae şi Harieta.[1] Mihai e (pentru familia căminarului în care masa zâneloi-ursitoare e aproape an de an împodobită) „mare“ de-a- cum... Are mai mult de şase ani şi are „griji“ gospodăreşti... Trebuie — datorie pe care singur şi-a hărăzit-o — să scotocească în fiecare dimineaţă cuibarele în care ouă găinile — alte cuibare decît cele ştiute de Raluca. Schim- bînd locul, găinile nădăjduiesc să clocească în voie neştiute, şi-atunci cînd li se dă de urmă cotcodăcitul lor umple de larmă toată gospodăria. în faţa cruntei nedreptăţi care li se face, ele se strecoară în butucii scor- buroşi din livadă, suie scăriţa podului ori a grajdului, şi-acolo ouă în linişte. Mihai le urmăreşte însă, în tăcere, le aşteaptă şi mîinile lui sînt primele care ating coaja

33

caldă încă a ouălor. Le aduce pe masa la care Kaluca prepară bucatele, urmat de cocoşi răzvrătiţi şi de găini cîriindu-şi nemulţumirea. Dar cu asta. grijile lui Mihai nu-s terminate. 11 descoperă, ascuns de arşiţă, topit de căldură, pe Şoltuz, îl cheamă, dar cîinele se mulţumeşte să-l privească, înclinîndu-şi capul cu interes şi cu Înţelegere. Se lasă mîngîiat, tras de urechile mari, îmboldit în coaste, dar nu se hotărăşte să se ridice şi să-şi urmeze stăpînul. Micul stăpîn e însă hotărît, îl mustră, îi soroceşte înfricoşate pedepse, şi bătrînul dulău se scoală cu greutate, îşi întinde spinarea, cască şi aşteaptă... Mihai îl încalecă şi pornesc agale spre şopronul unde aşteaptă Ilie. ..Calul“ e însă peste măsură de leneş, abia se urneşte, închide pleoapele a somn, mîrîie înciudat, şi băiatul e nevoit să-l mai înghiontească. Raţele se trag, specioase, ‘din faţa ameninţătorului călăreţ, numai miţa nu se clinteşte din locul pe care şi l-a ales pentru odihnă, pe acoperişul de paie al şopronului. înalţă dispreţuitoare capul, îşi scuturâ o lăbuţă pe care apoi şi-o trage sub dînsa, şi adoarme cu blana scînleind în soare. Călăreţul coboară, îşi face loc lîngă Ilie, în finul moale, şi tace, preocupat de lucrurile pe care le mai are de făcut. Trebuie să inspecteze grădiniţa, să vadă dacă floarea-soarelui cea cu pălăria cît a căminarului a mai crescut, trebuie să vegheze ¡»lupii uc lemn, plini cu zumzeL şi, mai ales, trebuie să cerceteze cursa de şoareci pe care a aşezat-o la gura beciului... Ilie e eu patru ani mai mare decît el, dar nu cutează să se amestece în treburile lui. Are părul galben, ea mătasea porumbului la început de vară, şi ochi albaştri, plini de neastâmpăr. Îşi priveşte frăţiorul, vrea să-i spună ceva, dar parcă n îndrăzneşte. îşi ia ;iniima-n dinţi :

— Mî-l dai şi ¡mie î

— Ce să-ţi dau ?

m

Pe Şoltuz.

— De ce ?

— Să-l încalec;..

— Pe tine nu te duce. Eşti prea greu.

— Ba mă duce !

— Ba nu te duce I

— Bă da !

— încearcă...'

Ilîe o zbugheşte afară din şopron. Şoltuss îl priveşte cu nedumerire, Ilie îl apucă de urechi şi e gata să rară în şa, dar dulăul se scutură, îl trînteşte În ţărină şi îi pune o labă uriaşă pe piept.

— Şoltuz !

Glasul a fost al lui Mihai. Ilie se ridică, prăfuit tot; iar dinele îl cercetează fără vinovăţie.

— Păi se poate ? Ce fel de cal eşti tu ? Haide...

Toţi trei pornesc spre stupi. La jumătatea drumului Şoltuz se lasă păgubaş, neavîndu-se în mare prietenie cu albinele, şi se întoarce în ogradă. Băieţii merg prin ierburi înalte, se împiedică şi cad, se ridică, apoi îşi continuă calea.

■— Mi-a spus tata că albinele au o crăiasă a lor, uite atîtîca de mare...

Mihai îşi priveşte fratele cu ochi uimiţi.

.— Da' cum ştii care e crăiasa ?

:— Aşa...

— O fi avînd'fcoroană pe cap.::

:— O fi avînd...

— Hai s-o vedem !

— Tata nu netdă voie să ne apropiem de stupi.

— Ne uităm numai. Cfe-ai găsit ?

Eie îngenunche în iarbă.

— O buburuză...

n

35

— Dă-mi-o mie...’

— Da’ tu mi l-ai dat pe Şoltuz ?

— Dă-mi-o ! Acuma !

— Ia-o !

Ilie deschide pumnul, şi gîza zboară pe lîngă nasul lui Mihai... Dar Mihai a şi uitat-o. Stă pitulat şi urmăreşte cărăuşia albinelor în aerul albăstriu. Un zumzet se rostogoleşte prin firele lungi de iarbă, atinge puful păpădiilor şi vrejurile dovlecilor galbeni... Ochii copiilor nu disting însă, printre măruntele făpturi, pe crăiasa cu coroniţă şi sceptru...

7

— Unde ţi-i odorul, Ralucă ?

Raluca ştie că e vorba de Mihai. Numai el dispare de nu-i mai poate da de urmă decît Vasile Rusu, care încalecă pe calul lui sur şi porneşte să-l caute prin pădure, ori la iaz... Şi mai ştie Raluca bine că dacă Gheor- ghieş întreabă astfel, „unde ţi-i odorul“, înseamnă că nu e în toane bune şi va fi morocănos şi cu vorbă mare. Dimpotrivă, cînd e vesel, căminarul deschide uşa şi întreabă :

— Unde mi-i băiatul, Ralucă ?

— Mihai a dispărut încă de dimineaţă. A plecat o- dată cu Ilie, să se scalde. S-a bălăcit ce s-a bălăcit, şi-a dispărut fără o vorbă. L-a strigat Ilie preţ de-un ceas. Zadarnic...

— Da' hojmalăii-ăi mari unde-s ?

— Pe Şerban l-am trimis, cum mi-ai spus, cu oamenii, la cules de mere...

— Şi Niculâe ?

— Pe Nicu l-am trimis după Mihai.

— Nu mai rămîne de-acum decît să-l trimit şi pe Vasile după el. Şi-aşa şi fac : Vasile ! Unde eşti, Vasile ?

Vizitiul apare sub ochii căminarului : i,

— Coseam nişte hamuri, cucoane Gheorghieş, că-s cam rupte şi scorojite.

— Fă ce-oi şti şi adu-mi din pămînt, din iarbă verde, pe fugaru-acela !

Rusu nu întreabă. Ştie şi el că e vorba de Mihai... A cutezat să intre pe poartă Niculae.

— L-ai găsit ? întreabă Raluca.

— Nu e.

— Poftim î izbucneşte Eminovici. Iată cu ce băieţi m-ai procopsit, luminată căminărească, care eu nu-mi văd capul de griji, şi feciorii mei umblă haihui. Da' să se ştie că eu nu mă trudesc dedt pentru fetiţe, să le fac zestre. Să le văd la casa lor, băieţii să se rostuiască şi Singuri!

Trînteşie uşa, dojenit de Raluca :

— Da' umblă mai încet, omule, că surpi zidul ! Fetele abia au adormit, şi dumneata calci de parc-ai fi în' casă pustie !

Eminovici e încurcat. Păşeşte tiptil, intră în odaia lui şi-şi aprinde ciubucul. Tutunul miroase a miere arsă şi-a scorţişoară. A deschis uşa şi-o cheamă, fără vorbe, pe Raluca.

— Ce nş facem, Ralucă, m-au speriat tătarii ăştia !

— Lasă, că prea te mînii uşor, Gheorghieş. Dumneata n-ai fost la fel ?

— Asta cam aşa e. Odată era să dau foc casei. Altădată am adus cîinii şi i-am culcat în pat, pe velinţe. Ai mei erau la o nuntă... Ce bătaie am mîncat atunci...

Căminarul pufăie, cu un oarecare regret, după chel- făneala de odinioară.

— Pot spune că ai copii mai buni decît ai fost mata, Gheorghieş...

Eminovici nu e bucuros să recunoască asta, dar nu tăgăduieşte.

— Pe fete le înzestrez. Băieţii... Pe ei îi trimit la carte, şi dac-o fi ceva de capul lor le-o fi bine, dacă nu...

— N-ai dumneata inima să-i vezi neajutoraţi...

— Mîine-poimîine închid ochii, Ralucă.

— Nu vorbi aşa.

E o clipă tăcere, mai tîrziu din ogradă se aud zgomote. Căminarul ridică perdeaua, apoi iese afară.

— Unde l-ai găsit, Vasile ?

— La Miron prisăcaru ! Şedea pe prispă şi-asculta poveşti. Miron ăsta ştie cîte-n lună şi-n soare. N-a vrut să vină acasă.

Mihai şi-a pironit ochii în pămînt. Cămaşa albă, de in, îi ajunge pînă la picioare. Cu glas neaşteptat de bun, căminarul îl mîngîie pe creştet, îl ridică în braţe ferin-
du-l parcă de mîini străine, şi-l duce în odaia celor două Raluri.

— Iată-l pe hoinar !

Mama-i zîmbeşte :

— Ţi-e foame, copile 1

— Nu.

— Da’ ce-ai mîncat ? Ţi-a dat moş Miron ceva ?

— Mi-a dat. Mi-a dat lapte şi turtă cu miere.

— Ca la ospăţ ! se minunează tatăl.

—. ...Şi fagure, îşi aminteşte Mihai.
— Şi ce-aţi făcut atîta vreme ?
— Am vorbit cu albinele...
Se aude din ogradă lătratul lui Şoltuz. Mihai tresare.
— Ei, hai, du-te, n-auzi cum te cheamă ? îl îndeamnă mama. Şi să vii apoi să-ţi dau altă cămaşă, că pe asta al terminat-o de-acum.
Revederea cu Şoltuz e cît se poate de caldă. Cîinele îşi freacă spinarea de Mihai, mai să-l dărîme, dar băiatul n-are chef să-l călărească. Dealtfel a mai şi crescut niţeluş, Şoltuz o simte prea bine...
în fundul ogrăzii, Hie scobeşte de miez un bostan.
— Ce faci cu el ?
— Fac o casă...
— îmi fac şi eu.
— N-ai decît. Da' în casa mea nu te primesc 1
— Lasă, că a mea o să fie mai frumoasă ca a ta.
— Ai văzut-o pe crăiasa albinelor ?
— Nu.
Mihai e îngîndurat. Arată cu capul spre gura beciului.
— S-a prins ?
— Da. Un şoricuţ mic.
— Unde e ?
— Păi nu ţnai e..:
• — Dă-mi-l !
— Cere-i-l motanului. Chioru l-a mîncat de cum l-am prins...
— Vreau şoricuţul, vreau să-l văd I
—>• Lasă, că se mai prinde el altul. &
Chioru, motanul, se apropie cu grabă de copii, dar nimeni nu-l ia în seamă. Numai Şoltuz îi arată dţiva dinţi asculţi, şi Chioru se supără şi dispare...'

8

În tinereţe, Miron prisăcarul fusese slujbaş boieresc. Prisăcile îi duseseră faima prin multe judeţe, şi mierea adusă pe tablale de argint la ospeţele din conac era înghiţită cu cea mai mare plăcere de către cucoane îmbrăcate în dantele şi boieri cu barbă-mătură. Miron a îmbâtrînit printre albine şi, devenind netrebuitor, vătafii l-au alungat. Murindu-i în scurtă vreme şi baba, a rămas de tot singur şi s-a întors în satul din vatra căruia plecase, la Ipoteşti. Cum însă nici una dintre rubedeniile lui nu se mai afla în viaţă şi casele locuite cîndva de-ai lui se prăbuşiseră, sparte de ploaie şi zăpadă, moş Miron şi-a ales în mijlocul pădurii o poiană unde şi-a făcut o colibă. A trăit aşa o iarnă, nimeni nu ştia cum de nu l-au mîncat fiarele şi cu ce s-a hrănit în tot acest răstimp, iar în primăvară a dărîmat bordeiul şi şi-a făcut, cu pricepere, un fel de odaie căptuşită cu blăni de stejar şi podită cu lut, o băşică de porc punînd-o în fereastră, în loc de geam. Meşteşugul l-a ajutat să „aşeze“ albine în cîteva scorburi din preajmă, a avut răbdarea să le vadă înmulţindu-se cele cîteva neamuri aduse din alte locuri şi în scurtă vreme — primăvara şi vara mai cu seamă — poiana lui s-a prefăcut într-un adevărat rai. Flori de pădure cu miros înţepător i-au răsărit în jurul casei, păsările îi cercetau avutul, prietenoase, iar iepurii şi veveriţele îi (speriau cele cîteva găinuşe pe care le creştea, la vreme bună, afară, şi iarna în odaie, sub pat. Mierea strînsă în ulcele de lut ori în chiupuri de lemn alb era preţuită de neguţătorii din Botoşani, şi cu cei câţiva

galbeni pe care, o dată în an, îi avea îrr palmă, bătrînul îşi reînnoia provizia de tutun şi luminări ori cumpăra, tocmindu-se, cîte ceva de-mbrăcat. încerca să-şi cheltuie zilele, atîtea cîte i-au mai rămas, în liniştea fermecată a pădurii, fără să supere pe nimeni, după propria-i mărturisire...

Azi, lucru rar, moş Miron are un oaspe. Acelaşi, dealtfel, care îi mai trece din cînd în cînd pragul. E Mihai, fiul căminarului Eminovici. Bătrînul e nespus de bucuros să stea de vorbă cu ţîiicul.care îl ascultă fără să-l întrerupă ceasuri întregi, care îi cercetează avutul fără să facă pozne şi pentru care el păstrează fagurii cei mai buni şi rugii de mure copţi şi ciupercile cele mai frumoase. Băiatul ştie că moşul poate sta de vorbă cu iepurii, că înţelege graiul cintezoilor, şi-l ascultă cu încîntare. Seara, cînd focul arde în vatra din faţa căsuţei şi stelele încep să se arate printre ramuri, prisăcarul pregăteşte o masă pentru doi, cu peşte prins la iaz şi cu ciuperci fripte... Lespezile încinse dogoresc, e frig la lăsarea întunericului, şi Mihai se trage lîngă ele, acolo unde miroase bine a fum. Scîntei ţîşnesc din vreascurile arzînd, gata să-i pîr- lească barba bătrînului, iar tuciul cu mămăligă aurie e răsturnat pe fundul de lemn, şi în cîteva clipe masa e gata. Moş Miron s-ar mulţumi cu mai puţin, un asemenea ospăţ e lucru rar în casa lui, dar îj place să cinstească precum se cuvine obrazul oaspelui cel mic.

— Haide şi mănîncă ! N-aş vrea, cucoane Mihăiţă, să creadă căminăreasa că la mine nu-s de nici unele şi că flămînzeşti!

Copilul nu se lasă rugat. Focul continuă să ardă şi un somn dulce cuprinde locul...

— Şi-mi spui povestea ?
-— Ce poveste, copile ?
— Cu Călin...
, — Aceia ? Iară ? /
— Iară...
— întîi cinsteşte-mi bucatele, şi pe urmă om mai vedea, noi...
Bătrînul ştie eă moş Ene va închide curînd pleoapele copilului. Chiar aşa se şi întîmplă, şi in mare grabă mîinUe încă sprintene aduc pe cerdac citeva pale de fin şi un cojoeel de miel, apoi cuprind cu grijă trupul adormit şi-l aşază în culcuş. E gata să-l vegheze.
În jur respiră, văratic, lutul pădurii.
Căldura de peste zi a ajuns în miezul pîlpîitor al arborilor, şi sevele îşi sporesc lunecarea sub scoarţă subţire, crengile tresar, o adiere abia simţită le mişcă uşor, şi păsările nopţii se caută, se cheamă...
E. dimineaţă...
Se aude tropot de cal.
— Bun găsit, moş Miroane 1
— Cme-i ?
— Sînt eu, Vasile Rusu.
— Ai venit după băiat ? Nici nu s-a trezit încă, vezi să nu-l scoli.
— Trebuie. Dacă nu i-l înfăţişez căminarului, are să fie rău.
Tună şi fulgeră.
Bătrînul e mîhnit. Mîngîie obrajii copilului, îi trece degetele prin păr, pîhă cînd ochii lui mari se deschid, limpezi...

9

Ilie îl întîmpină primul :

— A venit bunicul. Du-te de-i sărută mina î

Vasile Juraşcu îl îmbrăţişează pe fugar, astfel incit căminarului îi va fi greu să-şi certe, după cuviinţă, odrasla.

:— Tare mă tem, Mihai, că l-ai uitat pe moşu-tău î

— Nu, bunicuţule...

■— Chiar aşa să fie ? Atunci nu de pomană m-am sculat cu noaptea-n cap să găsesc în tîrg, la Botoşani, niscaiva turtă-dulce ori zahăr-candel cu care să-mi dăruiesc nepotul!

Copiii — cei mari mai cu sfială, cei mici mai îndrăzneţi — se reped asupra coşuleţului cu păpuşi colorate, urşi, cerbi, sori cu spiţe subţiri şi zahăr cu sclipiri de ţurţure de gheaţă... Bunicul rîde. Aşa îl ştiu copiii, rîzînd. Cînd vorbeşte el, toţi ai casei tac. îl ascultă fără să scoată o vorbă şi îi încuviinţează spusele chiar căminarul. Raluca devine — cei mici se minunează de asta — asemenea lor, copil, şi asemenea lor îi sărută bătrînu- lui mîna uscată, întinsă cu solemnitate. Bunicul e bun, şi cît va sta el la Ipoteşti va fi veselie, nimeni nu va încerca să-l supere, copiii vor domni în casă, ca şi în ogradă...

— Aud, Mihai, că nu prea stai pe acasă, că-ţi petreci jálele, ba aud că şi nopţile, la Mirón Prisăcaru. Aşa e ?

— Aşa...

— Mirón ăsta mi-a fost mie prieten, de mult, de mult, cînd taică-tăii Gheorghieş era la anii tăi.

Bunicul povesteşte ca totdeauna, cu glas frumos, iar JRaluca îi strigă pe toţi ai casei, îi trimite să aducă apă,;

să despice lemne, Vasile Rusu e pus să taie un cocoş, şi ea pregăteşte cuptorul... Lui Juraşcu i-ar. plăcut toată viaţa o masă bună, cu un pahar-două de rachiu pe deasupra şi cu plăcintele cuvenite...

Şi cum se întunecă repede în prag de toamnă, se strîng laolaltă, puţine ceasuri după ce au prînzit, bunic, părinţi şi nepoţi. Eminovici şi-a aprins tutunul, iar Juraşcu şi-a continuat istorisirile.

Apoi le spune copiilor povestea cloştii cu pui de pe cer, a carului cel mare şi a celui mic şi — silindu-i să-l găsească pe bolta albastră, printre stelele nesfîrşite — povestea Luceafărului. Dar povestea rămîne neterminată. E tîrziu, bunicul trebuie să doarmă. Mama îi pregăteşte patul, în odaia musafirilor, şi bunicul o urmează, fiindcă acum e şi el un fel de copil ascultător...

— Pe mîine, dragii moşului, pe mîine.J

— Noapte bună, bunicule l

— Noapte bună !

— Noapte bună !...

Raluca se întoarce în cerdac.

:— Şi voi ? Hai, la culcare !

Plouă...

Copiii întîrzie să se scoale. Mihai priveşte prin geam, în ogradă, şi vede raţele legănîndu-se spre băltoacele proaspete, îl vede' pe Şoltuz ţseste măsură de supărat, dar n-o vede pe mama alergînd ca în fiecare dimineaţă între curtea cu acareturi şi casă, şi nu-l vede pe Vasile Rusu pregătindu-i căminarului droşcuţa. E linişte...

Plouă mărunt...

Dar iată-l pe vizitiu... Numai că astăzi scoate din şopron carul cel nou. înhamă caii cei mai buni şi aşteaptă, cu capul descoperit în faţa cerdacului cu stîlpi crestaţi...

45

Tirziu, văzînd că Raluca nu vine să-i vadă şi să-i cheme la masă, copiii încep să se îmbrace, încet, fără tragere de inimă... Mihai iese pe săliţă şi se îndreaptă spre odaia musafirilor. Vrea să fie cel dintîi care îi spune bunicului bună dimineaţa. Dar căminarul îi taie calea.

— Lasă-l pe bunicul. Doarme...

Copiii mănîncă, singuri, în odăiţa lor. Afară conti- huă să plouă. Cel mai mare, Şerban, e nerăbdător săr-l asculte pe bunicul, vrea să ştie cum se termină basmul Luceafărului.

Se aude poarta deschizîndu-se. Se reped la geam. Carul, avînd pe capră pe Vasile Rusu şi pe însuşi căminarul, se depărtează pe uliţă.

În odaie intră mama.

:— Aţi mîncat, copii ?

— Da, mamă.

— Ce face bunicul ? întreabă Mihai.

;— Bunicul a plecat.

— Unde ?

— Acasă la el...

:— Şi cînd se întoarce...

— Se întoarce...

Raluca nu le caută ochii cu privirea. îşi face de lucru; strânge vasele, se îndreaptă spre uşă...

În ogradă au intrat cîţiva vecini. O îmbrăţişează pe Raluca, iar ea îşi acoperă gura cu degetele mâinii stingi. Cîteva femei o ţin de umeri.

— De ce plînge mama ?

Vecinele pleacă.

Raluca se întoarce. Surîde.

— Ei, gata, copii t Acum dă soarele, mai ieşiţi şi voi din casă ! Ploaia a stat.

Mihai o ţine de rochie.

— Unde e bunicul ?

— N-ai auzit ? A plecat acasă la el. Tatăl vostru 1—a dus...
— Şi se mai întoarce ?
— De ce să nu se întoarcă ?
Ilie, cu obrazul lipit de clanţă, întreabă şi el:
— S-a supărat pe noi ?
— Nu, el vă iubeşte pe toţi...
Copiii ies în ogradă.
Găinile au ouat, care-ncotro.
Mihai le lasă în pace.
Din nori iese o rază de soare...

10

Zilele trec.

S-au aurit ă toamnă pădurile cu arbori tineri **ale Ipoteştilor...**

Iazurile s-au acoperit cu o pînză subţire, de verdeaţă. Firele ierburilor ascunse taie oglinda domol mişcătoare şi păsări cu pene galbene trec peste ele, clătinîndu-le blînd. ' * *

Se aud sunete îndepărtate.«.. Cicănitorile ? Nu, gospodari bat nucii cu prăjini lungi şi cad în otava proaspătă frunze rupte. Şi cad nuci lemnoase, îmbrăcate cu cămăşi zdrenţuite. Must amar curge în lut. Se face poteca amară.

Degetele lui Mihai sînt negre. Degete mici cu unghii stelate de noiţe.

— Te paşte un dar ! îi spune surîzînd Raluca.

Un dar ? Copilul nu prea e convins că va fi aşa. Căminarul e mânios. De la moartea lui Vasile Juraşcu — ei, copiii, au înţeles mai tîrziu că povestea moşului va rămîne fără sfîrşit — multe necazuri s-au abătut asupra Emino- vicilor. Cîmpul, spre mîhnirea căminarului, n-a rodit îndeajuns. Ca mîine vin negustorii să cumpere sacii cu porumb, şi sacii sînt anul ăsta foarte puţini...

E septembrie..; 1(

Gîrla e rece, Mihai îşi afundă picioarele în unda străvezie. Pe prundiş, pe nisipul mărunt, urmele paşilor lui s-au umplut cu apă...

E toamnă.

Zboară peste răchite o albină cu aripi de borangic. Mihai se gîndeşte la moş Miron, la prisaca lui, şi, pe neaşteptate, îi apare în faţă, destrămîndu-se apoi în undele rotitoare ale amintirii, chipul bunicului. Unde s-a dus ? De ce nu mai vine ca în alte dăţi în casa de pe deal ? Ce e aceea moarte ? Copilul nu înţelege. Cum, şi mama are să plece într-o zi de-acasă într-un car, şi n-are să se mai întoarcă ? Şi tata ?

Nuiele mlădioase se ating, mişcate de vînt.

Se face întuneric.

Mihai se îndreaptă spre casă. Ştie că Raluca a aprins luminile şi că, licărindu-şi umbra puţină în cerdac, îşi strigă pruncii. „Diavolul mic“, cum spune ea în clipe de împăcare şi linişte, e aproape de treptele de piatră. În- tîrzie o clipă, şi ochii lui caută, fără să găsească, printre miriadele de lacrimi stelare, zimţii de gheaţă fierbinte ai luceafărului de seară.

Uşa se deschide pe neaşteptate. Ceva din aerul rece de-afară pătrunde în odaie, mişcînd flacăra luminărilor.

Un glas se aude adiind printre pereţii albi :

— Mihai...

11

— Apoi, cucoane Mihăiţă, aici te las !

— De ce mă laşi ?

— Te las în seama soréi căminăresei. Eu trebuie să mă întorc la Ipoteşti. Avem cîţiva oameni la culesul merelor, şi tatăl dumitale abia-şi vede capul de griji.

Vasile Rusu a oprit caii în faţa unei case frumoase,' cu cerdac înalt. Acoperişul de tablă vopsită se sprijină pe un şir de stîlpi subţiri, albi, iar treptele de'piatră care duc spre portiţa cerdacului sínt îmbrăcate în muşchi. Prin despicăturile lespezilor ţîşnesc fire tremurătoare de iarbă. Stăpîna casei, Maria Mavrodin, îndrăgeşte ca nimeni alta florile. Grădina ei, ajunsă sub răsuflarea toamnei, e potopită de culori. Lujere pîlpîitoare de iederă leagă pereţii casei de lumea înmiresmată a daliilor şi a crăiţelor.

— Ai venit, Vasile ?

— Săru' mîna, cucoană Mărie, v-am adus nepotul.

Grijulie, sora Ralucăi coboară treptele şi îşi îmbrăţişează, gata să-i frîngă oasele, gingaşa rubedenie. E mai înaltă decît căminăreasa, dar căutătura ochilor, aceeaşi ca a tuturor odraslelor stolnicului Juraşcu, de curînd răposat, ii e la fel de biîndă, aceiaşi tremur unuuius al vocii îl face pe Mihai să tresară, ^1 mai ales mîinile care îi mîrigîie obrajii au aceeaşi căldură ştiută.

— De-acu', rămîi cu mine, Mihăiţă.

Copilul rămîne mai departe tăcht.

— Da' cum vine asta, cucoane Mihai, tot drumul am sporovăit amîndoi, şi de-acu' taci, de nu putem scoate p vorbă de la mata ? Rămîi la sora mamei domniei tale ?

— Rămîn.

— Aşa, cucoane. Trebuie să umbli la şcoală, altfel nu se poate, căminarul vrea să facă din fiul său un cărturar...

— Du-te, Vasile, poţi să-l laşi pe mititel în seama mea, fără nici o grijă. Şi spune-i asta şi cumnatului meu, Gheorghieş.

— Am înţeles.

— Spune-i că am vorbit cu dascălul cel nou şi că m-am înţeles, să-l duc pe Mihai chiar de mîine la dînsul.

Nici lui Vasile Rusu, se vede asta, nu-i e uşor să se despartă de Mihai.

— Apăi noi o să ne mai vedem, cucoane Mihai. Că la trei zile o dată, alteori şi mai des, vin la oraş cu felurite treburi. Şi adresîndu-se gazdei : Ba mai duc o hîr- tie la isprăvnicie, ba mă meu tocmesc cu tîlharii de negustori pentru cine ştie ce... Ştie domnia ta.. De cînd căminăreasa e suferindă, trec de fieeare dată pe la spiţer. Chiar azi mi-a zis cuconu Gheorghieş să i-l aduc pe Franţ, doftorul... Pe căminăreasă au cam şubrezit-o copiii. Mă duc, să ne vedem sănătoşi, coane Mihai !

— Drum bun !

— Drum bun, Vasile...

O clipă descumpănit, Mihai se hotărăşte cu greu să urce în cerdac, acolo unde muşcatele şi garofiţele din glastre aproape că împiedicau intrarea în casă.

Între canaturile uşii apare silueta unei tinere femei. Un trup subţire, deşi vînjos, înveşmmtat într-o rochie de catifea de un verde şters, încheiată în spate cu bumbi aurii. Părul, adunat în creştet în două cozi bogate, iluminează cu licăr de miere nouă un chip de o nemaivăzută frumuseţe : ochi albaştri, buze subţiri, întredeschise în- tr-un gest de neînţeleasă îndurerare şi lăsînd să se vadă şiragul dinţilor de un alb ca al întiiei zăpezi. Mîinile

lungi ivesc dintr-un tremur de dantele străvezii degete subţiri, cu unghii copilăros crescute.

— Ţi-a venit nepotul, mătuşă Maria ?

— Precum vezi, duducuţă Blanca. Ia uită-te numai să-l vezi cît e de frumos ! Apropie-te, Mihai!

Băiatul-înaintează, sfiit, spre manile care-l cheamă şi spre foşnetul stins, de catifea. Nu vede decît vîrful condurilor pe care-i poartă fata cu păr de aur. Degete delicate i se coboară, abia atingîndu-l, pe creştet, pe tîmple, pe obraji.

— Aşa-i că-i tare frumos ? îi seamănă Ralucăi.

Abia acum cutează micul oaspe să-şi ridice privirea.

Blanca rosteşte, cu glas încet, cîntător :

— Dar căutătura ochilor e a căminarului.

— Asta aşa e...

Fata îşi aminteşte deodată :

:— Noi ne cunoaştem, Mihai ! Ştii cine sînt eu ?

;— Nu ştiu.

— Nu mă mai ţii minte ?

— Nu.

— Abia acum mi-am adus aminte, mătuşică, tata l-a chemat la noi, la Dumbrăveni, pe căminarul Eminovici, şi el a venit — acum sînt doi ani de-atunci — cu băiatul, cu Mihai.

— Se vede că te-a uitat, duducă.

— Nu-i nimic. De-acu’ ne yom cunoaşte bine, nu-i aşa, Mihai ? N-ai să mă mai uiţi ? Că atunci cînd ai fost Ia noi, ce-i drept, erai tare mititel.

Mătuşa e ceva mai explicită :

— Duduca e nepoata boierului Baluş, la care a fost mulţi ani în slujbă tatăl tău şi în conacul căruia au locuit o vreme ai tai...

Băiatul tace, tace foarte mult acest prunc al Ipoteş- tilor care, cum e desprins de locul petrecerilor sale —

gîrla, lacul, pădurea, prisaca — se preface, dintr-un ştrengar fără pereche, într-un adevărat mieluşel.

Puţine ceasuri mai tîrziu, Blanca îl ia de mînă şi-l plimbă pe uliţele somnoroase ale bătrînului tîrg. Mihai e speriat la început de trecerea marilor trăsuri cu podit smolit, cu ţanţoşi vizitii pe capră. Strînge cu un fel de disperare degetele mirosind a busuioc şi a levănţică uscată, ale BlancăL

— Cînd ai să vii la Dumbrăveni, la vară, după ce vei termina cu şcoala, am să te plimb cu trăsurica mea. Am doi cai pe care mi i-a dăruit tata, adevăraţi zmei. Doar că nu scot foc pe nări.

— Şi noi avem cai — spune cu mîndrie ipoteşteanul — pe cel mai frumos, pe Murgu, tata zicea că are să mi-l dea mie cînd am să mă fac mare...

— Da, dar va fi tare bătrîn murgul tău atunci...

— Eu am să-i dau să mănînce... Şi-acuma îmi umplu palma cu grăunţe, şi el mănîncă bob cu bob, totul...

Fata chicoteşte, neîncrezătoare :

— Din mînuţa asta a ta ?

— Da !

— Da’ ce înţelege bietul cal dintr-o mînuţă cu grăunţe ? Cum de nu te înghite şi pe tine ?

Ceva mai familiar, băiatul povesteşte :

— Cum asa ? Păi el pe mine mă ştie de stăpîn. îi spun să nu se mişte, cînd e în ogradă, şi eu mă sui pe scăriţa de la găini tocmai în spinarea lui. Atunci îl înghiontesc puţin, el dă din cap, bate din copită, şi porneşte. Nu mergem mult, că ne vede tata sau Rusu, vizitiul, şi strigă la noi. Tata mă ia în braţe, mă coboară de pe cal, şi Murgu e tare necăjit că e certat. Tu ştii să călăreşti ?

— Ştiu. Dar hai să ne oprim o clipă că am ajuns la biserică, la Uspenia. Mi-a spus mătuşa Maria că aici ai fost tu botezat după tot tipicul vremii...

52

Vechea biserică, răsărită dintre nuci bătrîni, cu frunză cafenie acum, e pustie. Zugrăveala, întunecată de fumul luminărilor, cu culori schimbate de vreme, înfăţişează ca prin ceaţă tiparele unor fiinţe vechi. Prin ferestrele înguste, tăiate în zidul gros, pătrunde trudnic lumina amiezii. O frîntură de geam, vopsită cu verde şi roşu, face ca, ajunse în biserică, razele prăfuite ale soarelui tomnatic să pară domoale fluturări de frunze.

— Bună ziua, părinte !

— Bună ziua, fiica mea ! După chip nu-mi pari cunoscută.

Bătrînul preot Ion Stamate are privirea mai înce-; ţoşată decît e zugrăveala în zid. Se dezvinovăţeşte :

— Rogu-te, iartă-mă, dar sînt tare bătrîn şi m-au cam lăsat vederile.

— Sînt Blanca, nepoata boierului de la Dumbrăveni. Iar pruncul pe care-l ţin de mînă ar trebui să fie cunoscut domniei tale. Cîndva, acum şapte ani, l-ai ţinut în braţe...

— Trebuie să fie cîteva mii pruncii — mulţi dintre ei sînt moşnegi de-acum — pe care i-am ţinut eu în braţe.

— ...Şi l-au coborît de trei ori în cristelniţă mîinile domniei tale. Mi-a povestit mătuşa că era iarnă, şi era un ger de crăpau pietrele... Apoi, împreună cu părinţii şi cu martorii aţi iscălit în mitrica în care se scriu noii **născuţi.**

— Mitrica ? Da, eu scriu cu mîna mea totul. Cum se trece anul, fac rost de-un catastif nou, iar pe cel vechi îl urc în pod. Cine-o avea nevoie de el l-o găsi acolo..:

— Şi părinţii au hotărît să-i dea pruncului numele de Mihai.

.— Frumos nume au ales.

— Acum băiatul a ajuns la vremea şcolii.

Abia acum bietul bătrîn se dumireşte: eel despre care vorbeşte nepoata boierului e ţîncul agăţat de mina ei...

— Pe el l-am ţinut în braţe ?

— Da, pe Eminovici Mihai...

— Pricep de-acum. E odrasla Căminarului din Ipo- teşti. Straşnic om ! Bine-ar fi să-i semene şi copiii. La cinci din ei eu le-am încredinţat sfînta taină a botezului...

Bătrînul popă al Uspeniei, biserica zidită cu un veac înainte şi dăruită cu hramul Adormirii Maicii Domnului, nu-şi aminteşte decît foarte, foarte vag de dimineaţa aceea de ianuarie, cînd sania căminarului Eminovici a oprit cu larmă în faţa casei parohiale. Urmată de alte sănii, pline cu felurite rubedenii, sania boiernaşului de la Ipoteşti era plină de blănuri miţoase şi de velinţe călduroase, toate strînse în jurul trupului subţiratic al Ralucăi. Pruncul, ocrotit de mîinile ei,, era în dese rîn- duri cercetat de privirile aprige ale căminarului, peste măsură de îngrijat de palele de vînt prăbuşite în trăsnete albe, de zăpadă, asupra oraşului.

Cupa uriaşă a vasului de aramă, ciobită la buze şi cam bortelită puţin, după cuvîntul lui Vasile Juraşcu, îşi sticlea arama în dimineaţa îngheţată. Popa Ion l-a ridicat pe prîslea din cristelniţă, cît au putut de repede mîinile lui bătrîne s-o facă, apoi asupra sa a tăbărît tot muie- retul înfofolit in. broboade. L-au luat pe cel mic, l-au îmbrăcat în scutece noi, din vreme cusute de sora cămină- resei, Maria, şi alaiul s-a îndreptat spre uşa bisericii. Neaua crescuse între timp c-o spornică vrăjmăşie astupînd poteca pe care paşii celor veniţi la ceremonie o despicaseră în troiene... Sigur, popa Ion nu şi-l mai aminteşte pe căminar. Omul aproape toată vremea încruntat, privind lumea pe sub zbîrlite sprîncene, s-a înseninat din- tr-o dată şi a dat un chiot care a uimit-o pe Raluca şi

care a avut darul să vestească -începutul unei petreceri cum nu mai cunoscuse nicicînd gospodăria căminarului. Urmîndu-se la distanţe mici, săniile s-au topit în viforul albastru, vîntul aşeza pe coamele cailor zăpadă îngheţată, iar vizitiii îi zoreau cu biciul, mîngîindu-i ori certîndu-i, şi goana sălbatică s-a sfîrşit numai atunci cînd, ajunşi în faţa casei de pe deal, Eminovici a sărit primul de pe capră, grăbit să deschidă porţile...

Nici Blanca n-are cum să ştie toate aceste momente, şi chiar dacă ar fi fost martoră la sărbătoarea din biserica Uspenia tot n-ar fi înţeles de ce ea s-ar deosebi de altele întîmplate la fel. Istorisirile Măriei Mavrodin sînt de obicei asemănătoare. Numai numele se schimbă. Nici Mihai, deşi întrucîtva martor al ceremoniei, nu ţine minte barba cu ţurţuri de gheaţă a popei Ion, zbîrlită asupra cărţilor cu tartaje de piele roasă, cărţi de tipic bisericesc, şi nici zîm- betul hun şi sfiit al Ralucăi. Doar ea, Raluca, nu uita nimic. Fiecare naştere şi fiecare botez sînt consemnate de către căminarul pe scoarţele unei psaltiri aflate la Ipoteşti, în odaia ferită de ochii, şi mai ales de mîinile copiilor. *„Astăzi, la patru ceasuri şi cincisprezece minute evropieneşti, s-au născut jiul nostru Mihai",* scria bătrînul în ziua pe care am avut răgazul s-o evocăm. Dar cu asta, pentru o bună bucată de timp (ani uneori, alteori numai luni) Eminovici işi socoteşte încheiată grija de părinte. îşi vedea netulburat de treburile moşiei cu afaceri tot mai încurcate prin cancelariile cu mirr*ş de cerneală stătută ale Botoşanilor. Tîrziu, Raluca găseşte cu cale să-l încu-noştiinţeze că odrasla lor a împlinit şase luni, ori un an, că a început să meargă, că a rostit primul cuvînt şi că acela a fost *tată* (singura nevinovată minciună a Ralucăi, pe care, firesc, copiii o cheamă pe nume pe ea întîia oară) ori că are doi dinţi şi rîde cu ei toată ziua...

53

Blanca şi Mihai trec pe uliţele adormite ale oraşului. Oraş de miazănoapte, cu arbori sălbatici ca-n pădurile Dornei, cu fîntîni de lemn aşezate în calea drumeţilor şi cu case mult asemănătoare celor din sate. Poate numărul odăilor să fie mai mare, în rest : acoperişurile, cerda- curile, ferestrele înalte, cu gratii, sînt la fel ca în casele ipoteştene. În plus, de tavanul adesea înflorat al odăilor păstrate de obicei pentru musafiri, spînzură lămpi de ceramică albă şi de aramă frecată cu cenuşă de lemn mirositor, pînă capătă lucirea aurului vechi... Adus de departe, cîte-un pian cu coadă, încercat de degetele cine ştie cărei frumuseţi botoşănene, lasă să cutreiere străzile valsuri somnoroase, cu note înalte, ca ţîrîitul greierilor în sobe pustii, alternate cu altele joase, potrivite cu sunetele oraşului : cai greoi trăgînd trăsuri din lemn lăcuit, ori care cu fructe rostogolindu-şi roţile spre piaţă.

La acest ceas al toamnei, casele, străzile miros a poamă strivită. E timpul dulceţurilor pe care plitele încinse nu mai prididesc să le fiarbă. Nucile verzi, prunele vinete cu carne vîrtoasă, murele şi smeura, ori boabele mari ale strugurilor, toate vor licări în dulapuri de lemn de tei, pe policioare, în beciuri podite cu lespede, ori în scrinuri, alături de zahărul candel şi borcanele cu miere. La Ipoteşti, Mihai cunoaşte bine farmecul zilelor în care căminăreasa dă blînde porunci şi umple cu mireasmă de fructe încinse la foc toate cotloanele casei...

Ajunşi în inima oraşului, acolo unde crişmarii dau de-a dura butoaie cu vin nou, aduse tocmai de la Pîh- neşti, Hîrlău ori Huşi şi aruncă pe grătarele sfîrîind pastrama de capră, Botoşanii au alte culori, alte mirosuri şi alte sunete. Negustorii îşi laudă marfa în pragul dughe- nelor lor, cu aerul că dacă nu-i bagi în seamă şi nu cumperi postavul, luminările sau dresurile femeieşti pe care

ţi le oferă, abaţi asupra lor cele mai crunte nenorociri cu putinţă...

Cîteva case mari, adăpostind dregătoriile mai însemnate, înconjură sala în care au loc întrunirile celor ce fac politică, unde, de Anul nou, se dau baluri cu muzică nemţească şi cu băuturi rare, şi în care poposeşte, la un an o dată, cîte-o trupă de teatru.

Dar Mihai nu-înţelege nimic din bucuria Blancăi care bate din palme, copilărindu-se pe neaşteptate : în curînd, marea tragediană Fanny Tardini va sosi la Botoşani. Dintre piesele pe care le anunţă afişul de-o şchioapă, fata citeşte, silabisind cu solemnitate, numele cîtorva care par s-o tulbure cel mai mult:
Corabia Şalamandra“
„Nebuna de la Şapte Turnuri“
,luteranele din Elsberg“
Angela Mulpieri“
„îngerul morţii“...

Blanca e atît de fericită, încît, în drumul spre casă, îşi îngăduie să sară într-un picior şi să se zbenguie, spre uluirea tîrgoveţilor care nu socotesc că o fată de boier trebuie să se poarte astfel, încât n-ai deosebi-o, de n-ai şti cine e temutul Baluş, de oricare odraslă de ţăran.

Lunecă în aerul îngreunat de cujbri gleznele de argint ale fetei, genunchii, a căror netezime nu e altfel decît a merelor domneşti, coboară în ierbi grasé, înspicate de toamnă, dinţii mici licăre viu, degetele cu unghii de gheaţă dulce spintecă .pînze vechi de păianjen întinse între brazi şi între nuci, şi Blanca nu e decît o veveriţă neastîmpărată, o vietate a pădurilor..,

— Blanca, tu eşti mai copilă decît Mihai, atîta mai apucă să rostească mătuşa Mana, fiindcă mîinile fetei o înlănţuie, şi sora căminăresei se vede făcînd paşi de cadril în cerdacul cu muşcate şi iasomii...

12

Două toamne mai tîrziu, înainte de a-l trimite, potrivit hotărîrii luate după prelungite sfaturi cu Mana Mavrodin şi Raluca, la şcoală la Cernăuţi, Eminovici i-a îngăduit feciorului său să petreacă vreo cîteva zile sub acoperişul conacului din Dumbrăveni.

Mihai, ajuns la conac pe la ceasurile prînzului, înţelege din prima clipă că a călcat cu stîngul. Zvăpăiata nepoată a boierului nu-i iese în prag. Raluca şi-a urmat odrasla favorită în călătoria îndeajuns de obositoare cu droşcuţa peste cîmpuri şi clini de deal, pînă aici, pentru a-l arăta, celor în slujba cărora s-a aflat soţul său, pe şcolarul Eminovici Mihai.

Chiar Baluş le-a ieşit în întîmpinare, acolo unde slugile au ridicat un mic peron pentru trăsurile care vin ori pleacă, în faţa uriaşei uşi de la intrare. Roţile droşcuţei s-au oprit pe pietriş. Boierul îi sărută căminăresei mina, îl mîngîie cu mîini greoaie pe Mihai şi-i pofteşte pe amîndoi într^-o încăpere cu perdele de atlas fin, cu ornice de toate felurile aşezate pe mese şi pe scrinuri şi cu mobile de culoarea tutunului.

— Fii binevenită în casa noastră ! zice Baîuş în momentul în care şi soţia sa apare în pragul uşii, venită dintr-o încăpere vecină.

— Cu mare bucurie te-am aşteptat, Ralucă. Ia să te văd la faţă, că n-am mai avut cam de multişor acest prilej, şi ia să-ţi văd ştrengarul !

Raluca îl împinge pe Mihai spre braţele Băluşoaii, care îl acoperă cu neaşteptate sărutări şi lăcrimează, văitîndu-se cu glas subţirel :

— Că noi am rămas singuri-singurei...

— Cum aşa ? întreabă Raluca.

Baluş, stingherit de plânsul soaţei, încearcă fără succes s-o potolească, ori măcar să schimbe vorba, dar nu izbuteşte, şi-atunci se repede la o farfurie cu cofeturi, o ia, ţinînd-o cu stîngăcie, şi o aduce sub nasul băiatului :

— Da’ ia nişte cofeturi, copile ! Apoi, către Raluca :
Ieri mi le-au adus, tocmai de la Iaşi, ia, ia şi dumneata, cucoană Ralucă. "V

Plînsul Băluşoaii se continuă, neostoit.

Boierul intervine, trecîndu-şi degetele prin barbă, în semn de neputinţă :

— Da’ nu mai plînge, frate, ce Dumnezeu ! Eu ce pot să fac, cu ce să te ajut ? Vrei să pun pote’ra pe urmele ei ? Se cade una ca asta ? Ori vrei să înham calul şi să mă duc eu după din sa ? Ivlic pii-e fiică c dacă o găsesc nu mai răspund de mine, într-atît sî.nt de mînios.

— Ce s-a întîmplat ? stăruie Raluca, privindu-i pe cei doi cu ochi înfricoşaţi...

— Ce să se întîmple, izbucneşte oărbatul, nepoata noastră ne face numai necazuri de la o vreme. Şi o aveam dragă ca lumina ochilor. Copiii, cum ştii, parte ni i-a luat Dumnezeu, parte s-au dus care-ncotro. Am rămâi» numai cu ea. Şi-acu’.r

59

Băluşoaia îşi scoate din mînecă o batistă mică, albă, o pune la loc, îşi trage nasul cu prefăcută împăcare şi spune :

— Multe-am îndurat în anii din urmă, parcă a fost un păcat să ni se întîmple şi asta...

— Ce s-a întîmplat ?

Glasul Ralucăi s-a stins. A înţeles.

Cineva a rămas însă descumpănit.

— Pot să vă întreb ceva ?

— Spune, copile, îl îndeamnă gazda. Care spuneai că-i e numele, Ralucă ?

— Mihai.

— Spune, Mihai !

— Unde e duduca Blanca ?

Boierii schimbă priviri întristate...

— Ai venit s-o vezi pe Blanca ? Ne-a lăsat, băiatule. Cum ai să faci cîndva şi tu : a plecat, nu-i mai sîntem dragi...

Jelania se continuă astfel cu plînsete din partea Băluşoaii, cu lamentări fulgerate adesea de bruşte mînii şi de pumni trîntiţi în masă, din partea lui Baluş. Raluca nu cutează nici să-i plîngă pe foştii stăpîni şi nici să se uimească de nesăbuita faptă a fugarei. Dimpotrivă, încearcă să aducă puţină linişte în sufletele celor doi :

— Poate că nu e uceîl o joacă. Poate că pînă-n scară se-ntoarce...

Cînd Mihai e trimis afară, în grădină, Băluşoaia izbucneşte, ăpropiindu-şi gura de urechea căminăresei, de parcă ar vrea să nu se facă auzită de nimeni altcineva, pentru că bărbosul deschide pentru a nu ştiu cîta oară fereastra şi le cere veşti slugilor postate în faţa conacului. Slugile dau din umeri, speriate. Nimic nou. Ba, mai mult, vizitiul boierului s-a întors cu trăsurica goală.

Boierul nu mai deschide geamul. Socoteşte că e de prisos să mai întrebe. E limpede doar : fugara n-a fost găsită.

— Ai fete, căminăreasă ? întreabă Baluş.

— Am.

— Să le păzeşti. Cu biciul să le păzeşti, auzi dumneata,' şi tot îţi scapă vreuna. Eu nu sînt învăţat să mi se calce porunca !

Băluşoaia se opreşte din suspin şi se năpusteşte asupra bărbatului :

— Dumneata eşti de vină !

— Eu ? De ce eu ? Am trăit s-o aud şi pe-asta.

— Ai speriat-o cu mănăstirea.

— Dar n-am chibzuit amîndoi cum şi ce ?

— Nu prea ştii ce înseamnă aceea, *amîndoi*

Oglinzile tremură.

— Să mă ierte căminăreasa, da' eu socotesc că un cuvînt mai de ocară ca ăsta nu mi-a mai fost dat să aud. Şi de la cine ? De la aceea cu care m-am însoţit, atît la bine cît şi la rău.

— Să-ţi spun lămurit, Ralucă. Blanca e fiica surorii mele răposate la Iaşi — acum sînt cincisprezece ani de-atunci — şi cînd ne-a rămas nouă, am chibzuit că ar fi mai bine s-o dăm la călugărie. Am vorbit la Agaf- ton, la schit, şi-am rămas înţeleşi cu stareţa ca atunci cînd vom socoti de cuviinţă să i-o încredinţăm... Rămaşi fără copii, casa ni s-ar fi părut moartă fără ea, şi-am tot întîrziat, pînă ce ne-am răzgîndit. Am plecat la schit şi i-am spus stareţei. Blanca nu ştia de la noi nimic. Nu ştiu de unde-a aflat" că am fi avut de gînd s-o facem mo- nahă... S-a înstrăinat de noi, ea care ne iubea ca pe părinţii ei cei buni, şi, uite, a fugit.

— Nu-i numai asta, căminăreasă, mai e ceva. Ba, al dracului să fiu, iertaţi-mi vorba cea rea, tocmai acel

deva a făcut-o să ne lase. Aveam la curte un argat, unul Gheorghe al lui Hodoroabă.. Un ţărănoi, nu mergea deeît cu ochii-n pămînt şi — prostia mea a fost ! — îl puneam adesea să înhame calul la trăsurică şi s-o plimbe pe copilă.

— Cup, copilă ? protestéazá Băluşoaia.

— Mă rog, la şaisprezece ani, pentru mine o femeie e tot copilă. Gheorghe azi, Gheorghe mîine, ticălosul a devenit nelipsit de la jocurile copilei, că nu pot să-ţi spun dte nu scornea mintea ei, năzbîtiile cele mai năstruşnice, da' nu te puteai rnînia, că numai ce te pironea cu căutătura ochilor, galeşă, şi începea să lăcrimeze şi să-şi şteargă lacrimile cu viţele de păr, şi o şi iertai.

— Parcă vorbeai de Hodoroabă...

— Dă, de el vorbeam. Era... nici nu ştiu cum să-i zic, un prostălău. Şi era şi urît.

— Nu, urît nu era, ţine s-o asigure pe cămânăseasă Băluşoaia. Avea ochi negri şi...

— Da' cînd a avut domnia-ta timp să-l vază într-atît de bine, că-l şi povesteşti ?

— Il priveam cînd venea s-o ia pe Blanca.

— Pe scurt, continuă Baluş, azi-dimineaţă au plecat. Amîndoi. Pînă să vii dumneata, am primit din mina unui pădurar un răvaş de la fugară. Dragii mei, zice, nu mi-o luaţi în nume de rău. Mă duc după cine mi-e drag, aşa scria, şi alte fleacuri de-astea şi, zice, să ştiţi că nu iubesc traiul monahicesc, că nu vreau să ajung să mucezesc în mănăstire şi să-mi tai părul — să ştii, cămănărească, de-ai fi văzut-o, te-ai fi minunat, avea părul lung, lung pînă la călcKe şi era tot numai aur — şi să ştiţi că mie-mi place să trăiesc aşa, ca toţi oamenii. Să nu mă căutaţi, n-aveţi să-mi daţi de urmă. Cam astea mi le-a scris, mai bine n-o învăţam carte, că i-am tocmit şi învăţător acasă, un polonez, tobă de înţelepciune.

Seara coboară În odaia cu mobile şi aşa întunecate. Au rămas albe numai cadranele ceasornicelor. Argintii sînt ramele tablourilor {toate pictate de acelaşi Zigri care a nemurit-o cu penelul şi pe Raluca), clanţele uşilor şi cutia cu tutun scump, a boierului. Cînd îi deschizi capacul, lucru pe care Baluş l-a făcut de cîteva ori pînă acum, în odaie picură cîteva sunete dulci, o melodie limpede umple aerul şi crezi, o clipă, că stropi de ploaie bat în cleştarul ferestrelor...

Cineva aprinde lampa cu abajur verde şi întreabă cu glas smerit dacă poate pregăti cina.

— Grăbeşte-te. Avem oaspeţi la masă !

Mihai a intrat şi el tiptil, în odaie. Stătuse pironit în cerdac, lîngă fereastra prin care răzbateau suspinul Bălu- şoaiei şi furia bărbosului.

Baluş o conduce pe cămănărească spre sala de ospeţe a conaeului, cu scaune tari de stejar, orânduite în faţa mesei, şi ea de lemn, ca de trapeză mănăstirească.

înainte de a cinsti rachiul de afine care e o specialitate a Băliaşoaii şi care-i îmbujorează obrajii negurosului stăpîn al Dumbrăvenilor, o slugă cutează să apară între canaturile uşii.

— Ce-i, Vintilă ? v ,

— Să ne fie cu iertare, cucoane', da’ n-a fost chip s-o găsim pe duducă. S-a dus. S-a înstrăinat de-acum. Doar calul s-a întors. A ştiut drumul. Despre duduca Blanca n-avan ştire...

Cu toţii se apropie de geam.

Calul cu coamă albă bate nerăbdător eu copita în pămînt.

— Dă-i să mănînce, Vintilă !

— Îi dau, cucoane, săru’mîna. Şi iertaţi-mă...

■— Nu-ţi găsesc vină. Bu-te, spune gazda.

63

Abia acum Raluca pare să înţeleagă pe deplin ce înseamnă fuga frumoasei :

— A rămas pierdută-n lume !...

13

Lîngă biserica lui Teodor Murguleţ s-a săpat o groapă nouă. Ciudat alai de moarte în ţintirimul din Ipoteşti ! În afara popii, sicriul cu trupul lui Miron prisăcarul nu e urmat decît de Mihai şi de bătrînul Şoltuz. Popa retează mult slujba, cădelniţează leneş asupra sicriului de ulucă şi le face semn groparilor că pot să-şi desăvîrşească lucrarea. Ei aruncă peste sicriu bulgări mari de pămînt roşu, în vreme ce în ochii copilului mijesc lacrirhi.

Acasă, Raluca încearcă să-i alunge mîhnirea :

— Prietenul tău a trăit şi a murit fericit. Toţi oamenii l-au îndrăgit, copile, şi trebuie să începi să te de- prinzi şi cu gîndul că într-o zi îi vei coborî sub iarbă şi pe părinţii tăi. A mai fost cineva în afară de tine i

— Nimeni.

— Nici asta nu înseamnă nimic. Cei mari sînt la muncă, iar cei mici, nu e treaba lor să-i petreacă la mormînt pe moşnegi. Haide, nu mai plînge.

— Nu plîng !

— Mai bine mai uită-te o dată prin bagaje. Să nu uiţi ceva. Că or trece zile multişoare pînă ne vom revedea. Dar tatăl tău, sigur are să vină să te vază...

— Cînd ?

— Ei, cînd ? În vacanţă. Poate de Crăciun... Poate de Paşte... O şă-ţi fie olecuţă greu la început, în primele zile. Pe urmă n-ai să-ţi vezi capul de griji : învăţătura, joaca... Şi-apoi Cernăuţiul e un oraş mare, nu ca necăjitul nostru Botoşani.

— L-ai văzut ?

— De mult. Eram mititică atunci cînd l-am văzut,' aşa că nu-mi amintesc mare lucru : nişte case mari, cu cîte două sau trei caturi, da' lungi, lungi că puteai să înnumeri la ferestre pînă osteneai. Şi-apoi mai ţin minte nişte biserici cu turlă de tablă şi multe, multe grădini...'

— Ce tot şopocăiţi aici ? se preface că e mîniat căminarul. În realitate e nespus de îngrijat de plecarea băiatului. Îi e teamă că n-are să se descurce în oraşul de la miazănoapte şi e necăjit că nu-l poate însoţi.

Cu toţii intră sau ies din odaie, îşi fac de lucru, revin,' uită pentru ce au plecat, pun întrebări fără să mai aştepte răspuns, sînt, într-un cuvînt, neliniştiţi.

— Ai pregătit totul, Ralucă ?

— Am pregătit.

— Vezi şi nu-l încărca pe băiat, cum ţi-e obiceiul,' cu toate oalele din casă pline cu dulceţuri şi peltele.

— Da' o să-i fie dor şi lui sa mănînce ceva pregătit de mîinile mămucăi. Aşa-i, Mihai ?

— Aşa-i.

— Nu pari prea vesel, boier Mihăiţă ! conchide căminarul. Nu spun, nu-i prilej să sari in sus de bucurie,' da' nici de mîhnire nu e. Drept e, laşi bietele broaşte din iaz pe mîini străine. Asta e o grijă. Cine le-o mai zădărî de-acu' încolo ? Că am auzit de urmările bătăliilor tale şi cred că răsuflă şi ele uşurate, săracile. Uite ce e,' băiatul tatii, s-ar fi cuvenit să mergi cu mine la Cernăuţi. Să te dau eu în grija dascălilor şi să te aşez la o gazdă

bună, da* am treburi care nu suferă să le las, şi tu eşti destul de mare ca să înţelegi asta. Ţi-l dau însă cu tine pe Vasile Rusu. îl ştii cum e de descurcăreţ, că, spun drept, nu ştiu cum aş fi scos-o la capăt din multele încurcături în care m-a vîrît soarta, fără ajutorul lui. Eu am să-i dau paralele trebuitoare, el are să-ţi găsească o gazdă ca lumea şi-o să mai facă oarecari cumpărături. Cărţi ai să-ţi iei tu, că asta el nu se pricepe s-o facă. Prea multe sfaturi n-am să-ţi dau. Tu vezi cum mă zbat, şi cred că poţi chibzui şi singur cîtă bătaie de cap are tatăl tău cu biata moşie. Nu sînt încredinţat că atunci cînd voi închide ochii am să vă las tuturor copiilor parte de avere. Am credinţa că măcar băieţii mă vor ajuta, chivemisindu-se şi singuri. Cu fetele e mai greu... Să n-aud că te ţii de drăcii, că nu dai cu săptămînile pe la şcoală şi că nu eşti mai inimos ca alţii. Neamul nostru e neam de oameni deprinşi cu munca de mici, mai degrabă certaţi cu norocul, decît altminteri. Pe mine mă vezi, sînt mereu cu fruntea încruntată, înglodat în datorii, da' să ştii că tot ce-am izbutit e făcut prin muncă dreaptă.

— Am auzit că acolo e mai frig ca pe la noi, nu uita să te îmbraci bine, Mihai, i se adresează mama, cu glas rugător.

— Şi să nu ne faci de rîs pe unde mergi.

— Asta, băiete, e cea mai fierbinte rugăminte a mea. ʳA noastră. Nu eşti primul Eminovici care trece pragul Cemăuţiului. Fraţii tăi mai mari, Şerban, Niculae, Gheorghe şi Ilie au fost înaintea ta gimnazişti. Şi chiar dacă nu s-a întîmplat să se numere printre cei mai buni, trag nădejde că tu îţi vei bucura tatăl cu veşti plăcute. Ia vezi tu, Ralucă, e gata Vasile ?

*— îndată, Gheorghieş..:

Curînd, mama se întoarce în odaie, urmată de morocănosul vizitiu care, ca totdeauna cînd e poftit în casă, îşi plimbă dintr-o mînă în alta căciula de care se lipseşte puţine zile din an.

— Iată-mă-s, cucoane !

— Gata, Vasile ?

— Gata.

— Ai luat tot ce trebuia ?

— Luat

— Apoi drum bun şi să ajungeţi cu bine ! Mihai,’ vină şi-ţi sărută părintele...

Căminarul se lasă îmbrăţişat, apoi pleacă din odaia de sfat, tocmai în fundul ogrăzii, unde, de-ar fi să-i dai crezare, e chemat de griji gospodăreşti... Raluca lăcrimează acum din belşug...

Mihai, aşezat lîngă Vasile, face un semn mic cu mina; zîmbeşte, apoi îşi întoarce privirile de la cerdacul în care mama şi Ilie rămîn nemişcaţi, pînă cînd huruitul trăsuricii nu se mai aude...

14

— Cucoane Mihăiţă, eu te aştept peste drum, la „Butoiul de aur". Pînă termini mata, şi azi să ştii că n-are de ce să vă ţină prea mult, eu mă trag într-o cămăruţă a hanului şi beau o ulcică de vin, că m-aşteaptă drum greu. Cînd eşti gata, mă găseşti acolo. Am poruncă

de la căminar ca înainte de a ne despărţi să te ospătez împărăteşte. Aşa că numa' bine am şi eu vreme să mă-n- grijesc de masă. Că ţi s-o fi acrit şi dumitale de plăcintele cucoanei Raluca.

— Bine. Aşteaptă-mă !

Se despart, dar Rusu tot nu se îndură să-l părăsească pe şcolar. El îi vede îndreptîndu-se către aceeaşi poartă spre care merge Mihai pe cei ce-i vor fi colegi. I se par mult mai mari, mai voinici, şi se teme. Ce va face delicata odraslă a căminăresei între hojmalăii ăştia cu tuleie sub nas şi duhnind a rachiu şi-a mahorcă de la o poştă ?

Abia cînd îl vede intrat pe poarta vopsită cu verde a — cum glăsuieşte firma scrisă pe-o tablă uriaşă — „K. K. Ober-Gymnazium“-ului, Rusu se hotărăşte să treacă drumul (caii şi trăsura sînt la loc bun) şi să străbată hanul printre drumeţi peste măsură de veseli, pînă la odăiţa cea de taină în care ar vrea să-şi odihnească puţin ciolanele hurducate de roţi...

„Butoiul de aur“ nu e numai locul de popas al călătorilor de departe, ci şi un fel de a doua cancelarie în care profesorii de la „K. K. Ober-Gymnazium“ se strîng, înainte ori după cursuri şi, trebuie spus, din rîndurile lor nu lipseşte nici preotul Furtună, asprul titular al catedrei de religie. Şi azi părintele catihet Veniamin Furtună îşi expune anteriul îndeajuns de decolorat în circiuma veche, convorbind patetic cu vechiul său prieten Arune Pumnul, cu care se află însă într-o necontenită gîlceavă, începută pare-se în urmă cu vreo patruzeci de ani, şi cu puţine şanse de a se încheia curînd. Dar nu plăcerea de a sorbi din halbele de ceramică verzi, cu capac de nichel, clămpănitoare, ori de a-l combate pe blajinul „profesor . de limbămînt“ îl ţine legat de scaun pe rumenul popă Veniamin, deşi din clipă în clipă s-ar putea să fie chemat la gimnaziu. Nu, Prea Sfinţia-Sa e cam strîmtorat

cu paralele. A avut de înzestrat trei fete destul de nebisericoase într-altfel, a căror însoţire cu bărbaţi mai acătării s-a făcut cu destulă bătaie de cap şi cu tratative prelungite. S-a văzut astfel nevoit să primească „şcoleri“ în gazdă, dacă nu pe bani, cel puţin pe de-ale gurii.

I se adresează vizitiului ipoteştean care încearcă cu anevoinţă să se strecoare printre mesele geluite :

— îngăduie-mi o întrebare.

■— Ascult, Sfinţia Voastră...

— De unde eşti de loc ?

— Din Ipoteşti. '

— Pe unde vine asta ?

— Lingă Botoşani. La o jumătate de ceas de mers întins. Cu calul.

— Cu ce treburi pe-aici ?

— Am venit cu băiatul stăpînului, la şcoală.

— Ai găsit gazdă ?

— Nu.

— Minunat. Va locui la mine. Ca-n rai.

v — De... ştiu şi eu, Sfinţia Voastră, să văd, să vedem..:

■— Condiţii excelente. O să-i placă băiatului. Cum îl cheamă ?

— Eminovici.

-— Eminovici ?

— Da. Eminovici Mihai.

—- Iar un Eminovici ? Cred că pe vreo cinci i-am avut şcoleri. Şi toţi erau de prin părţile Botoşanilor.

— De, fraţi, Sfinţia Voastră.

— Fraţi ? Destoinic om bătrînul Eminovici ! Du-i salutările mele.

— Am înţeles !

— Beai ceva ? O bere de Solea, straşnică.

— Aş bea un cofăiel de vin.

— Bea bere, omule. Toată Viena bea bere de Solea, aseultă-mă pe mine.

— Se poate să fie cum spuneţi, da' eu nu mă împac decît cu vinul. Şi cu rachiul, la nevoie. Bere nu cunoaştem, nu vă fie cu supărare...

— Bine, bine, Eva, adă o cană cu vin.

— Am înţeles, Sfinţia Voastră.

— Haide şi nu mă mai sfinţi toată ziua bunăziua I Da' cu berea mea ce se aude ?

— Păi... o băurăţi.

— Lasă asta, aia de trebuie să mi-o aduci !

Fata rîde, săltîndu-şi sînii respectabili şi năpustin- du-se mai apoi spre masa domnilor profesori cu băutură proaspătă.

— Eva, Eva, tu eşti ca femeia din Biblie, plescăie părintele, în semn de admiraţie. Bea, omule, şi să n-ai nici o grijă ! Mateevici se va simţi la mine ca-n rai !

— Eminovici, îndrăzneşte Rusu...

— Da, Eminovici. Dar ia spune, stăpînul tău nu ţi-a dat şi ceva galbeni, ştii, de arvună. '

— Ba, mi-a dat ceva, mormăi vizitiul.

— Bine, bine, că ştii, sînt cam în lipsă...'

Ipoteşteanul scapă de insistenţa popii abia cînd în uşă apare servitorul gimnaziului :

— Să trăiţi, a zis domn' director Wolff să veniţi, că se începe...

— Venim, venim, spune-i că venim !

:— Zice că să nu vin fără Sfinţia Voastră, că să faceţi sfeştania şi pe urmă...

Furtună se îndreaptă greoi spre clădirea de un cenuşiu compact a gimnaziului, în cancelaria căruia Pumnul a ajuns înaintea lui. Merge cam greu, răsuflă de parcă-ar zvîrli foc pe nări şi-şi blestemă beteşugurile..:

Wolff e alarmat.

— Din prima zi. chiar din prima zi, părinte, întîrzii ?

— Ho, frate, că doar nu dau turcii...

Discursul inaugural al şcolii îi cam sperie pe proaspeţii gimnazişti şi tulbură reveria celor vechi, pentru care ideea de a întrerupe "vacanţele pare de o cumplită absurditate. Wolff, un omuleţ spelb, cu ochi decoloraţi, dar cu mişcări de-o neaşteptată vioiciune, încearcă „să se impună“ nu atît în faţa auditoriului îndeajuns de captat şi aşa, cît în faţa colegilor de dăscălie între care Arune Pumnul, de departe cel mai îndrăgit profesor, este în acelaşi timp şi cel mai sever critic al liniei de, conduită pedagogică pe care se străduie s-o impună el, director al „K. K. Ober-Gymnazium“-ului cemăuţean.

— Mă adresez înţelegerii voastre, iubiţi gimnazişti, ataşamentului pe care nu mă îndoiesc că-l nutriţi pentru prestigiul şi tradiţia şcolii noastre ! Din capul focului trebuie spus că în acest an, pentru a evita unele aspecte nu tocmai plăcute ale precedentului an, direcţiunea a luat hotărîrea de a sancţiona cu asprime orice abatere de la disciplină. Se înţelege, nu e nevoie să vă spun că datoraţi deplină ascultare dascălilor voştri. Elevilor le este interzisă frecventarea restaurantelor şi cafenelelor (aici Wolff a aruncat, ca din întîmplare, *o* privire plină de înţelesuri spre popa Furtună care pare în aceste clipe statuia cuminţeniei), precum şi a spectacolelor de orice fel. De asemenea este interzisă orice nesocotire a slujbelor religioase. E o datorie de onoare a elevilor aceea de a merge la biserică şi de a se conforma solicitărilor multpreţuitului nostru profesor de religie, Veniamin Furtună, de a nu ocoli spovedania pe cît se poate săptămînală. De asemenea — sînt mîhnit că trebuie să vorbesc despre asta, dar unele cazuri din

anii trecuţi mă obligă să v-o repet — va fi eliminat din gimnaziu elevul care va fi prins fumînd.

Profesorii îşi dau coate : Sbiera, cel care-l înlocuieşte de la o vreme, cînd boala îl ţintuieşte la pat, pe Pumnul la catedrele de română şi istorie naturală, Lewinski, de istorie, ca şi Neubauer. Asemeni lor, flegmaticul Hayduk nu pare să fi gustat jalnica filipică a directorului, înroşit de furie în faţa unor virtuale fărădelegi, cu glas piţigăiat şi gesturi nervoase. Bolnav aproape toată vara, Pumnul nu credea că va mai fi în stare să-şi reînceapă cursurile. Ca prin minune, exact în zilele premergătoare începutului de an şcolar, gîndul reîntîlnirii cu elevii ca şi acela, nemărturisit nici în glumă, că scapă de tiranica supraveghere a nevestei sale, Aristiţa, l-au făcut pe bunul şi bătrînul dascăl să-şi ia inima-n dinţi şi să se îndrepte spre gimnaziu... Pumnul — ale cărui lucrări de filologie l-au făcut cunoscut departe, la Bucureşti, Oradea (oraşul în care prietenul lui, Iosif Vulcan, face să apară binecunoscuta revistă „Familia“) şi chiar la Pesta ori la Viena — e, în primul rînd, autorul unei excelente cărţi şcolare, „Lepturariul românesc“, de care se slujesc cu mare folos majoritatea elevilor, din şcolile româneşti. Mihai a venit de-acasă cu un exemplar al „Lepturariu- lui“, procurat în nu se ştie^ care împrejurare de către Eminovici şi e tulburat la gîndul că-l vede pentru prima oară în carne şi oase pe autorul unei cărţi.

îl trezeşte din visare vocea popei Veniamin care strigă cu glas mare catalogul.

Primele cunoştinţe, viitoare prieteşuguri, poate, se leagă chiar acum, şoptit :

— Tu eşti Eminovici Mihai ?

— Eu sînt Şahin ! Ala de colo, de lîngă zidul cu hartă, e prietenul meu Ştefanelli. După ce termină popa ne întîlnim la o parolă.

— Linişte, domnilor !

Wolff e nevoit să intervină. Acest „domnilor“ a readus tăcerea în uriaşa sală cu ferestre înalte, precum a adus în sufletul elevilor bucuria acestui apelativ. Deci, *domnul* Eminovici Mihai e numai ochi şi urechi.

După strigarea catalogului e anunţat program de .voie. Şahin, mult mai voinic decît Mihai, cu chică aurie şi mîini mari, se înfiinţează întovărăşit de Ştefanelli în faţa ipoteşteanului.

— Mergem ?

— Pe mine mă aşteaptă vizitiul nostru.

— Unde ?

—- Peste drum, la „Butoiul de aur.“,

— Hai la el !

— Dar n-ai auzit că e interzis ? Dacă ne prinde directorul ?

— Lasă că azi nu ne face nimic.

— Care eşti Eminovici ?

Popa îşi croieşte drum printre gălăgioşii şcolari.

— Eu.

— Tu vii cu mine. Te încartiruiesc. Am vorbit cu... cineva de-al tău.

— Cu vizitiul.

— întocmai. Ai mult bagaj ?

Băiatul se uită rugător ia Şahin.

— Nu.

Şahin e mai îndrăzneţ :

— Pe Eminovici îl luăm la noi. Am dat şi arvună.'

Argumentul cîntăreşte greu. Popa mai stăruie însă i

— La cine ?

:— La pan Ţirţec.

— La beţivanul ăla ?

— La.

73

— Duceţi-vă atunci !

Şi caută alţi clienţi.

La „Butoiul de aur“ e larmă.

— Ţi-ai şi făcut prieteni, cucoane Mihai ?

— Da. Băieţi, dumnealui e Vasile Rusu, om de încredere de-al tatii.

— Numa’ vizitiu sînt, domnilor elevi... Da’ de ce nu luaţi ioc lîngă mine. Vă e foame ?

— Foame de lup, îl asigură Ştefanelli.

— Atunci veţi mînca în trei găina pe care am poruncit-o. Duducă Eva, mi-au sosit oaspeţii, gata găina ?

— Gata. Aduc şi de băut ?

Rusu zîmbeşte. E atît de rar zîmbetul pe chipul lui fără vîrstă !

— De, ştiu şi eu ? Dacă aude căminarul...

Şahin e sigur că-nu va afla.

r- De unde să afle ?

,.î— Atunci cer nişte bere şi pentru domniile voastre..;

15

Gazda lui Mihai şi a noilor prieteni — Şahin, Ştefanelli, Lozinschi — e un biet birjar polonez, pe numele lui Ţirţec. Birjar fără birjă, fiindcă pan Ţirţec e cam bătrîn pentru a se mai sui pe capră, dar nu îndeajuns de lipsit de puteri pentru a le face zile fripte celor patru, culcaţi ca sardelele în poloboc — după propria-i yorbă — într-o odăiţă scundă din fundul curţii. Ca să.

ajungă acasă, băieţii trebuie să treacă peste un gărduţ de lemn putred, să sară tufele de urzici bătrîne şi de cimbrişor, crescute într-o grădină prin care nu trece niciodată fulgerul coasei. Mor, dintre ierburile care năpădesc potecile, numai cele cîteva pe care se îndură soarele să le întoarcă în lut. Sălbăticită e şi casa birjarului. Dintre şindrilele sparte ale acoperişului ţîşnesc fire de troscot, verzi, iar muşchiul umed îmbracă stîlpii cerdacului, odinioară albi. Leagănul unei vechi trăsuri a devenit în scurtă vreme locul preferat de reculegere al lui Mihai, repede descoperit însă de către zurbagiii tovarăşi de odaie şi, în consecinţă, abandonat cu profunde regrete. Dar iată cum se petrecea o zi în gospodăria pînă acum paşnică a vicleanului pan Ţirţec : în zori, primul care deschide un ochi, întîrziind se vede clipa fatală cînd e nevoit să procedeze la fel şi cu al doilea, e Şahin. El sare în mijlocul odăii, aruncă ţolul de pe Mihai, îl zguduie cu putere pe cel cu somn. greu, pe Ştefanelli, şi toţi trei depun serioase sforţări pentru a-l reda vieţii gimnaziste pe Lozinschi, singurul care protestează :

— Lâsaţi-mă în pace, mi-e somn, şi îşi trage pătura roasă peste cap.

Lucrurile se complică atunci cînd, abia trezit Lozinschi, Ştefanelli, se constată cu indignare, a adormit la loc.

— Deşteptarea, sună glasul gros a lui Şahin. Trezeşte-te, elev !

— Lasă-l în pace, Şahule, vom mînca şi fără el turta de mălai lăsată de-aseară. Şahul, cum l-a botezat Mihai pe cel mai voinic dintre chiriaşii birjarului, procedează ca atare, împlinind cumplita ameninţare, spre disperarea numai pe jumătate a adormitului Ştefanelli.

■— Lăsaţi-mi şi mie !

— Tinere, rosteşte Şahul, e şi aceasta o deşertăciune lumească — altminteri zis, o biată turtă necăjită — şi i-ai face o mare bucurie preaiubitului nostru popă Veniamin dacă ai avea atîta putere incit să renunţi s-o înfuleci.

i — Dă-mi turta, n-auzi ?

— Fie. Astăzi sînt bun şi-i păstrez o fărîmă de turtă lui Ştefanelli, dacă acesta...

— Dacă ce ?

— Dacă îmi va oferi în schimb un pac de tutun, că-l ştiu gros la pungă.

— Nici pomeneală !

■— ...Şi la obraz. Vreai să spui că nu ţi-au trjmis bătrînii tăi piţule ?

Şahin a încetat să vorbească în maniera Wolff, sentenţios şi „complicat“.

— Păi mi-au trimis ei ceva, da’ sînt dator vîndut lui Ţirţec.

— Dă-l dracului pe Ţirţec !

— Şi dacă mă zvîrle-n stradă ?

— Să-ndrăznească. Numai dacă va trece peste cadavrul meu, declamă Şahul. Tu ce zici, Eminovici ?

— Ştiu şi eu ? Mie chiar că s-ar putea să-mi poprească Ţirţec încălţările. Da’ un fum două, acolo, mai că aş trage şi eu.

Lozinschi e lîngă uşă :

— Mă duc să cumpăr. Aruncă piţula, Ştefanelli.

— Măi fraţilor...

— Ai zis fraţilor ? Păi ce frăţie e asta ? Ne laşi să ne perpelim ?

Ştefanelli se execută. Prinţieşte în schimb turta promisă. După întoarcerea lui Lozinschi, frigul din odaie nu se mai face simţit ca pînă acum : colacii de fum ai

ţigărilor răsucite de Şahul, din ultima filă a somptuoasei cărţi pe care zadarnic încearcă s-o vîndă, şi anume „Biblische Geschichte Altes Testament“, învăluie ungherele pline de păianjeni. Pe neaşteptate, în. încăpere îşi face apariţia Ţirţec. E îmbrăcat într-un soi de livrea vişinie din catifea — piele de drac — şi poartă în picioare o pereche de cizme scorojite.

— Bună ziua la boieri, bună ziua !

— O, ce surpriză, pane Ţirţec. Cărui fapt îi datorăm plăcerea de a vă avea în mijlocul nostru ? Au nu cumva vreai să ne chemi la vreun ospăţ ?

— Lozinschi, me*eu îţi rîzi de mine. Sînt sigur însă că n-ai să mai rîzi atîta cînd îţi voi spune că la noapte nu te voi mai avea chiriaş.

— De ce, pane ?

— M-ai tras pe sfoară. Mi-ai spus că-ţi vin bani, şi-am aşteptat de pomană pînă acum.

— Dintr-o zi într-alta trebuie să-mi vină...

Şahin are o idee :

— Nu vreai să tragi o ţigară cu noi, pane Ţirţec ?

— Nu fumez. Dacă âr şti domn’ director Wolff cîtă mahorcă pufăiţi, v-ar trimite la părinţii voştri care vor fi avînd nevoie de pîndari la vite.

— Pane, ne insulţi ! protestează Mihai.

— Eminovici, te credeam mai cuminte decît ticăloşii ăştia.

— Pane Ţirţec, spune-ne, te rugăm : cum te descurci cu nemţeasca ?

— Binişor. O rup, cum s-ar spune. Dar de ce mă întrebi^ Şahin ?

— Fiindcă vrem să-ţi propunem o afacere straşnică!

— Voi?

— Dar cum altfel ?

— Ascult !

— Vrem să-ţi vindem ceva.

— Ce-mi puteţi voi vinde ? Că nu mai aveţi nimic. Eminovici, şalul pe care-l ai de la mumă-ta, să ştii că nu-l mai am. L-am vîndut. N-am luat mare lucru pe el. Scrie acasă să-ţi trimită bani.

— Scriu.

— Ia spune, Şahin, ce blestemăţie mai pui la cale ? Ce-mi vinzi ?

— Un obiect rarisim. L-am putea vinde unui străin. Chiar, băieţi, ştiţi, că e o idee ?

— Da' de ce unui străin, îl întrerupe birjarul, brusc interesat. Spune-mi despre ce-i vorba I

' — Am spus : un lucru de mare preţ „Biblische Geschichte Altes Testament".

— O carte ? Ţirţec pare scîrbit.

— O comoară.

— Nu-mi trebuie cărţi, Şahin. Strînge-ţi şi tu cala- balîcul. Pleci după Ştefanelli şi Lozinschi. Aduc alţi elevi în loc. Şi tu, Eminovici, dacă nu primeşti parale în două zile de-acum încolo, ai s-o păţeşti şi tu !

Pleacă trîntind uşa. Varul cade din jurul canaturilor mîncate de carii. Băieţii nu se tem. Ameninţarea asta o aud în fiecare dimineaţă. Ţirţec, după ce-i face cu ou şi cu oţet, îşi vede de treburile lui şi-i lasă în plata domnului. La noapte, cei patru se vor întoarce în odăiţă, nu înainte de a şterpeli din podul casei cîţiva ştiuleţi de porumb pe care au răbdarea să-i fiarbă într-un tuci ţinut ascuns sub pat. Îi consumă în tăcere, prăfuiţi cu sare de care au din belşug, şi apoi vorbesc pînă tîrziu, pun ţara la cale, îl înjură pe urîciosul Wolff ori povestesc istorii cu iubite imaginare. Iubite cu păr negru, strîns în cozi, cu ochi mari şi cu mîini reci. Fiecare s-ar părea că a lăsat acasă o asemenea stelară făptură.

Dar acum nu mai e timp pentru poveşti. E tîrziu. Î3ă- ieţii îşi trec degetele prin păr, în .chip de pieptene, apoi năvălesc în drumul spre gimnaziu, sărind gardul, şi aşa ştirb şi şubrezit de ploi al grădinii lui Ţirţec.

Şi ca în fiecare dimineaţă, gazda se apropie de ulucile rupte, pentru a constata stricăciunile pricinuite avutului său, intonînd lungi blesteme la adresa „fiarelor“ şi „ticâ-i loşilor“ pe care, într-un fel anume, îi şi îndrăgeşte.

16

Plouă.

În toată clădirea întunecatului gimnaziu ferestrele sínt tăiate în ziduri mult prea sus pentru ca ochii elevilor să poată să se înţîlnească şi cu altceva decît cu cerul.

Lecţia e cît se poate de plictisitoare. Cifrele înscrise pe tablă de creta bătrînului profesor de matematici sínt îndepărtate şi ele, asemeni ferestrelor, de ochii lui Mihai care sínt cufundaţi în cartea cu scoarţe roase, împrumutată de Pumnul elevului lui favorit, „Istoria universală[4]} a lui Weller. ..

— Eminovici, repetă ce-am spus !

— Aţi spus că... aţi spus...

— Nu eşti atent, Eminovici. E de neînţeles cum la alte discipline înveţi satisfăcător, aş zice chiar bine, în vreme ce la mine dormi cu ochii deschişi!

^ — Domnule profesor..;

Lozinschi încearcă să-i sufle.

— Nu trebuie să-i sufli, Lozinschi. Altfel îţi stric şi dumitale nota — elevii erau peste măsură de încîntaţi de acest „dumitale“ — şi nu se cade. Cu dumneata vorbesc, Eminovici. -

— Da, domnule profesor.

— N-ai să înveţi nici tabla pitagoreică, Eminovici ! Stai jos şi urmăreşte lecţia. Astăzi nu te notez, dar am s-o fac cu primul prilej. Stai jos !

Mihai se aşează la locul lui, palid. Se bucură numai tovarăşii de cameră, în special Şahin care-i face semne încurajatoare din banca lui, cea din urmă în şir.

Şi continuă să plouă...

Abandonată pentru un minut, cartea lui Weller e readusă la locul ocupat pînă acum, pe genunchii lui Eminovici Mihai.

Clopoţelul e încă departe.

— Să recapitulăm, domnilor !

*

17

...Plouă, dar în zarea îndepărtată în care s-a refugiat Mihai, stropii reci nu ajung, frigul nu urcă în degetele mîinilor şi păsările sînt statornice. Babilon... Ninive..: Persepolis... Ecbatana... Oraşe pline cu aur, oraşe de o neasemuită strălucire.

La Babilon, prin poarta zeiţei Iştar, cu mozaicuri şi teracote colorate, înfăţişînd faptele atotputernicului zeu

80

Marduk, trec armatele lui Alexandru cel Mare. Purtat pe-un pat învelit în piei de tigru, tînăful împărat, de o săptămînă doborît de boală, nu le mai poate împărţi porunci supuşilor săi care-l înconjură, plini de mîhnire. Tobe se aud, din marile turnuri săgeţile zboară spre cer, trimise de mîinile arcaşilor destoinici. Sînt certate, adorate, blestemate apoi, apa şi lutul, văzduhul şi iarba. Vracii babilonieni îşi flutură bărbile, neputincioşi, iar sfetnicii Macedoniei gîndesc cu îngrijorare la bătăliile pe care le mai au de purtat, în vreme ce pleoapele tînărului Alexandru continuă să rămînă închise. Trupul împăratului e dus într-o încăpere de sub grădinile suspendate ale reginei Semiramis. Pe stîlpi groşi, tăiaţi din piatră dură, suie arcadele pe care robii au cărat lut gras şi l-au aşezat pe un pat de lespede şi asfalt, pentru a păstra apa şi umezeala la rădăcinile palmierilor... Fîntîni cu ciuturi în cumpănă care coboară, sfredelind inima stîlpilor, pînă acolo unde pîlpîie fire subţiri de apă, aduc, în odăile ferite de razele sparelui, argint topit... Bolnavul scoate un geamăt uşor. Are buzele arse. în clipa aceasta, uşa se deschide şi în pragul ei apare regina, ţinînd în mînă un vas bătut în pietre scumpe, avînd forma păsărilor ibycus. Se apropie de Alexandru, cu paşi lini, îndepărtîndu-i din drum pe ursuzii oşteni bărboşi care-şi veghează înalta căpetenie. Ajunsă lîngă pat îngenunche şi înclină vasul cu apă pînă la buzele celui ce lunecă în moarte. Şi minune : ochii învingătorului lui Porus se deschid. El vede chipul îndurerat al reginei, ochii mari, buzele roşii, uşor întredeschise, şi umerii aduşi, subţiri ca ai copilelor. Veşminte uşoare, mai uşoare ca fumul iscat din căţuile cu mirodenii, coboară peste sînii voinici, peste mîini, peste coapse... Genunchii reginei Semiramis sticlesc în semiîntunericul odăii ca nişte fructe ale zăpezii niciodată căzută pe aceste meleaguri şi. întîlnită de Alexandru în pustiul de din

31

colo de Istros, străbătut în pruncie, la porunca tatălui său, Filip. Degetele Scmiramidei coboară peste chipul împăratului în vreme ce...

— Eminovici !

— Da...

— Eminovici, te invit să părăseşti clasa şi să te duci lat cancelarie.

— De ce ? întreabă, palid, Mihai.

— Pentru a-i spune domnului director că la ora mea dumneata lecturezi cărţi nepermise şi că te-am notat cu nota cea mai mică !

— Domn' profesor...

— Grăbeşte-te, Eminovici Mihai.

Pe coridor e tăcere şi răcoare, ca în odaia cu pereţii de cărămidă smălţuită în care moare, vegheat de către frumoasa Semiramis, cel mai mare general al lumii. Al lumilor.

18

Dar azi, Eminovici Mihai are noroc. Intră în cancelarie, după ce a bătut în uşă, cu speranţa că nu i se va răspunde şi că se va putea întoarce în clasă, dar cum vocea dogită, a directorului chiar, l-a invitat să îndrăznească, şcolarul e gata să-şi mărturisească vina. Nimeni însă nu pare bucuros să-l asculte. Domnului profesor Pumnul i s-a făcut rău pe neaşteptate, în vreme ce le

vorbea elevilor dintr-o clasă vecină şi s-a prăbuşit de la catedră. Stă întins într-un fotoliu, înconjurat de bătrînii lui colegi de dăscălie.

Wolff dă cu ochii de noul sosit:

— Bine că ai venit, Eminovici. Tocmai ne întrebam cine-l va duce acasă pe domnul profesor Pumnul. Ştii unde stă ?

— Ştiu.

— Foarte bine. Haideţi, domnilor, ajutaţi-mă să-l conduc pe bolnav pînă la trăsură. Pînă la trăsura mea, ţine să adauge.

În vreme ce trăsura porneşte spre casa doamnei Aristiţa, Mihai priveşte cu spaimă în urmă. Parcă tot nu-i vine a crede că a scăpat — fie şi pentru o zi — de mustrare şi poate chiar de chelfăneală.

— Tu eşti, Eminovici ? se. aude glasul lui Pumnul.

— Eu sînt, domn' profesor. Domnul director mi-a spus să vă duc pînă acasă.

— Îţi mulţumesc, dragul meu. Aproape că nu ştiu ce s-a întîmplat cu mine.

— Aţi căzut de pe catedră. V-aţi lovit...

— Inima, Eminovici, Mă lasă. Azi m-am ridicat, dar mîine ? Să nu fi niciodată bătrîn, Eminovici...

Trăsura trece prin străzile din centrul oraşului. Ploaia a spălat acoperişurile de tablă şi de olane roşii. Vei Jele grădinilor e mai viu.

Acasă, Mihai e rugat să mai rămînă.

— Eminovici se înnumără printre cei mai buni elevi ai mei ! îl laudă Pumnul, şi soţia îi primeşte fără interes aprecierea.

— Stai jos, copile.

— Lucru mare, Eminovici ! înseamnă că i-ai plăcut Aristiţei mele, dacă s-a hotărît să te poftească să şezi 1 .

Pumnul se întinde pe un fotoliu aflat în faţa unei mese de scris, plină cu hîrtii şi cărţi deschise. Toţi pereţii odăii — amintind-o înlrucîtva pe cea a căminarului — sînt plini cu cărţi. E toată averea Pumnului care n-a Ştiut, după cum îi reproşează zi de zi acra Aristiţa, să se „chivernisească“. În afara gimnaziului şi a acestei odăiţe, pentru bătrînul profesor nu mai există nimic în jur. Chiar vizitele deloc protocolare la „Butoiul de aur“ au fost suprimate de către medicii aduşi la căpătîiul lui. Cînd se înzdrăveneşte, el se aşază la masă şi ceasuri întregi, nopţile mai ales trudeşte la cîte trei lucrări deodată, un capitol dintr-una, o filă din alta, şi aşa luminările scad în sfeşnice, stîrnind murmurele unei neveste veşnic puse pe gîlceavă...

— Vezi, Eminovici, aici e universul meu, cosmosul meu. Cărţile mă răpesc vieţii reale şi mă consacru lor cu devoţiune. Niciodată nu mi-am dorit mai mult în peregrinările mele, decît o odaie simplă, văruită la un an o dată, în care să aşez o modestă masă de brad. O ladă cu cărţi, un clondir în care să pun luminarea şi, dacă îmi bate cineva în geamul chiliei şi e timp de dulce taifas, o sofa roşie. Nu mă îndoiesc, orice gînd ar avea tătîne-tău cu tine tu vei fi un om de carte. Hotărît, cărţile te-au ales şi clc vor fi rostul vieţii talc... Unele eşti găzduit ?

— La Ţirţec, birjarul.

— Acolo ai ajuns ? Baremi stai comod ?

— Nu prea. Sîntem patru într-o odaie mică de tot...

— Te-aş lua la mine, dar pentru asta trebuie să duc lungi tratative cu Aristiţa. Domnilor valahi ori moldoveni le era mai lesne să apară în faţa Sublimei Porţi, decît mie în faţa ei. Drept e, boala mea i-a adus multă îngrijare. Pînă la toamnă poate o conving. Eu ţi-aş da o

cheiţă a bibliotecilor, iar tu m-ai ajuta — am văzut că ai o slovă caligrafiată măiestrit — la lucrările mele.

— Bucuros. Puteţi să-mi cereţi şi acum orice.

— Stai, stai. La început, aş avea nevoie de nişte extrase din vechile cronici române. Mă ocup de fericitul timp al lui Ştefan cel Mare. Mă căznesc, între altele, să traduc din limba leşească paginile cronicarului Dlugoş,' după credinţa mea un bărbat drept, fiecare cuvînt de-al lui e adînc chibzuit, cumpănit cu grijă şi turnat în filă într-un grai ales. Trebuie să cercetezi cu dragoste şi răbdare trecutul românilor, dragul meu, în istorie vei găsi pilde minunate despre nobleţă neamului nostru, despre mîndria lui de a fi liber. Mai ales asta...

— Aţi fi atît de bun să-mi împrumutaţi cîteva cărţi ?

— Ţie îţi dau, Eminovici, deşi sînt tare avar cu cărţile.

Aristiţa apare în prag, şi Pumnul înţelege :

— De-acum e timpul să ne luăm rămas bun. Poate ne vedem mîine. De nu, treci pe-aici. Vei fi primit cu dragoste.

— Am să vin...

— Şi voiam să-ţi mai spun ceva, Eminovici. Sînt bucuros că la materiile predate de mine ai nota maximă, dar, rogu-te, oricît ar părea de plicticoasă întreprinderea ce-ţi cer, nu uita matematicile... Veştile ce mi-au ajuns la ureche sînt rele...

— Vă promit.

— La revedere, atunci !

— La revedere, dom’ profesor. Sărut mîinile, doamnă !

— Drum bun...

Mihai aşteaptă să treacă de colţul străzii profesorului, apoi fuge, fuge pe străzile adormite, spre ograda pără- ginită a lui Ţirţec.

13

Au mai trecut doi ani.

Ţirţec şi-a alungat gălăgioşii chiriaşi, şi băieţii s-au trezit pe drumuri. Lozinschi şi Şahin s-au aciuat la popa Furtună, căruia i-au adus la început de an şcolar un car întreg cu făină 'de grîu, cu mălai, poame uscate şi borcane cu magiun. Ştefanelli a fost găzduit de un fierar, iar Mihai e acum în gazdă la Pumnul.

Profesorul a părăsit catedra, spre sincerul regret al tuturor gimnaziştilor. Vechiul vis, masa de brad şi sofa roşie, e împlinit. Din păcate, puterile nu-l ţin multe ceasuri deasupra hîrtiei.

Într-una din zilele începutului friguros de octombrie, cei patru prieteni au hotărît să se „răzbune“ pe infamul Ţirţec. Cărpănosul birjar, nespus de fricos, trase o sperietură straşnică. La lăsarea serii, ascuns sub fereastra odăii în care sforăia Ţirţec, Şahin, vorbind într-un pahar cu pereţi subţiri, vibrînd ciudat, rosti lugubru :

— Pan Ţirţec !

— Cine-i ? sări, gata spargă geamul, birjarul.

— Ieşi pîn’afară, pane !

— Da’ cine mă cheamă ?

— Pan Ţirţec, iapa-ţi piere-n grajd.

Invingîndu-şi spaima, avînd în faţă spectrul unei atît de grave păgubiri, Ţirţec apasă pe clanţa uşii. O clipă doar, şi dădu un înspăimîntător strigăt:

— Ajutooor ! Necuratul !

Băieţii prinseseră cu o sfoară de canatul de sus sil uşii un pepene scobit pe dinăuntru, ca să semene cu un cap de mort, îi tăiaseră ochi fioroşi, şi gură, şi nas, aprin- sând în el o luminare...

— Ajutooor !

Ţirţec, izbit de uriaşul „craniu“. fumegător, fuge ru- pînd pămîntul spre fundul grădinii, de unde sare asu- pră-i o fantomă cumplită, înveşmîntată în alb (măcar după felul cum ţopăie, de-ar fi ziuă, nefericitul tot ar recunoaşte în fiinţa sau nefiinţa ascunsă în cearşaf pe Ştefanelli), care-i aplică pe spinare lovituri tenace, cu coada unui măturoi de grădină. Căzut printre tufe, ameţit de frunzele foşnind uscate, Ţirţec continuă să ţipe, în vreme ce vocea din pahar răsună, netulburată, fără ceremoniosul „pane“ de data asta :

— Ţirţec, iapa-ţi piere-n grajd !

Slăbit o clipă din strînsoare, bătrînul fuge spre grajd, deschide uşa, lovind-o cu un drug întîlnit în drum, dar se răzgîndeşte brusc, rămîne pe gînduri, apoi o porneşte spre casă cu un aer profund nedumerit. Fiindcă, abia acum îşi dă seama, nu are şi n-a avut niciodată vreo iapă ! Să fi greşit „stafia“ ? Să nu fi auzit el ? Oare a îm- bătrînit atît de tare ?

Petrecerea băieţilor se încheie la hanul „La cocoşul roşu“, într-o chiliuţă păstrată pentru feţe mai de soi, dar cum muşterii de acest soi lipsesc, stăpînul cîrciumii şi al celor trei odăiţe de deasupra, pretenţios numite „otel“, îi lasă, contra'unui gologan, pe tineri să „învîrtă cartea“. Ceea ce, spre uimirea lui Mihai, pentru prima oară chemat să joace cărţi, băieţii fac cu destulă pricepere. Un butoi răsturnat le e masa, cîteva lăzi goale, scaunele, iar de băut, se mulţumesc cu paharul de poşircă adus de hangiu, rămînînd ca masa de seară să se rezume la cei cîţiva covrigi rupţi de Şahin din şirul de lîngă tejgheaua de zinc.

Mai tăcut de la o vreme (de cînd e la Pumnul, pretinde Ştefanelli), Mihai e tot mai rar văzut în tovărăşia celor de care altădată era nedespărţit. Zile întregi lip

seşte de la cursuri, se închide în odaia cu cărţi a bătrî- nului său profesor şi citeşte, ciLeşte, ore în şir. Darnică, în ciuda firii ei închise, cucoana Aristiţa a prins drag de ipoteştean, şi adesea, spre uimirea Pumnului, surîde chiar, ivind dinţi sticloşi ca de iepure pe buza de obicei deprinsă cu ocara. îl îndoapă cu tot ce are mai bun prin casă, „uită“ prin buzunarele lui cîte un bănuţ, dar nu îngăduie să i se afume pereţii cu luminarea, şi cînd, noaptea, vede lumină la fereastra lui Mihai, e la rîndu-i, foc şi pară.

Spre deosebire de primii ani de gimnaziu în care a fost, pe rînd, al cincisprezecelea, şi mai apoi al cincilea din clasă sa, Mihai nu se mai înnumără printre fruntaşi, notele sale la veşnic chinuitoarea matematică scad ameninţător. Popa Veniamin e de asemenea nemulţumit de „ereticul“ Eminovici, care îşi îngăduie la ora de religie să compare datele cuprinse în Sfînta Scriptură cu cele din cărţile de istorie antică, să aibă „nedumeriri“ şi să descopere, e drept, cu glas moale, „inadvertenţe“ ! - Nu, hotărît nu, popa Veniamin nu-l Va mai lăsa pe ipoteştean să-i „strice“ clasa şi-l va milui de fiecare dată cu cîte-un 3 borţos ori cu un scheletic 4. Sfinţii părinţi nu şi-au canonit oasele prin pustie, hrănindu-se cij' lăcuste şi cu te miri ce, pentru ca un băietan, un „mucos“, să ia în deşert litera înfloratã a cărţilor. Ceea ce-l uimeşte pe preot e că singurul dir. clasă în stare .să memoreze pasagii întregi din tomurile pătate cu ceară e chiar acest Eminovici căruia odată i-a pus chiar un 10 pentru măiestria cu care a comentat psalmii lui David. Dar şi aici, popa se loveşte de ún neajuns : în loc să înveţe după biblii germane, Eminovici a apărut în clasă cu traduceri româneşti, încercate prin cine ştie ce pod mucezit de mănăstire, la Neamţ, Humor sau Voroneţ ! E mîna gazdei lui aici, ştie biné petrecăreţul slujitor al celor de taină. „Eminovici, altădată

să le foloseşti numai **de textele aduse de mine !“ „De ce. Sfinţia Voastră ?“ a întrebat** vinovatul, **cu acrul** unui **atoateştiutor. „Fiindcă, i s-a replicat, traducerile făcute în Moldova, ca şi cele din Valachia, nu reprezintă baze ştiinţificeşti de studiu. Ele sînt opera unor bieţi călugăr raşi nepricepuţi.“ Atunci Eminovici a rostit cu un glas pe care popa nu-l mai auzise : „Ceea ce Sfinţia Voastră numeşte opera unor călugăraşi nepricepuţi mi se pare a fi o lucrare nobilă, eroică, a unor bărbaţi păstrători ai graiului românesc, apărători ai slovei de noi gîndite** şi **tipărite. Şi-apoi dulceaţa acestor pagini ne aminteşte de umbra bunilor şi străbunilor noştri. Ştefan cel Mare nu cred să fi vorbit altfel !“ Popa şi-a luat catalogul sub braţ şi a plecat, trîntind uşa. Wolff a adus în clasă o linişte părelnică, miluindu-l pe Eminovici cu „un foarte drastic avertisment“ şi cerîndu-i iertare popii pentru cele întîmplate, neuitînd însă să-i şoptească la ureche cuvinte de reproş pentru mireasmele de bere şi de rachiu, devălmăşii e, pe care le purta cu sine...**

— N-ai carte bună, Mihâi ?
— Ce-ai spus ?
— Mă, tu eşti cu capul în nori.

Şahul e mînios :

— Joci ori nu joci, ce, adormi cu cărţile-n mină ?
— Sînt cam ostenit.
— Iar te-a ţinut Pumnul de vorbă ?
— Nu, am citit...

Jocul se continuă pînă în clipa în care stăpînul „Cocoşului“ intră înjodaie :

— Ştergeţi-o ! Vin nişte domni, şi n-am unde-i servi. Veniţi altădată...
— Tocmai începusem un joc nou...
— Haide, haide, că n-am chef de vorbă.
Lozinschi iese primul din borta tainică a „Cocoşului“,

De obicei. în asemenea momente, prietenii se întorc la gazdă, îşi declină brusc identitatea de „şcolari“ şi devin voievozi, ori soli, ori pîrcălabi. Improvizează cu larmă o „curte“ şi dau ascultare celor veniţi în faţa jeţului domnesc. De cele mai multe ori e înscenată trimiterea de către Alexandru cel Bun a unui pîlc de oşteni care urmează să lupte sub steag polon, împotriva cavalerilor teutoni. Lucrurile se petrec cam aşa : Şahul, mai gras decît toţi, îmbrăcat într-un caftan vechi, cu poale albite de vată, e dăruit cu un ciomag zdravăn şi „uns“ ca Alexandru cel Bun, Ştefanelli devine viteaza sa mînă dreaptă, Coman, spătarul, Eminovici e solul leşilor trimis la curtea voievodului moldovean, iar Lozinschi e rege polon. Cu oaste de strînsură, Şahin şi Lozinschi se încaieră de-adevăratelea, aducînd panică în ogrăzile paşnicilor cernăuţeni. Se ajunge la un compromis, se încheie o pace echitabilă, Lozinschi „înnumărînd“ în mîna lui Şahin treizeci de mii de zloţi, şi totul se sfîrşeşte cu un ospăţ crincen. Se pun în frigare boi întregi, zeci de berbeci şi viţei, iar vinul e adus în butii pecetluite, din castelele ordinelor teutoniceşti.

Dar la fiecare ospăţ mai lipseşte ceva. Şi acel ceva, a cărui absenţă e rar mărturisită, e de cele mai multe ori motivul pentru care încep uriaşele războiri. E vorba de fetele de la o şcoală de cusătorese, adăpostită într-o casă din apropiere. Cînd fetele apar, norii bătăliilor se sparg peste capetele celor pînă acum tăcuţi şi bucuroşi de pace, „caii“ sînt încălecaţi din fugă şi „buzduganele“ îşi încep vîjîitul distrugător. Dintre toţi, numai Mihai nu e tulburat de vederea fetelor îmbrăcate în rochii albe... Pentru cei trei există, de pe acum, trei viitoare logodnice : Ilinca, Oana şi Haritina. Ele, desigur, habar n-au de nimic, le sînt străine pînă şi numele viforoşilor

„înalţi dregători“, capete cu coroană ori fără, dar „soarta“ lor e pecetluită : cînd plicticosul gimnaziu se va sfîrşi, băieţii vor veni sub geamul lor cu cai albi şi frîie de mătase şi le vor sui alături de ei, spre bucuria tuturor tîrgoveţilor.

— Ai văzut, Eminovici, Haritina s-a uitat la mine lung, lung, cînd mă băteam în duel cu Lozinschi...

— Ţi s-a părut, Ştefanelli...

‘ — Ba s-a uitat. Sigur s-a uitat. La noapte îi scriu o scrisoare...

— Vezi de pune şi cîteva versuri în coada scrisorii.

— Aş pune. Ai văzut ochii ei, Mihai ? Cicoare, nu alta... Da’ părul !... E ca o zînă din poveste. Ştii ce, Mihai, îţi dau Schiller-ul meu, ştii cît de mult ţin la el, dacă...

— Eşti nebun ? Cum o să-l dai ?

— Ţi-l dau dacă-mi faci o poezie pentru Haritina..7

— Da’ eu nu scriu poezii.

— Ba scrii.

— Cine ţi-a spus ţie ?

— Nu spun, da’ ştiu eu...

— Dacă nu spui, nu-ţi fac poezia.

— Domnul Pumnul.

— Nu i-am arătat niciodată mîzgăliturile mele.

— Ce dacă ? într-o dimineaţă, cînd făcea curat, coana Aristiţa a dat de nişte versuri scrise de tine. A dat fuga la domnu’ Pumnul, şi el le-a citit şi-a zis că sînt „pline de simţămînt“. Adică... grozave.

— Va să zică aşa...

— îmi scrii, deci !

— Să văd de-mi iese. N-am vrut să arăt nimănui versurile, Ştefanelli. Să nu le spui băieţilor că fac poezii. De-ar şti tata, m-ar rupe-n bătaie. Nu-i plac poeţii : „îşi

lasă păr lung, ca muierile, umblă capii, toată ziua. Poftim de te mai înţelege cu ei !“

— Bine, nu spun... Tu de ce nu scrii pentru fata ta de la Ipoteşti ?

Mihai se face roşu ca mărul,

-— Care fată ?

. — Fata cu păr negru, fata cu coade lungi...

— N-am mai văzut-o.

■— Dar în vacanţă ?

— Nu mai era în sat. Nu-ştiu unde s-a dus.

' — Şi era frumoasă ?

— Frumoasă...

20

E tot mai îngîndurat.

Tot mai singur.

Singur, iubeşte joaca, hîrjoana şi în băieţandrul de azi mai apare uneori imaginea copilului care îl călărea pe Şolluz ori uşura de mere livezile botoşenene. Mihai e un pui de ţăran sănătos, alcătuit din trunchiul zdravăn al căminarului şi din făptura delicată a Ralucăi, soarele îi ştie chipul. Culcat pe pămînt, în amiezi ipo- teştene, a simţit cum urcă în el sfînta sănătate a sevelor, culorile ierbii. Dar carnea pietroasă e fulgerată, lin, de gînduri nestăvilite, care se furişează într-însul şi fierb ca mustul în strugurii copţi. Noian de întrebări îl cutreieră, un dor de linişte şi singurătate îl apropie din

ce în ce mai mult de tomurile lui Arune Pumnul şi-l despart de voioasele petreceri ale prietenilor săi.

Tot mai multe cărţi cu versuri.

Versuri de Eliade ori Alecsandri. Cărţi nemţeşti de Goethe şi Schiller... Focul arde în sobă, trosnind, bolnavul din încăperea alăturată îşi clincheteşte linguriţa de argint în ceaşca de ceai, cu. capul cărunt împietrit între perne.

— Eminovici !

Şi-afară frunzele cad şi vîntul retează plopii de fum iscaţi din hornuri.

— Eminovici !

— M-aţi chemat, domnule profesor ?

— Să mai stăm de vorbă. Mi s-a urît în casă. Mi-e dor de gimnaziu. Ţie nu, Eminovici ?

— De ce-mi spuneţi mereu Eminovici ?

— Dar cum să-ţi spun ?

— Mihai.

— Aşa s-ar cuveni, dar, vezi tu, ai un nume ciudat, care se cere rostit cu un fel de evlavie. Tu trebuie să fii în primul rînd Eminovici. Sînt mulţi Mihai în ţara noastră, Eminovici, dar, de va fi ceva de capul tău, ar fi numai unul. De unde-ţi vine numele ăsta ?

— Nu ştiu.

— Poate de la eminere... Îţi convine ?

— Ce înseamnă ?

— Eminere ? A te ridica deasupra altora, a te detaşa de î’est... Aşa va fi ? —

— Da.

— îmi place limpezimea cu care-o spui. Te-ai gîn-Ş dit ce vei face după gimnaziu ?

— Nu.

— Tu trebuie să scrii, Eminovici. Iartă-mă, rogu-te,' dar am comis indiscreţia de a citi una din compunerii*

tale. Nu pot zice că mi-a plăcut foarte mult, dar am simţit că acolo, dincolo de magnifica ta căligrafie, bate o inimă de poet. Ai mai scris ceva ?

— Am mai scris, dar nu cutez să vă arăt. Nu le socotesc bune. Mai tîrziu...

— Ce bine că poţi rosti, „mai tîrziu"...

:— De ce, domnule profesor ?

— Fiindcă eu nu mai pot să spun asta. Drumurile lui Pumnul s-au sfîrşit aici... Grăbeşte-te, Eminovici, nu vreau să mor înainte de a-ţi vedea stihurile tipărite.

— Nu m-am gîndit la tipar.

— M-am gîndit eu. Cînd vei socoti că poţi ieşi în lume cu poeziile tale, pune-le într-un plic şi trimite-le la Oradea, la „Familia" lui Vulcan.

E întuneric deplin.

Numai prin două mărunte tăieturi în tabla de aramă a uşiţei de la sobă curg în odaie fire roşii de lumină, care se amestecă blînd cu culorile şterse ale cotoarelor de carte şi ale vechilor scoarţe.

— Ciudat...

— Ce e ciudat, domnule profesor ?

— Ştii, Eminovici, cît te am de drag la inima mea.

— Şi eu vă iubesc.

— Ştiu asta. Şi mă gîndeam că s-ar putea ca primele versuri să le tipăreşti la moartea mea. Şi făcătorii de dicţionare să scrie, peste o sută de ani : Arune Pumnul, profesor, pomenit într-o poezie de către Mihai Eminovici...

— De ce vorbiţi despre moarte ? Vă veţi face sănă!- tos şi-o să bateţi iar mingea cu noi, cu Şahin şi Ştefanelli, pe toloacă...

Pumnul surîde, depărtat.

— Mi-e teamă, Eminovici, că m-am irosit în zadar. Să nu laşi timpul să ţi-o ia înainte, dragul meu. Cîte ceasuri sînt ?

— Douăzeci şi nouă minute.

— Ştii ce, aprinde luminarea, Eminovici, şi citeşte-mi ceva. Ai glas dulce, de parcă ai veni din vreo stranã de diacon mănăstiresc.

— Ce să citesc, domnule profesor ?

— Caută, ştii unde e Eliade.

— Ştiu.

— Citeşte-mi „Sburătorul“...

21

Mihai a adormit, uitînd să stingă luminarea. Aristiţa intră în odaie, în vîrful picioarelor, îl acoperă cu velinţa tărcată şi, înainte de a face întuneric, are răgaz să citească rîndurile înnegrite de peniţa subţire, pe fila de caiet:

Aş vrea să văd acuma natala mea vzlcioară Scăldată in cristalul pîrîului de-arginl,
Să văd ce eu atîta iubeam odinioară,
A codrului tenebră, poetic labiiint.
Să mai salut o dată colibele din vale, Domninde cu un aer de pace, liniştiri,
Ce respirau în taină plăceri mai naturale, Visuri misterioase, poetice şoptiri.

95

Aş *vrea să ani o casă, tăcută, mititică, în valea mea natală ce unduia în flori,*
Să tot privesc la munte, în sus cum se ridică, Pierzîndu-şi a sa frunte în negură şi nori.
Să mai privesc o dată cîmpia-nfloritoare Ce zilele-mi copile şi albe le-a ţesut,
Ce auzi odată copila-mi murmurare,
Ce jocurile-mi june, sburdarea mi-a văzut.

22

-— Ce-i asta, domnilor ?
Catalogul,' de pe acum hărtănit, cade pe catedră cu zgomot, iar profesorul Caspary îşi ridică mîinile în cap.
— E de neînţeles. Unde-s elevii ?
În clasă nu sînt decît patru şcolari.
— Ceilalţi ?
O taină întunecată parc să ascundă adevărul.
— Unde-i monitorul ?
■ — Dom' profesor, Missir e...
' În clipa asta, din banca din fund se aude o tuse ca din senin stîrnită. Cel întrebat se vede ameninţat cu pumnul de către cel „înecat“ de tuse, şi renunţă să-l informeze pe Caspary.
— Dar spune odată, unde e ?

— E... e bolnav.

***r*— Şi elevul de jurnă ?**

— Şi... el. Dar dacă-mi daţi voie şterg eu tabla. Am adus şi cretă... Nouă-nouţă.

— Lasă tabla. Unde-au fugit blestemaţii ?

■— Păi... sînt, aşa... pe-aproape.

■— Bat mingea, am înţeles.

■— Nu... adică... ce ştiu eu ? •

— Stai jos, elev. Domnilor, înainte de a mă plînge de conduita dumneavoastră, le voi administra fugarilor, pe lîngă absenţa cuvenită, şi cîte un 2. Să se chinuie apoi un an întreg să-l repare. Abuzaţi, se vede, de bunătatea mea !

Glasul din fundul clasei, al lui Ştefanelli, încearcă să îndulcească atmosfera brusc încărcată cu fulgere de gheaţă.

— Iertaaaaţi-i, dom' profesor !

Caspary e descumpănit.

— Nu mai pricep nimic. Bine, Ştefanelli, dumneata eşti un elev bun, şi sînt gata să-ţi împlinesc rugămintea,' dacă-mi spui unde s-au dus blestemaţii.

■— Dar nu-i notaţi...

— Dacă nu mă înşel ţi-am promis !

— Iertaţi-mă. Vă spun. Băieţii s-au dus în întîmpi- narea teatrului. Vine trupa Tardini, şi ei au hotărît să-i aştepte pe actori încă de la intrarea în oraş. De azi de dimineaţă sînt acolo...

Fulgerele de gheaţă se prefac, la o suflare doar, în crengi înflorite.

— Bine... cu alte cuvinte, ne-au tras pe sfoară. Dacă-i aşa, muntele va merge la Mohamed. Să mergem la ei !

Izbucneşte, din patru piepturi, un „uraaaaa" incredibil. Speriat, Wolff bagă capul pe uşă :

[j]— Ce e aici ? Ce-i gălăgia asta ?

Caspary e încurcat:

— Voi ţine lecţia de azi în mijlocul naturii, în dumbravă.

— Şi... restul clasei unde e ?

— Ceilalţi elevi trebuie să fi ajuns la locul convenit. I-am trimis înainte. După mine, băieţi...

Caspary n-are cum să le explice celor patru că sin- gura-i mărturisită slăbiciune e teatrul. Profesorul are nostalgia Vienei, unde şi-a isprăvit de puţini ani studiile, Viena muzicii şi a numeroaselor trupe de teatru care se produceau în uriaşul Prater. În plus, el însuşi a suit pe scena unei asociaţii studenţeşti, „Thalia română“, inter- pretînd, din păcate, doar „role“ de mică întindere, dar gustînd din plăcerea de a primi aplauze, de a fi emoţionat înaintea premierelor. Acasă, printre cărţile strînse pînă acum, fixată într-una din copertele voluminosului său „jurnal intim“, redactat cu stăruinţă şi pedanterie, există dagherotipia uşor îngălbenită care-o înfăţişează pe marea artistă Augusta BaudiUs, în cabina căreia a avut curajul să apară, în pauza unui spectacol, tîrînd cu el o imensă tufă cu trandafiri roşii, între crengile căreia părea să se fi rătăcit şi poliţistul care i-a aplicat, prompt, o amendă copioasă. Blonda Baudius, cu ochi albaştri, îi chinuie încă somnul profesorului Caspary. Iată de ce se grăbeşte, nu atît să dea ochi cu fugarii (între care acel ciudat Emilio viei G. Minai), ci, mai ales, din dorinţa de a reîntîlni, fie şi în treacăt, lumea călătoare a căruţei cu paiaţe..;

— Iată-i, se văd !

— Unde ?

— Uite acolo, după sălcii.

— Sînt căruţe ţărăneşti.

■— Ba e teatrul. Eu l-am văzut. Tu nu.

Ce-i drept, Mihai n-a mai avut prilejul să vadă cu ochii lui un zgomotos teatru migrator. Căminarul pretindea că ar fi fost într-o seară la teatru, la Praga, unde se afla cu treburi (povestea despre culoarea cortinei — portocalie, cu ciucuri groşi, de măturau scîndura, după chiar cuvintele lui), dar că un somn doborîtor i-a închis pleoapele şi, cum catifeaua lojei îmbia la visare, s-a trezit abia la sfîrşitul piesei. Din mulţimea de băirbaţi viteji pe care-i lăsase pe scenă la ridicarea cortinei, în final nu mai rămăseseră în viaţă decît doi, cu săbii ude de sînge. Toţi ceilalţi zăceau ucişi — ordonat, gospodăreşte — de către oţelul dreptăţii, scăldaţi în luminile luminărilor înfipte de-a lungul rampei, la adăpostul unor jgheaburi de tablă.

Nu, Eminovici nu ştie ce-i teatrul...

Şahul ştie...

— Stai pe lîngă mine, Mihai. Eu i-am mai văzut, repetă el, acum sînt două ierni de-ătunci, îi ştiu pe nume pe cei mai mulţi dintre ei.

— Cum e domna Tardini ?

— Mă, parcă e zîna Dochia, nu alta... Ea e în prima căruţă...

— Hai spre ei!

— Hai !

Căruţele teatrului au „tras“ în curtea „Hotelului de Moldavie“ de pe strada Lemberg, hotel avînd pe lîngă mulţimea odăiţelor înşirate de-a lungul unor întunecate coridoare şi o mare sală de petreceri, în care se organizează balurile -de sfîrşit de an, patronate de primărie, dar care, în lipsa unei trupe permanente, găzduieşte adesea şi echipe de teatru, rămînînd însă, aproape zece luni din douăsprezece, goală. Nimic nu aminteşte Moldova în clădireă-bastion a hotelului, cu faţadă severă, de piatră

cenuşie, împodobită cu corpolente cariatide de marmură şi uşi de fier, cu complicate mecanisme de închidere. Moldovenească e doar bisericuţa de peste drum, cu hramul Sfintei Paraschiva, sfiit alcătuită din bîrne încheiate cu scoabe şi acoperită cu şiţă veche.

Abia ajunşi la hotel, actorii descind în sala în care aveau să joace.

— Fainâ ! îşi dă cu părerea cel mai bătrîn dintre ei, comicul Comino.

Doamna Fanny nu e de aceeaşi părere :

— Ştiu şi eu... nu cred să ne încapă decorurile, scena e prea mică...

— Cu ce începem ?

— Ar fi bun un Alecsandri. E foarte iubit aici. Poate „Chiriţa“ şi „Iaşii“. *

— Chiriţa ? N-am mai jucat-o de mult. Şi-apoi n-avem actor pentru Leonaş.

— Dă-i rola lui Evolschi. Pînă mîine s-o înveţe.

■— Da, Fanny, dar EvolsChi nu e departe de vîrsta mea.

. — Actorii n-au vîrstă. Ceva mai multă pudră, o pe rucă bălaie, şi anii scad.

— Bine, Fanny, dar Luluţa ?

:— Ce-î cu ea ?

— Cine-o joacă ? Dumitrcasca e bolnavă. Trebuie s-o **ducem la spital.**

— Să joace domnişoara Albini.

— Nu cred să facă faţă...

— Nici eu.

— Şi-atunci ?

т — Nu-mi plac actorii care sînt, de la început, extraordinari. La debut, îmi pare că ai mai mare nevoie de o neizbîndă. Astfel...

. — Cu alte cuvinte rişti!

— Va juca, şi din păcate va fi chiar bine. Din păcate, fiindcă s-ar putea ca succesul să i se suie la cap şi să-i Umfle imaginaţia.

— Fanny, ai început să ţi le ¡scoţi de la inimă pe toate femeile tinere. Zadarnic, eşti mai frumoasă decît ele...

— Comino, mă plictiseşti...

— Am dispărut !

Abia acum îl observă doamna Tar dini pe băiatul care a stat la un pas de ea, în tot timpul convorbirii.

— Tu cine eşti, copile ?

— Eu... eu sînt gimnazist.

— Şi ce cauţi tu aici ?

— Am venit să întreb... Ştiţi, eu şi colegii mei de clasă v-am aşteptat la marginea oraşului... Cînd jucaţi ?

— De mîine, în fiecare seară.

— Şi biletul costă mult ?

— Nu prea mult. Iubeşti teatrul ?

— Da... deşi n-am văzut nici o piesă adevărată, jucată cu actori adevăraţi. Scriu şi eu o piesă. În versuri.

Fanny îi mîngîie obrazul, indiferentă.

— Dacă nu .voi fi prea bătrînă, poate voi juca într-o piesă de-a ta. Cine ştie... cum te cheamă ?

— Mihai Eminovici.

— Frumos nume. Nume de actor, dacă ţi-ar trece prin cap ideea năstruşnică de a urma, ca noi, in lipsuri şi ploaie, căruţa cu paiaţe. Sper să nu-ţi treacă. Ai întrebat de bilet : pentru punga ta — în cazul în care ai avea una — preţul e cam scump. Pentru tine nu e. Cel puţin mîine. Uite, îţi scriu numele pe o bucată de hîrtie, şi la primul spectacol poţi s-o arăţi la intrare. Eşti invitatul meu. Da, Emineanu ?

— Eminovici, doamnă...’

— Scuză-mă. Eminovici, scrie pentru mine, în piesa pe care-o compui, un rol de zgripţuroaică ! La revedere 1

Doamna Tardini se îndepărtează, tîrînd în urmă-i un parfum ales, amestec de miresme tomnatice : coajă de nuc, strivită, iarbă uscată, scoarţă dulce de măr...

A doua zi, toate locurile s-au ocupat cu un ceas înainte de spectacol.

Printre volanele de rochii ale femeilor din „lumea bună“ a oraşului şi hainele de mort ale notabilităţilor, veşmintele de şiac ale lui Mihâi sînt un pitoresc element de contrast. E singurul dintre gimnazişti care e prezent în sală. Afară aşteaptă înfiguraţi terminarea primului act — cu speranţa că vor putea urmări, fără parale, actele următoare — zeci de elevi care-l invidiază pe Eminovici pentru neaşteptatul noroc căzut pe capul lui.

După bătaia gongului, cortina se trage, ivind decorurile voios colorate ale „Chiriţei“. Dar, supriză, în locul actorilor pe scena pustie apare, încălecînd rampa, însuşi primarul. Ţine în mînă cîteva file albe, cărora le dă citire, gîtuit de emoţie :

— Fraţilor, doamna Tardini cu trupa sa teatrală se află printre noi, pentru a da un şir de reprezenta- ţiuni în limba română. Putem fi invidiaţi pentru această rară norocire. Ne place a spera că acesta e doar începutul unor manifestaţiuni doveditoare cum că românul iubeşte arta, şi anume pe cea naţională, îmbogăţind-o cu căldură şi simpatie. Zile dulci de desfătare ne aşteaptă, scumpi concetăţeni. Vechile speranţe se înfăţişează iar în piepturile noastre, clevetirile străine trebuie să amuţească ! Muzele îşi iau zborul zeesc de la Istru la Carpaţi, salutîndu-ne, şi noi le întoarcem dulcile saluturi, pu- nînd pe fruntea slujitorilor Thaliei lauri neveştezitori!

Urmat astfel, discursul are darul să înstăpînească în sală o atmosferă febrilă. Coborîtă, şi apoi pentru a doua oară ridicată, cortina apropie privirile cemăuţe- nilor de un tablou măreţ : Fanny Tardini, întruchipînd

România, e îmbrăcată într-un costum ţărănesc şi ţine în mînă un drapel tricolor pe care-l leagănă în dreapta şi-n stînga, în vreme ce din primele rînduri de bănci zboară la picioarele ei zece trandafiri cu miez roşu.

Spectacolul nu poate începe, datorită aplauzelor care nu mai contenesc. Abia e rostită prima replică, şi cascada — cu ape sporite — face să se clatine temeliile vechiului „Hotel de Moldavie“.

Mihai e numai ochi şi urechi.

Soarbe fiecare cuvînt. N-are cum să ştie că postel- niceasa Chiriţa Bîrzoi ot Bîrzoeni, cu trupul din belşug croit, înconjurat de fuste foşnitoare şi împodobită cu cordele colorate şi bibiluri, e un bărbat, moşneag aproape — Comino. Mihai rîde ca niciodată, cu ochii, cu mîi- nile, şi în momente în care pare să se înece, bate zgomotos din picioare, nesupărîndu-şi vecinii care nu reacţionează altcum... Apariţia Luluţei îl pune însă pe gânduri. N-a văzut-o niciodată, e sigur, pe fata aceasta înaltă, cu ochii mari şi glas mîngîietor, dar e ceva în farmecul ei care îi pare de demult ştiut. De unde ? De cînd ? Mihai îşi alungă din minte acest gînd, această în- chipurile fără reazim, convins că drumurile lui în afara lpoteştilor au fost aţît de puţine, în'cît n-a avut cum s-o cunoască...

Comino e însă un acaparator ! Nu-l lasă să mai vadă nimic pe scenă : chiţcăie, grohăie, plînge, se jeluie, şi pereţii vibrează, glasul lui ajunge pînă în tavan, acolo unde arde candelabrul şi clatină, abia auzit, frunzele de sticlă...

Luluţa ! Nu, nu trebuie căutată în... trecut. în viitor ? Un frig de-o clipă se strecoară în trupul lui Mihai. Il distrage gura deschisă „cît o şură“, ca în zicală, a lui Şahin. „Deci a intrat şi el. Dar Ştefanelli ?“ îl caută prin sală, dar — uimire ! — întîlneşte, undeva în ultimele

rînduri, chipul lui Pumnul. „S-a ridicat din pat ? Cum s^a indurat coana ^ristiţa să-l lase ? Dar iat-o şi pe ea !“ E pentru întîia oară cînd o zăreşte şi într-altundeva de- cît acasă.

îşi întoarce ochii spre scenă. Luluţa, în, rochia-i albă, pare nălucită din poveştile cu Făt-Frumos din lacrimi, auzite lîngă vatra cu tăciuni mocnind a casei din Ipoteşti. Nedumerită la început, mai apoi speriată de manevrele Chiriţoaii, fata floare-de-cireş, cum o numeşte în gînd, ridică în aer mîini albe, cu degete lungi, şi ele ştiute parcă...

După spectacol, întovărăşit de Şahin, Mihai citeşte la lumina unui chibrit scăpărat cu mormăieli de către zgircitul însoţitor al său, şi se lămureşte. Pe afiş, în dreptul numelui Luluţa e trecut numele unei domnişoare Bianca Albini.

— O fi italiancă, Şahule ?

— Cine poate şti ? O vară de-a mea, Ilinca Zvoriş- teanu, cîntă acum la Viena şi se iscăleşte Irena Roma-

„Radu Calomfirescu", „Baba Hîrca“, „Iancu Jianu căpitan de haiduci“, „Omul care îşi ucide femeia“, „Onoarea franceză sau Jorj şi Maria“ şi „Bărbierul din Sivila“ se dovedesc a fi cele mai plăcute piese dintre cele peste 30 jucate de trupa Tardini. Cernăuţenii vin pentru a doua,

ori chiar pentru a treia oară, spre a revedea piesele cele mai dragi.

Actorii sînt însoţiţi pe străzile oraşului în adevărate alaiuri, iar bărbaţii mai cu dare de mînă îi înghesuie pe jovialii Mihalescu şi Comino, întovărăşiţi de suavele duduci Dimitreasca şi Albini, în crîşme, pentru „un păhărel*[1], ori „un aperitiv“.

— Coane Mihalescu, nu ne refuza ! Veniţi domniile voastre la „Butoiul de aur“, şi veţi bea berea cea mai bună din toată Bucovina !

Duducile ciripesc în semn de îngrijorare :

— Vai ! dar nu se cade să ne arătăm obrazul prin locante.

— De ce nu ?

Mihalescu „pune o vorbă bună“ şi peste puţină vreme „Butoiul de aur“ se umple de muşterii. Eva abia pridideşte să aducă pe mari talere de lemn halbele colorate.

— Sărutăm mânuşiţele, duducuţelor ! Săru-mîna, coane Mihalescu ! Să trăiţi, coane Comino !

— Să trăiţi şi sănătate tuturor !

Bărbaţii dau halbele peste cap, şi-apoi le întorc cu faţa-n jos, mustrînd-o din ochi pe Eva, care i-ar fi uitat, cu nevinovatul reproş de totdeauna :

— Da’ bine, duducă Eva, parcă vorbisem de nişte fc'M'P

— îndată, îndată.

Femeile abia ating cu buzele inelul subţire de spumă, şi se tem să nu ameţească.

— Da’ unde s-a pomenit aşa ceva ? Fiţi fără grijă, le dă curaj Comino, care socoteşte cu cale să istorisească — spre disperarea lui Mihalescu — anecdote înaintea cărora simte de fiecare dată nevoia de a cere îngăduinţa „damelor de faţă“, dar, fără să aştepte s-o capete, vorbeşte stîrnind cascade de rîs.

'' Trimis de coana Aristiţa, neliniştită de întîrzierea lui Pumnul, Mihai îl caută prin tot oraşul şi, abia ieşind de pe poarta gimnaziului, dînd cu ochii de firma „Butoiului“, îşi spune că bătrinul se va fi aşezat în faţa unei halbe... Intră, mişcînd clopoţelul de deasupra uşii, şi e puţin speriat de hohotele de rîs. Cînd îl vede pe Comino, surîde şi, convins numai dintr-o singură privire aruncată asupra meselor că Pumnul nu e nici aici, îşi întîrzie plecarea.

— Ascultaţi una straşnică de tot (rîs homeric) cu un rabin (rîs înecat) din Buhuşi, căruia...

Eva şi-a uitat îndatoririle şi s-a lipit şi ea de masa actorilor. Mihai se ascunde în spatele ei (lucru deloc complicat) şi trage cu ochiul spre grupul cel vesel.

Deodată...

Deodată pămîntul începe să tremure sub picioarele lui, văzînd-o, alături de Mihalescu şi de un june cu jiletcă neagră, pe Luluţa. Pe domnişoara Albini în care o recunoaşte pe Blanca !

— Blanca !

" Nu e auzit. îşi face loc spre ea, împingîndu-i pe cei Ce-i întîlneşte în cale, se strecoară printre trupurile asudate, printre mesele de lemn cu miros acru...

— Duducă Blanca !

Luluţa-Albini îl priveşte cu ochii uimiţi.

_■— Nu mă mai ştii, duducă Blanca ?

!— De unde să te ştiu ?

— De la Botoşani. Oare m-am schimbat eu atît de knult, de nu mă mai cunoşti ?

:— Nu eşti Mihai, fiul căminarului Eminovici ?

— ...Din Ipoteşti, continuă băiatul, fericit c-a fost re- îcunoscut.

— Ce cauţi aici ?

r- Sînt gimnazist. Peste drum de-aici.

— Cîţi ani ai ?
— 15.
— Ai fost la teatru ?
— Sigur. Din prima seară...
— Hai să plecăm de-aici, că e prea mare larmă.

Merg unul lîngă altul pînă la „Hotel de Moldavie“. În faţa bisericuţei cu iarbă ţîşnită din acoperiş îşi amintesc de toamna, îndepărtată acum, a Botoşanilor.

— Ţii minte biserica unde m-am botezat şi la care m-ai dus tu ?
— Sigur că o ţin minte...

Se despart, promiţîndu-şi că se vor revedea a doua zi, după ce şi-au reamintit cerdacul cu flori al sorei Ra- lucăi... Între mîinile lor pîlpîie aceeaşi mireasmă de busuioc uscat şi de fîn cosit.

— Pe mîine, Mihai !
— Blanca, ştii, eu am fost atunci la Dumbrăveni.

Chipul fetei devine alb.

— Da ?
— Şi tu nu erai. Adică nu mai erai. Calul, ştii, s-a întors singur acasă. Boierul mai că nu plîngea... Ai mai fost pe la Dumbrăveni ?
— Nu. Dar să nu mai vorbim despre asta.

Bine atunci... Dar părul ?

Mihai e îndurerat, şi Blanca îi strînge capul la pieptul ei x un gest încă ştrengăresc.

— e-i cu el ?
— Era lung, lung. Şi galben.
— Şi nu mai e ! Şi despre asta vom vorbi altădată..; Blanca urcă puţinele trepte spre peronul de trăsuri;

acoperit cu geamlîc, din faţa hotelului. Şahin şi Ştefanelli, care au privit scena de la o oarecare distanţă, se apropie de Mihai.

[1]— De unde-o cunoşti tu pe Bianca Albini ?

— De-acasă...

— Şi nu puteai să ne faci semn să venim şi noi şi să ne-o prezinţi ? E ca o crăiasă. N-am mai văzut o fată aşa de frumoasă...

— N-am putut, Şahule.

Ştefanelli e intrigat :

— Vorbeşti aşa, fiindcă n-ai văzut-o pe Haritina.

— Ia mai slăbeşte-mă cu Haritina ta !

— Repetă ce-ai spus !

— Şi-o să mă provoci la duel, nu ?

Văzîndu-i gata să se încaiere, Mihai împacă lucrurile, promiţîndu-le bilete (de la Blanca-Bianca) pentru „Sute- ranele din Elsberg“.

— Acum unde mergi, Eminovici ?

— Acasă... La Pumnul.

— Ce mai face bătrînul ?

— Nu prea bine...

în poartă îşi iau rămas bun cu teatrală solemnitate îngenunchind şi făcînd largi „reverenţe“ cu imaginare pălării cu panaşe şi pene.

Aristiţa a apărut la geam.

— Ai dat de el ?

— Nu. Dar dacă vreţi, îl mai caut.

— Unde-ar putea fi ?

Venit tîrziu acasă, Pumnul îşi mărturiseşte „păcatul“ r a avut o lungă dispută filozofică şi literară cu colegul Sbiera.

— Am trecut şi pe la gimnaziu...

Mihai îl priveşte, palid.

— Da... Şi, în ciuda faptului că nu-mi este permis să-ţi divulg asta, îţi spun, Mihai, n-am aflat veşti prea bune pentru tine. Fopa e cătrănit rău. De cînd n-ai măi fost la predici ?

— De vreo lună. Nu-mi plac. Sînt seci şi adormitoare.

— Vezi că şi la matematică vor să-ţi facă un pocinog... Unde te călătoreşti ? Nu stai să iai masa cu mine ?

— Iertaţi-mă, dar trebuie să plec. Mă întorc repede.'.

:— Bine, bine...

24

— Rămîi, Eminovici..:

— Poate vreţi să dormiţi.

— Pvămii, somnul se lipeşte tot mai greu de pleoapele mele.

Şcolarul se apropie de patul bolnavului.

— Ştii ce m-am gîndit, Eminovici ? Dacă nu l-ai mai avea pe tatăl tău, căminarul, căruia îi doresc încă mulţi ani de viaţă, aş fi vrut să-mi fii tu odrasla pe care şi eu şi Aristiţa ne-am dorit-o... Să nu uiţi asta, Erai' novici.

— Nu, domn’ profesor.

— Ai mai scris oareşicari versuri ?

— Da.

— Şi cînd ai să te hotărăşti să mi le-arăţi ? Ori ţi-e frică de judecata mea ?

— Am să vi le arăt... Mai tîrziu.

— Gîndeşte-te. Doctorul Weber mă îndoapă cu hapuri şi clondiraşe cu leacuri, dar e ceva în mine care-mi spune că nu-mi mai e dat să aud cucul... Şi am avut şi eu planuri mari. Am pribegit, am fost nevoit, în crucea bărbăţiei,- să mă deprind cu locuri străine, am învăţat să renunţ la gîndul că-mi voi afla vreodată liniştirea. Să ştii, însă, că nici mîhnirile, nici sărăcia nu m-au îndepărtat de la ceea ce a fost rostul trudei mele ; această gingaşă lucrare cu cuvintele. Limba noastră românească nu e încă aşezată în tiparele ei cele mai fireşti, care după mine ar trebui să fie cele ale limbii lui Tacit şi Cicero. Cîteva sărmane file cu scriitură bisericească sînt tot ceea ce am moştenit, de-abia de-acum înainte trebuie să rodească în voie cugetul românesc. Nici meşteşugul făuritorilor de lăute din Cremona lui Stradivarius nu e mai complicat şi mai delicat ca scrisul, şi tu, băiete, cred că eşti chemat a spune lucruri mari neamului tău, şi poate nu numai lui...
I

Peste cîteva zile teatrul a plecat lăsîndu-i pe cer- năuţeni în aceeaşi patriarhală linişte. La „Hotel de Mol- davie“, în odăile pline pînă mai ieri de veşmintele de zăpadă ale duducilor, ori de rîsul voioşilor inchizitori, granzi de Spania, cardinali, plăieşi moldavi sau voievozi, se instalează acum ofiţeri veniţi să inspecteze uriaşele cazărmi, şi burtoşi negustori de grîne.

La „K. K. Ober-Gymnazium“ părintele Veniamin, cu fălcile trosnind de somn după pocherul nocturn, care l-a uşurat de cîteva monezi de aur, strigă fără elan catalogul i

— Edmundovici !

— Aici.

— Elefterie !

— Este.

— Eminovici !

Tăcere.

— Eminovici!

—’ Nu e.

— Cum nu e ?

Ştefanelli, trist, se ridică pentru a da explicaţii.

— E absent. Cred că l-au chemat acasă... Nu ştiu de ce...

— Ba ştiu eu de ce e absent, ţîşnete de la locul lui Hynek roşcovanul.

— De ce, băiete ?

— A fugit. A fugit cu teatrul. Se face comedian 1

— Aşa ? Păi atunci să-l ştergem din catalog, şi scăpăm gimnaziul de un turbulent.

Ştefanelli stăruie :

— Rog pe Sfinţia Voastră să nu-l creadă pe HyneK, Eminovici se va întoarce.

— Aşează-tc, Ştefanelli ! şuieră iritat popa Veniamin,' ştiu şi singur ce am de făcut.

— Dar — în ciuda faptului că Hynek va face cunoştinţă; încă în „primul repaus“, cu pumnii Şahului — adevărul e că Eminovici G. Mihai străbate pe jos drumurile Bucovinei, în urma şirului de căruţe al trupei Tardini. Lingă el e Blanca-Luluţa :

— Mai e timp, Mihai, întoarce-te...

— Nu mă întorc.

— Şi ce-ai să te faci ? »

— Merg cu voi.

— Doamna Tardini nici nu vrea s-auză de una ca asta. Şi are dreptate. E o pîine amară şi chinuită piinea noastră. Te-a încîntat sala cu lumini colorate şi cortină de catifea de la „Hotel de Moldavie“, dar încă nu ştii mare lucru despre noi... Comino, cel de hazul căruia te tăvăleşti de rîs cînd îl vezi pe scenă, e în viaţa de toate zilele un moşneag ursuz şi urîcios. Hainele cu care m-ai văzut nu erau ale mele, le împrumutasem din Cernăuţi, iar paralele... nici să nu vorbim de ele, abia ne ajung pentru ovăzul cailor.

— Dacă nu mă luaţi, rămîn acasă. Mai bine mă fac vizitiu, ca Rusu al nostru, dar eu carte la Ober — Gymna- zium nu mai învăţ. Profesorii sînt răi. Temeiul învăţăturii mele a fost, ani de zile, doar predicile şi acatistele popii. Biblie am şi la Ipoteşti. Altceva aş voi să învăţ. Şi-apoi mă simt străin. Uneori îmi vine să urlu de urît şi singurătate.

— La anii tăi ?

26

La Botoşani e nevoit să-şFî& rămas bun de la actori. Doamna Tardini îl sărută pe frunte :

— Să nu fi supărat pe mine, dar n-am încotro. Cîndva ai să-mi mulţumeşti. Pentru teatru, dtpcă asta va trebui să faci pe lumea asta, mai e timp. întoarce-te ! îmbrăţi- şează-ţi rubedenia, şi ia drumul îndărăt. Ţine cîţiva bănuţi. La revedere...

Săru-mîna...

E bosumflat, gata să plîngă. În colţul gurii simte sărutarea fetei înalte.

Căruţele sînt departe acum.

Seara, cînd stelele răsar pe dealurile Ipoteştilor, ajunge în faţa casei părinteşti, dar nu cutează să-i treacă pragul. Stă pironit lîngă un tei bătrîn. O vede în curte pe Raluca la taifas cu baba Prodăneasa care-l zăreşte cea dintîi :

— Ira ! Ian te uită, Ralucă, cum seamănă băiatul cela cu Mihai !

Fuge.

Rusu, acelaşi Rusu, e trimis după „tîlhar“.

Il prinde, asudat, abia trăgîndu-şi sufletul.

— Hai la boier, acasă, cucoane !

— P'Tu vin !

»— Haide, că te duce tot la Cernăuţi, că nu-i chip altfel. A zis că legat te trimite.

— Degeaba mă leagă, ştiu să mă dezleg, şi tot am să fug !

— Binişor, cucoane. Haide, boierul e tare mîniat I

27

Rătăciri...'

întoarceri...

Drumuri...

Ninge de două zile.

Vestea a ajuns la gimnaziu cu iuţeala fulgerului : — Domn’ profesor pumnul a murit!

113

Seara, cîţiva dintre cei ce l-au iubit chibzuiesc — profesori şi elevi — în semiîntunericul cancelariei, tipărirea unei broşuri.

— Domnilor, rosteşte grav Sbiera, cred că titlul, cel mai potrivit pentru modesta noastră lucrare omagială ar fi *Laecremioarele învaeţaceilor gimnnesiaşti de'n Cemaeuţi la mormîntul preaiubitului lor profesoriu Arune Pumnul raepaeusat într-a 12/14 zi din lanuariu 1866.*

28

Iată stihurile lui M. Eminovici apărute în cărticica modest tipărită :

Imbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină,
Cu cipru verde-încinge antică fruntea-ta;
C-acuma din pleiada-ţi auroasă şi senină Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină,
Se stinse-o dalbă atea 1
Metalica, vibrînda a clopotelor jale Vuieşte în cadenţă* şi *sună întristat;
Căci ah! geniul mare al deşteptării tale Păşi, se duse-acuma pe-a nemuririi cale
Şi-n urmă-i ne-a lăsat!

Te-ai dus, te-ai dus din lume, o ! geniu nalt şi mare} Colo unde te-aşteaptă toţi îngerii în cor,
Ce-ntoană tainic, dulce a sferelor cîntare Şi-ţi împletesc ghirlande, cununi mirositoare,
Cununi de albe flori I
Te plînge Bucovina, te plînge-n voce tare,
Te plînge-n tînguire şi locul tău natal;
Căci umbra ta măreaţă în falnică zburare O urmă-ncet cu ochiul în triată lăcrimare
Ce-i simţ naţional t
Urmează încă-n cale-ţi şi lacrima duioasă,
Ce junii toţi o varsă pe trist mormîntul tău,
Urmeze-ţi ca prin zboru-ţi în cînturi tînguioase, în cînturi răsunînde, suspine-armonioase,
Colo, în Eliseu..".

29

Oradea.

Frig alb de februar.

Pe masa directorului revistei „Familia“, Iosif Vulcan; arde o lampă cu abajur portocaliu.

Bătrînul sună un clopoţel abia zărit printre hîrtii:

— Te rog, dragule, cheam-o pe soţia mea. i. — îndată.

Cuibărită într-un fotoliu, cu un uriaş şăl pe umeri, soţia directorului e gata, ca de obicei, şă-şi consilieze bărbatul.

— Ce s-a întîmplat, Iosif ?

— Un lucru uimitor. Da, da, cu adevărat uimitor !

— Dar spune-mi odată !

— Am descoperit, pot zice, un mare poet. Un june de 16 ani din Cernăuţi... Niciodată pînă acum nu mi-a fost dat să simt cu atîta limpezime apropierea geniului.

— Nu e prea mult ?

— Nu.

— Ştii, Iosif, ţi s-a mai reproşat adesea, tu te aprinzi prea uşor.

— Sînt un entuziast... Bineînţeles, grăbindu-mă să lapd ori să aplaud un vers sau un gînd, pot greşi, e în mine o dorinţă neîmpăcată de nou, de prospeţime. Acum, însă, cred că n-am motive să mă îndoiesc...

— Nu vrei o ceaşcă cu ceai ?

— Draga mea, buna mea, mă crezi şi acum un exaltat, şi vrei să mă linişteşti ? Fie, primesc cu plăaere ceaşca pe care mîinile tale mi-o vor oferi.

Alunecînd pe podele, paşi ştiuţi se grăbesc să aducă ceaiul în, odaia în care fumul de ţigară devine, sub lumina abajurului, portocaliu...

— Ascultă...

Bătrînul se pregăteşte de lectură. Face o pauză, îşi corectează respiraţia, fixează cu o privire rapidă chipul blînd al interlocutoarei şi rosteşte cu voce muzicală, deprinsă cu cadenţele :

116

O CĂLĂRIRE IN ZORI

A nopţii gigantică umbră uşoară Purtată de vint,
Se-ncovoaie tainic, se leagănă, zboară Din aripi bătînd. /
Boz-alb — auroră, cu bucle de aur Sclipinde-n rubin,
Bevarsă din ochii-i de lacrimi tezaur Pe-al florilor sin ;
Băspînde suflarea narciselor albe Balsamu-i divin ;
Şi chloris, din roze îşi pune la **salbe Pe** ***fruniea-i de crin;***
lar riul suspină din blînda-i durere Pudic murmur
Pe-oglinda-i de unde răsfrînge-n tăcere Fantastic purpur ;
Şi pasărea cintă suspine-imitindă Un cîntec de-amor,
Ecou-i răspunde cu vocea-i vuindă La plînsu-i 'de dor.

Pe ***cîmp se văd două fiinţe uşoare Săliînăe pe-un cal,***
Pe care le-ncinge de fluiură-n boare Subţire voal;
Ca Eol ce zboară prin valuri şi ţipă, Fugarul uşor
Nechează, s-aruncă de spintecă-n pripă Al ncgurei fior,
O dalbă fecioară adoarme pe sinul De-un june frumos,
Astfel cum dor milă oftarea, suspinul, în cîniul duios;
Iar talid-i naltă, gingaşă, subţire Se mlădie-n vînt,
‘Şi negrele-i'bucle ondoală-n zefire, Sclipesc fluturînd.
l-adoarme pe sinu-i, se leagănă-n braţe În tandre visări;
, JPe ***cînd ca profume pe blinda ei faţă Plutesc sărutări.***
' jaţ ***Oeru-n munte, în vale vibrează*** **fie** ***tainici oftări j***

Căci junele astfel din pieptu-i oftează În dalbe cîntări :
ʳ„Ah i ascultă rnîndruliţă, Drâguliţă,
Şoapta-mi blîndă de amor, Să-ţi cînt dulce, dulce tainic, Cîntul jalnic Ce-ţi cîntam adeseori.
De-ai fi, dragă, zefir, dulce, Care duce
Cu-al său murmur frunze, flori, Aş fi frunză, aş fi floare,
Aş zburare
Pe-al tău sin gemînd de dor;
De-ai fi noapte — aş fi lumină Blîndă, lină,
Te-aş cuprinde c-un suspin ;
Şi în nunta de iubire,
În unire,
Naşte-am zorii de rubin ;
4
De-aş fi, tnîndră, rîuşorul,
Care dorul

119

Şi-l confie timpului, Ţi-aş spăla c-o sărutare, Murmurare, Crinii albi ai sinului 1“
Ca Eol ce zboară prin valuri şi ţipă Fugarul uşor
Nechează, s-aruncă şi spinteeă-n pripă Al negurei fior;
Vergina îl sirînge pe-amantu-i mai iare La sînu-i de Crin,
Şi faţa-şi ascunde l-a lui sărutare În păr ebenin.
Iar Eco îşi rîde de blîndele plîngeri, De junii amanţi
Şi rîul repetă ca cîntul de îngeri în repede danţ :
'„De-aş fi, mîndră, rîuşorul, Care dorul “Şi-l confie cîmpului,
Ţi-aş spăla c-o sărutare, Murmurare,
Crinii albi ai sinului!“

Focul pare să se fi stins în sobă. S-a făcut frig...

— Ce spui ?

— E, într-adevăr, dovada unui talent adevărat, neobişnuit.

— Nu sînt nişte simple încercări. Armonia versurilor, figurile-i plastice, conşiderînd starea noastră literară de azi, m-au surprins cu totul plăcut. Am să-i trimit la teasc producţiunile şi-am să-i scriu,..

Rămas singur în odaie, Vulcan nu izbuteşte să se mai gîndească la altceva decît la „junele poet cernăuţean“,

„Cine o fi acest Eminovici ? se întreabă bătrînul... Are doar 16 ani. Nu mă îndoiesc, s-ar putea să ajungă un mare poet al acestei ţări. Poate cel mai mare...“

Reciteşte poeziile. Mîngîie cu palma filele caligrafiate desăvîrşit. Se grăbeşte, căutînd cu febrilitate pana şi călimara cu muchii violete, să-i răspundă tînărului de departe.

E bucuros.

Se apropie de soba de ceramică. îi e parcă teamă..! ;,Cine e tînărul cernăuţean ? Cum o fi arătînd ? Nu poate fi decît frumos... Dar numele... Nu, numele nu-i sună bine. S-ar supăra de l-ar iscăli altfel ?

Ce nume ?

Emineanu ?

Emin ?

Nu.

Trebuie găsit altceva.“

Il tulbură enigmaticele silabe de la început : *E-min...*

la pana, taie cu o linie abia văzută numele şcolarului Şi scrie limpede, apăsat, un nume nou; care, rostit, are

ceva din căderea fulgilor de nea, din murmurul apel orJ din tremurul ierbii :
Eminescu
Emineseu
Eminescu
Eminescu
Eminescu

Eminescu

CARTEA A DOUA

MIRADONIZ

I

„între cei patru pereţi galbeni ai unei mansarde scunde şi lungăreţe, osîndite de-a sta în veci nemăturată, locuiam cinci inşi în dezordinea cea mai deplină şi mai pacifică. Lîngă mica fereastră stetea o masă numai cu două picioare, căci cu partea opusă se răzima de perete. Vreo trei paturi, care mai şchioape, unul cu trei picioare, altul cu două la un capăt, iar celălalt aşezat pe pămînt astfel încît te culcai pe el pieziş, un scaun de paie în mijloc, cu o gaură gigantică, nişte sfeşnice de lut cu luminări de seu, o lampă veche, cu genealogie directă de la lămpile filozofilor greci ale căror studii puţiau a untdelemn, mormane de cărţi risipite pe masă, pe sub paturi, pe fereastră şi printre grinzile cele lungi şi afumate ale tavanului, ce erau de culoarea cea mohorîtă roşie a lemnului pîrlit. Pe paturi erau saltele de paie şi cergi de lină — la pămînt, o rogojină pe care se tologeau colegii mei şi jucau cărţi, fumînd din nişte lulele puturoase un tutun ce făcea nesuferită atmosfera şi-aşa atît de mărginită a mansardei. Pe cînd colegii jucau cărţi, rîdeau, beau şi povesteau anecdote care de care mai frivole şi mai de rîs, de Pepelea, de ţigani, de popi, eu îmi mînam viaţa cu capul aşezat pe mîini. cu coatele rezemate de marginea mesei, neascultînd la ei şi citind romanţe fioroase şi fantastice...“ '

' — Tu trebuie să te faci birău !

— Cum aşa ?

— Păi toată ziua zaci cu nasu-n terfeloage, ba pe deasupra âi mai pus stăpînire şi pe lampă, de ne scoatem ochii ca orbeţii cînd învîrtim foiţele. Ce tot scrii acolo ?

— Ei, de-ale mele. Scriu tot ce-mi trece prin cap, tot ce mi se întîmplă...

— Să nu scrii cumva şi de tutun ori.de foiţe, că te scărmănăm !

— Ce vă pasă ?

— Cum ce ? Şi dacă se află la gimnaziu ?

— Cui ce-i pasă ? Cine îşi vîră nasul în traista mea ? Vedeţi-vă de-ale voastre. Cine cîştigă ?

— Cotta, ca de obicei...

Emineseu e bucuros că-şi poate înnegri mai departe catastiful.

— Bine le faci, Ioane, ia-le fiorinii!

— Fiorini ? Nici nu-i mai ştiu la chip, drăguţii de ei! Jucăm pe hrană : Teodor are să-mi dea un măr şi- două cepe, iar Iacovean slană ! Te chem la ospăţ.

Luleaua lui Cotta, stîrnind infernale mirosuri, sperie cu fumul bietele luminări, şi pentru Mihai e o încîntare să adulmece, literalmente, călimara cu cerneală preparată chiar de **cl :** „băcan“ **(din** cel cu care acasă, **la Ipotoşti, Raluca roşeşte ouăle de paşti) amestecat cu un păhărel de răchie... Peniţa scîrţîie cu supuşenie, şi cînd fila se umple cu semne, Mihai răstoarnă, peste cerneala nezvîn- tată, cenuşă dintr-un mic sipet de tinichea, apoi o suflă, încîntat, şi începe o filă nouă. Din cînd în cînd, nedeşteptat din lumile de imagini nălucitoare în care se îhcuie, revede odaia „găzdoaiei“, odaie cu pereţii umezi, cu mobile mizere şi se întreabă cu spaimă ce caută el acolo, în podul zugrăvit cu fumul „iadurilor“ din tinde de biserici ?**

Şi îşi răspunde, nerostit, cu ambiţii patetice, că spre Blaj l-a minat un dor curat. Ajuns în oraşul în care vedea o „mică Romă“, exclamase fericit : „Îţi mulţumesc, Dumnezeule, că m-ai ajutat s-o văd !“ Cu pălăriuţa-i caraghioasă, „clabăţ“ bănăţenesc cu care se procopsise în scurta-i carieră de sufler al trupei Tardini, Mihai salutase oraşul evocat cu atîta fierbinte iubire de către adormitul întru himere, profesorul Arune Pumnul *(„Tu ai să vezi Blajul, dragule, ai să ajungi acolo unde a răsărit soarele românismului!“).* Drumul imaginat în doi, dascălul şi învăţăcelul descinzînd în oraşul aureolat de Şincai, Samuil Micu ori Petru Maior, l-a făcut în cele din urmă de unul singur, curînd după stingerea lui Arune Pumnul. Cum ? De la actori, Mihai deprinsese şi acea rară ştiinţă de a începe cu calm, pe jos, în urma haraba-lelor cu decoruri ori recuzită, drumurile cele mai lungi. Actorii îşi vorbeau mergînd, beau şi mîncau mergînd, ba se mai întîmpla ca, pare-se tot din mers, să se lege ori să se dezlege inimi, ivind sub coviltirele căruţelor pruhei înfăşaţi în pînze de cortină. Mihai ştia că, pornit la drum cu inima uşoară, cu un dărab de pîine în traistă (eventual, şi cu un Schiller, din biblioteca bătrînului Eminovici), orice distanţă devine lesne de parcurs. Planul abandonării Cernăuţilor, încolţit de mult în mintea lui şi cu grijă ocrotit de indiscreţii supărătoarei a fost urmat de punerea lui în practică, cu netulburată hotărîre grăbită de moartea lui Pumnul.

A trecut munţii prin gigantica despicătură în cremeni a cheilor Bicazului, a înnoptat acolo unde l-a a- juns somnul şi s-a hrănit mai mult cu poame de pădure. A ascultat murmurul izvoarelor, pe moale tăpşan de muşchi, cu ape de gheaţă lingînd pietricele translucide (încărcate, pentru el, cu argint selenic) şi a întîrziat sub arbori uriaşi. Deprins cu livezile domestice ale Ipoteş-

127

tilor, cu pomii cercetaţi ştrengăreşte de veveriţe şi roşi de iepuri, îi era dat să întîlnească o altă lume silvestră, împărăţie cu vînturi clătinînd ramuri neîmpăcate, lipite parcă de cer, cu linişti severe şi spaime neînţelese. Apai, drumul s-a „îmblînzit“, coborînd prin sate de dealuri, cu case de lemn şi fîntîni cu ciutură, aşezări în care s-a întâmplat să găsească găzduire. Aşa l-a întâlnit, la Mureş- Odorhei, norocosul la „foiţe“, Ion Cotta. Răpus de ostenealâ, Mihai s-a instalat bucuros în trăsura băiatului cu nume roman, pornit şi el să soarbă înţelepciunea fîntî- nilor din „Blasiu“. După istorisirea lui Cotta, înfăţişarea lui Mihai impunea un frăţesc respect, dar veşmintele, ei bine, ele nu meritau nici cea mai palidă consideraţie. *{i,l-am făcut cunoştinţă. Era un tînăr de statură mijlocie, frumos şi roşcovan. Avea un păr negru, dat îndărăt şi lung, părea a nu fi fost tuns de un an de zile. Era* zii- *tr- un surtuc de peruvian negru, ros, scurt în mîneci şi rupt în coate, în nişte pantaloni de altă culoare, galbeni, mi se pare scurţi, de i se vedeau de sub ei pînă la înfăşurări ciubotele scâlciate şi prăfuite.“)* Pe cap purta o căciulă *„neagră, grea, săuoasă de miel“,* de unde se vede ca^rtiîndrul clăbăţ, ascuns în traistă,, era folosit numai cu /prilejuri deosebite... Şi „încartiruirea“ la Bugneru Văsă- lica nu putea fi un asemenea prilej, Pentru ea gimna- ziştii ori „studenţii“ sînt tot una — nişte „derbedei“ de blestemăţiile cărora trebuie să se ferească şi cărora, atunci cînd o au, trebuie să le ia „piţula“ în contul unor servicii extravagante. Băieţii plătesc patul, mîncarea necăjită, luminările (ba, poate că le plătesc şi fumul), apa din doniţă, cergile soioase şi, cum sînt dovediţi mereu în culpă, n-au parte nici de pachetele de-acasă, repede confiscate de pofticioasa Văsălica. Cel puţin din acest

punct de vedere, Mihăi nu-şi face inimă rea : nimeni nu ştie că. se află la Blaj, şi dacă ar fi să fie căutat, nu desagii cu merinde i-ar fi partea, ci pumnul noduros al căminarului...

Că timpul curs de la ultima vizită la Ipoteşti a făcut ravagii în veşmintele „subţiri“ ale fostului gimnazist cernăuţean nu mai e nevoie s-o spunem -$_r$ dealtfel, sînt abandonate şi plicticoasele sclivişiri ca tăiatul ori periatul părului; o simplă împroşcare cu apă a obrazului, dimineaţa, începînd ■— şi încheind — preocupările de acest ordin, pentru o zi întreagă. în clipa dud Iacovean i-a înmînat cu solemnitate pieptenul său, Mihai l-a primit cu o oarecare stupoare (degetele resfirate prin păr înlocuiau pentru el preţiosul obiect) şi a exclamat:

- Chiar bine, frate, ea eu parcă am scăpat din focul de la Troia, n-am astfel de scuM î

Mica Romă mi l-a absorbit pe tânărul care s-a aşteptat poate să intre în vechiul oraş ca într-un sanctuar. Visase să întâlnească pretutindeni filozofi îmbrăcaţi fu albe toge colindînd grădini epieuriene şi declamînd poeme, lîngă fîntâni ? Visa el amfiteatre eu marmura tocită de paşi, teatre elineşti ori biblioteci somptuoase ? Greu de ştiut. În orice Caz, tînărul hrănit de lecturi romantice *<şi* pp ptţre Pumnul îl deprinsese să viseze Paîmirc, grădini **semlramide ori biblioteci ca aceea a lui Aşurbanipal, se împăca greu, în primele zile „blăjene“, cu oraşul — sat mare — în care apa e adusă de un sacagiu ce-şi poartă vasele pe spinarea unui măgar, drept care e numit „mă- gărar“. (Mai târziu, rezumînd experienţa blăjeană, Mihai avea să poarte conversaţii ca aceasta :**

„— Ce zici de Blaj ? Cum ţi-â plăcut ?“

„— Mi-a plăcut de măgărarul de la seminar.“

„— Şi de ce tocmai de măgărar ?“

„— Spunea poveşti minunate şi-l ascultam cu multă plăcere !“)

Dar dacă pe Văsălica, găzdoaia, n-o interesa ce vînt l-a adus la Blaj pe ipoteştean, gimnaziştii — cu tot respectul purtat unuia care tipărea versuri în „Familia“ lui Vulcan — nu vedeau rostul peregrinărilor junelui poet pe sub sălciile de pe malul Tîmavei. Ei, care „îmbătrî- neau“ în ani lungi de învăţătură (erau sextani, septimani, octavani), nu înţelegeau „rostul“ nopţilor de lecturi (multe nemţeşti) şi refuzul de a conversa cu ei, vorbind însă, ceasuri întregi, cu măgărarul. Adevărul este că lui Mihai îi trecuse prin cap gîndul de a înnoda la Blaj studiile începute la Cernăuţi, iar cum materia cerută în oraşul transilvan îi era în parte neştiută, s-a lăsat păgubaş. El, care nu făcuse o boabă de „grecească“, fusese închis într-o odaie a gimnaziului, în vederea unui sumar examen de cunoştinţe, dar la venirea, după un ceas, a profesorului, Mihai l-a întîmpinat cu ochi plini de lacrimi şi cu foaia... goală... I s-a administrat, poate, sfatul de ,a nu mai fi „jălos“ şi de a mai încerca şi altundeva să înveţe. Oraş al rigorii, Blajul nu accepta studiile „dezordonate“ ale poetului, desele întreruperi, după cum nu accepta şi preadecisa Ini opţiune pentru «alte valori decît cele ardeleneşti. („Mare poet, Mureşanu — i se va fi spus — declamă tu, Eminescu, ceva dintr-însul, că eşti mai bun la glas !“ Şi. Eminescu ar fi răspuns : „Lasă, frate, nu mai sta înainte, cu Mureşeanul vostru, căci el nu a fost mare pofet, ci un simplu versificator. Alecsandri este poet adevărat !“)

Mare/iubitor de bălăceală —,de cele mai multe ori însoţit la Tîrnava de singum-i prieten de aici, Filemon

Ilea din Ciugudel — Mihai şi-a cheltuit curînd răbdarea şi, curmînd plictisul „stării pe loc“, şi-a ridicat ochii spre traista spînzurată în cui, semn că vremea pribegiilor reîncepe... încotro noul drum ?

în nici un caz la „K. K. Ober-Gymnasium“.

Şi nu la Ipoteşti.

Ţinta călătoriei sînt acum Bucureştii. Dar pentru a trece munţii are nevoie de un „pasport“, şi un „pasport“ obţinut fără parale e un vis dulce, de gura sobei...

Noiembrie.

— Te duci, Mihai ?

— Unde văd cu ochii, Filemoane.

— Şi ochii tăi văd Bucureştii. Ce-ai să te faci pe-a- colo ?

— Fii fără grijă, amice. Eu nu-s domnişor plăpînd, am os ţărănesc, greu de-ncovoiaţ.

La despărţire, înainte de a se stinge dincolo de sălciile galbene, Mihai depune în mîna lui Filemon o foaie caligrafiată pe care îl roagă s-o citească mai tîrziu, în singurătate.

A căzut hruma, coclind turlele bisericilor, burduşite de ploi piezişe, frunze smulse plutesc pe ape umflate, şi drumul pe care apar care greoaie şi bivoli cu coame întoarse trece prin inima toamnei.

Prin inima fructelor roşii.

Pe poteca îngustă care caută munţii, un băietan face mai multe lucruri deodată : calcă apăsat peste iarba pălită, cîntă, muşcă în răstimpuri dintr-un măr şi îşi aşază umbra firavă, culcată în lut de un soare golit de foc, sub şiruri implacabile de cocori...

132

2

„Tîmava prinsă-n galbine maluri Şoptia prin unde gîndirea sa Pe dnd plimbarea ni rătăcea Visări, speranţe pe frunţi de valuri. Ţii minte oare cînd te-ntrebai Ce este omul ? Ce-i omenirea ? Ce-i adevărul, Dumnezeirea ? Şi tu la nouri îmi arătai ? Dar credeam ambii în adevăr Sorbiam din aer ca din dreptate Priviam în soare ca-n libertate A fi credeam că-i un drum de fier. Un an de lacrimi... şi tot s-a atins Nu trec la oameni astfel de glume Visuri* sînt *visuri, lumea e lume Şi cu ea cată să te deprimi. Dar tot amice nu voi uita Acele doruri tainice, sfinte, Farmecul vieţii, îl ţii tu minte ? * Cum şoptia dulce, deşi minţia“. Se dedică amicului F. I. M. Eminescu

3

:..„Un om pe care-l cunoaştem fără a-l cunoaşte — una din acele figuri ce fi se pare că ai mai văzut-o vreo- dată-n viaţă, fără s-o fi văzut niciodată, fenomen ce se poate explica numai prin presupunerea unei afinităţi sufleteşti. Era frumos — de-o frumuseţe demonică. Asupra feţei sale palide, musculoase, expresive, se ridica o frunte senină şi rece ca cugetarea unui filozof. Iar asupra frunţei se zburlea cu o genialitate sălbatică părul **său negru-strălucit,** *ce cădea pe nişte umeri compacţi şi bine făcuţi. Ochii săi mari caprii ardeau ca un foc negru sub nişte mari sprîncene stufoase şi îmbinate, iar buzele strîns lipite, vinete erau de-o asprime rară. Ai fi crezut că e un poet ateu, unul din acei îngeri căzuţi, un mtan, nu cum şi-l închipuie pictorii : zbîrcit, hidos, urîcios, ci un satan frumos, de-o frumuseţe strălucită, un satan mîndru de cădere, pe-a cărui frunte Dumnezeu a scris geniul, şi iadul îndărătnicia — un satan dumnezeiesc, care trezit în ceri, a sorbit din lumina cea mai sîntă, şi-a îmbătat ochii cu idealele cele mai sublime, şi-a muiat sufletul în visurile cele mai dragi, pentru ca în urmă, căzut pe pămînt, să nu-i rămînă decît âecepţiunea şi tristeţea* gravată în jurul buzelor, *că nu mai e în ceri. Repedea îmflare a nărilor şi vioaia sclipire a ochilor lui semnalau o inimă din cele mai nebune, un caracter pasionat. Talia sa subţire, fină şi mina sa albă, cu degete lungi şi aristocratice sămâna cu toate astea a avea o putere de fier. Toată expresiunea în sine era de-o putere generoasă, deşi infernală.“*

Cel care a citit rîndurile aceste, caligrafiate cu slovă înflorată *pe* **una din filele hărtănitelor terfeloage ale**

domnului student Eminescu Mihai din Ipoteştii Botoşanilor, e domnul student Ştefanelli Teodor. Alt domn student de la universitatea vieneză, Chibici Rîvneanul, zis şi „pasăre turcească“, rămas într-o tăcere extatică la auzul celor cu patos actoricesc citite, .plescăie din limbă, admirativ, mişcă în aer mina dreaptă de parcă ar scrie rînduri de semne (turceşti ?) şi izbucneşte :

— Straşnic scrie Mihai al nostru !

— Nu vedeţi* îl întrerupe Ştefanelli, Mihai s-a descris pe sine, şi fila înnegrită îl arată mai exact decît oglinzile veneţiene. înger căzut, satan dumnezeiesc, caracter pasionat...

„Păsărea turcească“ conchide plin de grijă :

— Gata, băieţi, puneţi manuscriptul la locu-i, că de vine Mihai ne va dovedi nu atît expresiunea unei puteri generoase, cît a uneia infernale !

Coborînd de pe scaunul de husar „chezaro-crăiesc“ pînă acum călărit cu demnitate, Ştefanelli întîrzie depunerea caietelor lui Eminescu în sanctuarul sertarului de lemn de unde le dibuise, şi cînd o face, în sfîrşit, rosteşte cu o notă de regret în glas :

— Mie, să vă spun drept, mi s-a cam tăiat cheful să-i cer ceva piţule îngerului căzut!

Aceasta tocmai în clipa în «.are, plăcut surprins *de* prezenţa vizitatorilor săi, în odaie năvăleşte Eminescu, pronunţînd salutul din care el a făcut o tradiţie :

— Trăiască naţia!

— Sus cu ea !

— Bucuros de oaspeţi, Mihai ?

— Bucuros, nebucuros, spuneţi mai bine voi, la ce-aţi venit ?

Tăcere.

— Nu îndrăzneşte nimeni ? Atunci e grav, e chiar foarte grav, dacă înţeleg bine domnii au rămas fără argint în buzunare şi-s însetaţi de-o săptămînă...

— De două...

— Ai prins glas, Chibici ?

E un joc. Cel care, trecînd pe la bancă, a avut norocul să încaseze paralele trimise de-acasă, îşi poate îngădui să-i interogheze pe cei care încep să adulmece mirosul vurştilor şi a căror mustaţă e poleită cu anticipaţie de berea aurie. Cel mai gras, mîncău veşnic în suferinţă, e, ca de obicei, Chibici, şi tot ca de obicei — exerciţiu stiipulînd pantagruelice fantezii gastronomice — e somat să compună o cît mai complipată listă de bucate. Pus la cazne, asudînd copios, Chibici izbuteşte să se descurce atît de bine, încît atunci cînd le vine rîndul delicateselor de la spartul meşei şi al băuturilor, şi ele „finale“, domnii studenţi au şi ajuns în stradă, minaţi de pofte aprige spre cea mai apropiată dintre bodegile Vienei.

Dar Chibici nu e cruţat :

— Spune, Rîvnene, ce s-ar cuveni să înfulecăm ?

— Pentru început, cum să vă zic, nişte mezeluri, salam, ghiudem, limbă, măsline, icre de ştiucă şi negre, ori, ce să ne mai complicăm, o juma’ de pod cu afumă- tun, şi mai departe... mai departe supă de ciapon, pană de somn rasol, clapon ciulama — vă supără prea mult clapon ? — apoi chifteluţe marinate cu tarhon, pîrjoală de nisetru, patricieni la grătar, purcel la frigare şi mai la urmă cataif, tortă, brînzeturi, fructe — diverse — vin alb, negru, şi, cum cere dichisul, şampanie...

— Ajunge, Chibici, ai milă de colegii tăi !

— Dar nu ne-ai spus, Mihai, cum de s-a înduplecat bătrînul să umble la chimir ?

— E destul de strîmtorat şi el... Noi sîntem mulţi pămîritul nu rodeşte îndeajuns,* şi nu-l mai munceşte nici- el cu grija din tinereţe. E tot mai închis, mai hirsut, e o sărbătoare cînd deschide gura. Şi cîhd se întîmplă de-o deschide... nu mai e sărbătoare. Numai mama îl mai îmblînzeşte. Adică plînge. Am o mamă sfîntă. Numai de dragul ei sînt aici. De-ar fi fost să trăiesc după capul meu, nu le-aş fi rămas în grijă... Aşa... a trebuit să mă las prins.

— Prins ?

— Da. La Botoşani — eram. sufler şi venisem cu trupa — mai aveam de dat un spectacol şi urma să plecăm peste munţi, cînd am primit un răvăşel de la sora mea, Harieta : „De cînd *eram miticuţă pe tine te-am îndrăgit cel mai mult, Mihai. Dacă nu vii,- dacă nu-l asculţi pe tata, noi ne prăpădim“.* Aşa scria pe petecul de hîrtie ce l-am citit la un muc de luminare. *„Noi“,* adică mama şi ea. A doua zi s-a înfăţişat, la hotelul unde trăsesem. vizitiul nostru, Vasile Rusu. Cucoane, mi-a spus, sînt om bătrîn de-acu’, mi-e ruşine să mai fug să-ţi prind urma şi să te arestuiesc. Eu am să mă fac că te caut, şi-ai face bine să te faci că nu mai ai încotro. Hai la Ipoteşti, cucoane, să-l îmbunăm pe, căminar...

Sorbindu-şi cu evlavie cana de bere cu capac de zinc, pe care o ţine proteguitor cu dreapta, Ştefaneih, coleg cu Mihai şi în anii copilăriei, la Cernăuţi, la „Naţional — Hauptschule“, şi mai apoi la „K. K. Ober-Gymna- sium“ al lui popa Wolff, îşi aminteşte că a fost şi el oas- pe al Ipoteştilor, într-o vacanţă pe care cu plăcere o gîndeşte acum, rămasă mult în urmă, într-un fericit demult — dedemult...

Satul, e sigur acum, nu-l impresionase, văzuse locuri cu mult mai frumoase în ţara de ger a lui miază

noapte, decît dealurile împădurite eu arbori pitiri, decît întristătoarele lacuri mai tot anul fără apă ori pustia Vale a Crucii. îi plăcuseră însă teii. Nicăieri nu-i mai fusese dat să vadă adevărate păduri de tei ca la Ipoteşti. Nici înainte, nici după vacanţa pe care o trăise în casa căminarului Gheorghieş Eminovici. Da, teii nu-i putea uita... De ce gospodarii ipoteşteni, cei mai mulţi trăind în sărăcie, nu cutezau să reteze cu securea trunchiurile teilor şi să sădească în golul rădăcinilor pui de prun, de măr ori de cireş ? De ce uriaşii arbori sterpi îşi aflaseră acolo tihnită Împărăţie ? După spusa lui Mihai, gospodarii nu se încumetau să-i taie nici atunci cînd uscăciunea îi ajungea cu totul. Veneau ţiganii din depărtate sălaşuri şi-i retezau, bucuroşi, încredinţînd butucii de lemn alb şi dulce lingurarilor ori copăierilor. Numai cu berzele se mai purtau ipoteştenii la fel. Cînd veneau primăveri amăgitoare — şi cînd nu se întîmpla astfel într-un ţinut în care¡ peste mugurii iviţi pe crengi de pomi se aşezau zăpezi tîrzii, nemaiaşteptate ? — berzele, mari păsări veşnic nedumerite, măsurînd drumuri vechi cu o superbă melancolie, îşi strîngeau aripile, de frig, şi fără deznădejde păreau că-şi aşteaptă sfîrşitul. Gospodarii le căutau pe cîmp, înotând prin zloată, şi le aduceau, in braţe, in casele lor podite cu lut roşu. Ca pe găini fabuloase le adăposteau în jurul vetrelor cu foc mocnit, af urnind coceni umezi, şi, pierind la munci, le încredinţau copiilor, paznici credincioşi. Ce alte jucării mai minunate şi-ar fi putut ei visa ? Clipind înţelept, cu aripi destinse în aerul călduţ, ca de fîn încins, al încăperilor în care, deveneau oaspeţi solemni, berzele aşteptau, pline de gravitate, ivirea primăverii adevărate, definitive. Ştiau că atunci uşa casei li se va deschide în cale, larg,

şi mai ştiau că se vor mai întoarce la cei ce le-au îndrăgit. Aflată de la Mihai, istoria berzelor din Ipoteşti i se părea lui Ştefanelli firese apropiată de dragostea cu care erau iubiţi, acolo, în satul sărac, teii, mîngîietorii tei...

— La ce gîndeşti, Ştefanelli ?

— N-ai s-o crezi, la teii Ipoteştilor, Mihai...

Teii?

Da, Mihai îi spusese cîndva căminarului Gheorghieş că dacă s-ar întîmpla, doamne fereşte, să fie „lustruit“ cu vreun titlu nobiliar, teii ar fi putut fi însemnul heraldic al „castelanilor“ de la Ipoteşti. Gluma n-a fost acceptată, şi „castelanii“ au fost îndemnaţi cu vorbe de ocară să rînească la vaci, să închidă coteţele scroafelor şi să facă lună tingirile de aramă ale cuhniei...

Teii...

Mihai se gîndeşte şi el la cele — atît de multe obiecte — rămase din zestrea Ralucăi, care au fost cîndva desprinse din lemnul galeş al teilor Moldovei: scrinurile, policioarele cărţile«[1], ramele tablourilor şi oglinzilor şi ,<casa“ ceasului cu cuc...

— Mă uimeşti, Mihai î

— în ce chip, Ştefanelli ? '

— Aproape că mă speriasem, în urmă cu' un ceas : sîntem de trei luni la Vrana, şi în toate aceste luni' nu mi s-a în Umpleţi să te aud rostind atîtca vorbe c? ?vH Şi tocmai cînd eram gata să te laud, ai început iarăşi să taci,., să taci aşa cum numai tu ştii s-o faci, îngîn- durat, aproape ostil...

— Şi ce-i cu asta ? Nu-l avem cu noi pe Chibiei ? El vorbeşte cît un întreg divan boieresc !

— Ţi-am spus, tu taci altfel decît noi... Cînd taci şi ne priveşti cu ochii ţintă, ne îmbătrâneşti, Mihai. Ne grăbim să ne găsim vini imaginare... Astăzi, aruncând

o privire, o *„repede ochire“,* cum îţi place să zici, prin manuscriptele tale, m-a cuprins un fel de frig...

— Mizerabililor ! Cine a cutezat să-mi devasteze scrinul ? Tu, Chibici ?

— Da’ de unde, Mihai! Am citit cîteva file... erau acolo, ştii, la vedere.

— Mă, pe care-l mai prind că-mi umblă prin hîr- ţoage, îl dezmoştenesc de prietenia mea.

Nu-l ascultă însă nici blîndul Chibici, plnă acum cîteva clipe speriat de vocea ameninţătoare a poetului, şi nici Ştefanelli. Amîndoi stau pironiţi cu privirea la o mescioară la care s-a aşezat o fată blondă, înaltă, şi un „ofiţir“...

— Mihai, ce-mi văd ochii ? Nu seamănă cu blonda noastră ?

— Ba da.

— Care blondă ? se află-n vorbă Chibici, mulţumit că discuţia a lunecat spre un nou subiect. Spuneţi-mi şi mie ce-i cu ea ? Ce-i drept, frumoasă damă !

— Ochi albaştri ca ai ei, Ştefanelli, nu se mai găsesc în tot imperiul...

—: Mihai, mă tem că ai dreptate !

— Dar spuneţi-mi, frate, şi mie, cum şi ce-a fost, ae tînguic Chibici, implorîndu-i.

— Pe scurt, încearcă Ştefanelli să-i potolească interesul, ieşeam într-o seară de la teatru cu Eminescu — cînd, ce să vezi, doi huligani atacau două doamne în plină stradă, pe Diangasse. Le-am apărat cum ne-am priceput — adică eroic — şi damele ne-au îngăduit să le conducem acasă. Mai mult, ne-au invitat la ceai. Cea mai frumoasă dintre ele, posedînd cei mai frumoşi ochi albaştri din Viena, n-a fost departe de a poseda şi ini

mile domnilor studenţi Eminescu şi Ştefanelli. Ţi-aduci aminte eum ne-a primit, Mihai ?

— S-a arătat plăcut impresionată de atenţiunea noastră şi s-a scuzat că ne primeşte în toaletă de toate zilele şi fără să fie măcar frizată, căci, ne zise ea, se în- tîrziase frizeza, dar auzind de la cameristă că sînt domnii de-aseară, nu face etichetă cu apărătorii ei de ieri, şi ne primeşte...

— ...ca pe nişte vechi prieteni, se grăbeşte să continue Ştefanelli. Era îmbrăcată într-un admirabil capot lung de mătase albastră deschisă, gătită bogat cu dantele. Mînecile largi lăsau să se vază minunatele ei braţe rotunde şi albe ca marmura şi abia acum, la lumina zilei, .puturăm admira aceşti ochi mari şi frumoşi, albaştri ca limpezimea cerului, care te fermecau cu privirea lor. Părul era despletit şi atîrna în bucle blonde pînă în jos de şolduri, ţinut după gît numai de o panglică albastră. Chibici, tu ne asculţi ?

— Ba da, dar nu cu gîtul gol. Porunceşte, rogu-te, Eminescule, încă un rînd de căni. Şi nu mă mai chinuiţi eu descripţii, povestiţi mai cu ocol...

— Chibici, ai fi lăsat dracului berea, dacă i-ai fi văzut părul ajungîndu-i pînă pe covor şi pe care razele de soare îl prefăceau într-un caier de aur. Un înger şi un demon laolaltă...

— Da ! măi băieţi, dar nu uitaţi de bere...

— Ei, neamul nevoii, se supără Eminescu, să vină berea, dară, şi să bem întru frumuseţea blondei...

S-a făcut tîrziu. Cei trei prieteni calcă rar străzile adormite ale Vienei. Bate un vînt rece, prevestitor de zăpadă. Trăsurile s-au împuţinat, şi se sting, rînd pe rînd, ferestrele caselor vechi.

Se despart în faţa casei în care e găzduit Mihai, pe Schaumburgergasse la numărul 1&.

— Mergem la Dotaling, cu pluguşoriâ, cum se vorbeşte ?

— Cu pluguşorul ? Ce ir^tm putea ura Măriei-Sale ?

4

Döbling... în apropiere de Viena...

£31 decembrie 1869.

Mica aşezare, cu elegante vile şi albe clădiri de sanatorii, e potopită în ninsoare.

Locatarul vilei cu porţi de fier' — încrengături de roze de tuci şi frunze de stejar — cu larg peron de trăsuri şi fereşti cu vitraiuri, e fostul domn al Moldovei şi Munteniei .— unite — Alexandru Ioan Cuza. E bolnav, şi în anii care au trecut de la detronarea pe care nimeni în ţară nu izbuteşte s-o uite, frumosul lui chip a căpătat semne adînci. ale durerii, ale singurătăţii Doar ochii mari scrutînd petalele verzi ^şi galbene ale vitraiu- rilor păstrează, nestinsă, acea tînără lumină care îl va fi fulgerat cu un deceniu în umiă, în acel ianuarie care îl adusese pe el, colonelul Cuza, pe tronul lui Mihai Vodă Viteazul. în-pribegie n-a adus nimic din podoabele ce împodobeau la Iaşi sau Cotroceni cabinetele sale de lucru : mesele de scris, sfeşnicele* oglinzile, săbiile ghintuite , cu topaze şi rubine au rămas departe de casa aceasta, în care oaspeţii de toate orele sînt doctorii şi

credinciosul său secretar, francezul Bâligdt de Beyne, pentru care, a împărţi cu stăpînul pîinea surghiunului, a devenit singurul sens al unei existenţe îndeajuns de bogate în evenimente spectaculoase.

— Vă rog să mă iertaţi că vă tulbur, un grup de studenţi de la universitatea din Viena solicită îngăduinţa de a vă face urări.

— Să vină, să vină ! Fiţi bineveniţi, dragii mei! Care e „căpetenia“ voastră ?

E împins din spate cel care pare cel mai sfios şi cel mai tînăr dintre studenţii strînşi „smirnă“, ca într-un „careu“ ostăşesc.

— Dumneata ? Care e numele dumitale, domnule ?

— Eminescu... Mihai Eminescu.

— Şedeţi — gazda le arată tinerilor veniţi în încăpere cu duhul zăpezii de-afară fotoliile acoperite cu mătăsuri dungate, violacee — şi din ce loc eşti, domnule Eminescu ?

— Din Ipoteşti, Mâria-Ta...

— Ipoteşti... Cred că am trecut prin satul dumitale. E un sat frumos ?

— E un sat mic şi necăjit, Măria-Ta... Trecînd odată un episcop prin satul nostru, eercetîndu-şi eparhia, s-a mîniat că nu e primit cu glas de clopote. Şi i-a zis preotului : „Bine, părinte, se poate să mă primeşti aşa, fără a-4rage chiar clopotul „Preasfinţii« sLăpîn, i-a răspuns bietul preot, sînt o mie şi-o sută de cuvinte pentru a mă dezvinovăţi“. „Din mia şi suta ceia de cuvinte, n-ai putea să-mi spui şi mie cîteva ?“ „Mai întîi de toate, Preasfinţite, biserica noastră n-are clopot.“

— Dacă are minţi atît de înţelepte satul acela nu pare a fi de tot‘sărac. Mai ştie domnul Eminescu şi alte asemenea istorii ? . — Ştiu un fel de basm, despre nemurire...

— Sint gata să-l ascult...

Ceasul bate ora în caseta-i din lemn de vioară şi tinerii, cu căciulile în mîini, gîndesc speriaţi că e ajun de An nou şi că alte griji îl aşteaptă pe fostul domn decît ascultarea poveştilor lor, dar Cuza le face semn, cu blîndeţe, să-şi alunge sfiala.

— Vizita voastră, dragii mei, e momentul cel mai de preţ al zilei acestea. Am astfel semn că Ţara nu m-a uitat. Vorbeşte, aşadar, tinere din Ipoteşti.

— La leagănul unui copil se coborîseră cele trei ursitori, menindu-i, una, tărie, alta, isteţime, a treia, mărire lumească. Muma copilului, nemulţumită că i se dăruiseră şi lui bunuri pe care le-au mai avut atîţia oameni, rugă pe cele trei zîne ca îndeosebi copilului ei să-i hărăzească ceva ce n-a avut încă nici un muritor. Cu întristare-i răspunse una dintre zîne : „Ca toţi oamenii, nici judeci, nici poţi judeca ceea ce ai cerut, totuşi îţi împlinesc dorinţa şi dăruiesc copilului tău tinereţe fără bătrînire şi viaţă făr'de moarte". Copilul creştea văzînd cu ochii într-o zi cît alţii într-un an şi, mînat de instinctul de neîmbătrînire şi de nemurire, sădit în pieptul lui, luă lumea-n cap, spre a mîntui împărăţiile de pieire, omenirea de duşmani. Trecu pe rînd cînd prin pustii, primejduite de zmei puternici — unde nici om, nici tUrmă nu putea petrece — şi ucidea pe acei zmei, des- chizînd locuri aşezării oamenilor, cînd prin păduri locuite de fiare, pe care le nimicea făcînd drum vînăto- rilor şi cărbunarilor, cînd iar prin împărăţii înflorite şi vechi, prin oraşe puternice şi avute, pînă ce într-un tîr- ziu ajunse în palatul unei zîne aeriane, unde-l aştepta neîmbătrînirea şi nemurirea.

Aci petrecu trei zile în deplină linişte.

După trei zile, plecînd însă la vînat, adormi într-o vale frumoasă, în care pietre şi copaci, rîuri şi izvoare

începură a vorbi cu el şi a-i aduce aminte de casa părinţilor, de locurile părinteşti, şi tot amestecul acesta de vorbiri îl fermeeă şi-l ademeni atît de mult, încît, cum se deşteaptă, încălică şi luă drumul spre casă. El adormise în valea „aducerii aminte“. Cum ieşi din cercul magic al zînei, începu a nu mai cunoaşte lumea. Ajunse în- tr-un loc, unde ştia că e un oraş mare, şi nu găsi decît ruiné pe care păşteau caprele. întrebă pe păzitor de nu ştia unde e oraşul cutare, dar acesta răspunse că neam de neamul lui nu pomenise acolo decît ruine. Treeu mai departe şi — unde fusese acum trei zile un pustiu întins — află un oraş mare. Ba, în piaţa oraşului văzu un grup de marmură care-l reprezenta pe el însuşi lup- tîndu-se cu un zmeu. El întrebă pe-un orăşean ce înseamnă acel grup. Acesta-i răspunse că acum cîteva sute de ani un viteaz, se zice, ar fi ucis un zmeu în locurile acestea care erau pustii, şi că de atunci încoace; a fost cu putinţă să se aşeze oameni acolo şi să ridice acel oraş. „Dar bine, eu sînt acela“, zise atunci cavalerul nemuritor.

Lumea ce se strînsese împrejurul lui rîse de dînsul şi-l crezu nebun.

Şi astfel, pe orişiunde trecea, pe orişiunde vedea înfloriri în urma faptelor lui. lumea-şi bătea joc de el, îl lua în rîs, nevoind nimeni să-l crează că el fusese acela care curăţise codrii de fiară şi pustiurile de monştri. Nu trei zile, cum i se părea lui,, sute de ani trecuseră din timpul cînd el plecase în lume după nemurire...

— Să înţelegem că e vorba de o alegorie, domnule student ? îndrăzneşte Baligot de Beyne.

— Alegorie ? Poate. Cam astfel se întîmplă şi cu geniul neîmbătrînit al istoriei românilor...

După ce au petrecut cîteva ceasuri, pe care Ştefa- ueiii ie socoteşte înălţătoare, tinerii înfruntă nămeţii diurnului care apropie de Dobling Viena iluminată feeric.

înciudat, ca totdeauna eînd socoteşte că a rostit prea multe vorbe, Mihai se răzleţeşte de grupul ameninţat oricum de risipire (lipseşte „piţula“ providenţială care le-ar îngădui să sărbătorească aşa cum s-ar cuveni Anul cel nou), rememorînd minutele în care îi fusese oaspe celui rămas fără vatră... Fiindcă Eminescu îl iubeşte pe cel despre care ştie că a fost izgonit de pe tron de *„o seamă de naturi criminale*“ făcând parte — spre ruşinea ţării şi a oştirii — din puterea armată. După socoteala lui, mişcarea care l-a detronat pe Cuza, purtînd pe frunte *„stigmatul trădării, nelegiuita mişcare lovindu-l pe umil dintre cei mai iubitori de ţară din cîţi au ebna&GUt cronicarii, semănaşe rele şi mai mari, neîntÎEâiisâ să**
;s

— Trăiască naţia ! -

— Sus cu ea!

— Mihai, îngăduie-mi sâ ţi-l prezint pe eminentul nostru confrate, poetul Ioniţă Bixmbae !

Ghibici face un soi de plecăciune ba faţa poetului Bumbac, apoi încearcă s-o zbughească, dar e oprit cu vehemenţă.

m

[1]— Nu mă părăsi, colega, vreau să dîseutăm cu domnul Emineseu în chestia unificării... * ,

Mihai strînge cărţile depuse în chip de turn Vavilo® pe singurul scaun din odaie şi-î invită .pe Bumbac să se aşeze, nu înainte de a-l fulgera, conspirativ, pe Chibici cu o privire prevestitoare de seisme. Chibici ia iniţiativa:

— Dragă Mihai, domnul Bumbac e, ca şi tine, poet bucovinean, pumnulean „vîrtos“ la minte, şâ cred că vă veţi înţelege de minune.

— Chibici, mf îngădui nimănui să glumească pe seama fostului meu profesor!

— fl accepţi întrutotul, frate Eminescule ? voieşte să se asigure Bumbac, despovărîndu-se abia acum de uriaş a-r căciulă.

j — Ph nimeni nu accept „întrutotul“. Pumnul mi-a fost drag, şi rolul lui în cultura românilor nu merită dispreţul nimănui. : -

— Dar recunoaşte, te rog — Bumbac se scotoceşte în misterioase buzunare ale vestonului cam cu zgfrceBîe crojt pe un trup de zdrahon — recunoaşte că â impus unor gazete exprimări mai mult decît ciudate.

— Despre ce-i vorba ?

— Am tăiat cu foarfecele dîntr-un ziar *„•politica* şi *literatura“*, o dare de seamă despre o. poezie ce m-am nevoit a compune, şi rare a văzut lumina tiparului în „Foisioara — Musa romana. Almanaeu beletristicu pre anul 1865“. Cîtese : «„I» o *virgina* de D. Bdmbacu* e *un emtecu în spiritu poporaht (elementulu acestui poetu) — Compusetmne intrana nu e fiind că objeptulu nu aduce ceva refereeţie, acela aduce numai a chiamare, în sine simpla, carea nu poate* do loc» la *ccmflipte.* Limba *e usioru, de tot usioru cnrgateria (cunoscuta lucimMa principala la Bumbacu) espresiuni idilice, originali, anudice tinerele, voiosiele, din înemtătmrea* limba cempana a ra-

manasiului. „Funtasia“ e o eschiamaţiune doreroasa în contra misielatii lumii carea numai în visu pare buna şi frumoasa». **Ei ce zici ?**

— Ce aştepţi să zic ? Pe Pumnul trebuie să-l iubeşti pentru ecoul avut într-o cultură aflată la răspîntii. Chiar mulţimea detractorilor îl recomandă ca pe un spirit mobil, incitant, împătimit în dragostea pentru binele naţiei. Şi mai e ceva : eu l-am citit cu evlavie pe Arune Pumnul, dar, mai ales, l-am ascultat. Şi ascultată, limba-lui Pumnul era ţot atît de minunată precum este cea în care scrie marele nostru Alecsandri, cel care în- tr-un moment de strîmbă inspiraţie a compus vestitul şi hilarul „Ciune-Ciune“.

Mihai nu găseşte că se cuvine să se mărturisească în faţa autorului de versuri „voiosiele“, dar îşi aminteşte că moartea bunului profesor Pumnul îl făcuse să o rupă, practic, cu Cernăuţii studiilor gimnaziste. întors de la înmormîntarea care-i storsese mari lacrimi de disperare, şi-a strîns[1] cărţile, cîte le avea la gazdă, şi ajuns în grădina publică a oraşului, loc altădată de hîrjoană ori de nevinovate „petreceri galante“, Mihai a procedat lă o stranie „înmormîntare“ a tomurilor în care fiecare filă părea caldă încă de respiraţia chinuită a marelui dispărut. Dintre cărţile abandonate sub o bancă a grădinii publice va fi păstrat poate numai *Lepturariul* de care nu avea să se mai despartă. Cîteva zile mai tîrziu, colegul Ştefanelli avea să-l surprindă transcriind pentru tipar versuri închinate lui Pumnul şi apărute într-o broşură cu titlu lung : *„Laecrimioarele învaeţaceilor gim- nasiaşti d'en Cemaeuţi la mormîntul preaiubitului lor profesoriu Arune Pumnul raepaeusat într-a 12/14 zi din lanuariu 1866“.* întors — pentru prima oară de bună voie la Ipoteşti — avea, tot pentru prima oară, să scape de mustrările căminarului. „De ce-ai fugit ?“ l-a întrebat

Eminovici cu o notă de căldură în glas, pe care copiii n-aveau de unde s-o cunoască şi de care chiar Raluca îşi, amintea ca de o nălucă, dintr-un timp îndepărtat. Mihai a început să plîngă : „Mai mult n-am ce face... Pumnul nu mai este, a murit...“ S-a întîmplat atunci ceva neaşteptat, uimitor pentru familia Eminovicilor. Căminarul a început şi el să plîngă, apăsat, bătrîneşte, cu faţa cumplit urîţită, plîns, ca tot ce făcea în viaţă, exagerat, tunător. S-a ruşinat apoi de clipa de slăbiciune care-i dezvăluise cute sufleteşti — într-altfel atît de temeinic tăinuite — dar n-a întreprins nimic întru pedepsirea fugarului.. .

Posesorul voievodalei căciuli, pentru care abordarea subiectului Pumnul a fost un eşec în tentativă de a-l impresiona pe ipoteştean, e de mult, după propria-i expresie, „fermentul“ *„Societăţii literare, şi ştiinţifice*“ întemeiate de către studenţii români aflători la Viena şi intrată în nechibzuită adversitate cu o altă societate, *„România“,* în ciuda faptului că mulţi dintre membrii âmîndorura, plătind cotizaţie şi într-o parte şi în alta, deveniseră, inconştient la început, propagatori ai ideii de unire. Bumbac era încredinţat că Eminescu, devenit în octombrie 1889 „membru ordinar“ al *„României“* şi „bibliotecar“ al unei „comisiuni“ de refacere a. statutelor, poate .fi mai lesne de cîştigat pentru ideia unirii societăţilor decît Ieronim Bariţiu, Ion Slavici ori Vasile Burlă, ca să numim numai trei dintre studenţii cei mai de frunte, cu cuvînt greu în adunări... Ceea ce s-a dovedit a fi foarte adevărat : încă din decembrie, înainte de vizita la Cuza, Eminescu se pronunţase cu hotărîre şi laconism: *„Propun unire necondiţionată; minuţiozită- ţile numelui şi a statutului să se dezbată de societăţile întrunite !“*

înainte de a risca (Bumbac îşi încheie de obicei cumplitele-i alocuţiuni cu interminabile lecturi de versuri), Chibici încearcă să-l „salveze" pe Mihai :

— Cred că e timpul să te părăsim, dacă am înţeles bine, în seara asta ai bilet la teatru... E timpul să te abandonăm frumoasei Baudius. Haide, Bumbacule !

Eminescu, iluminat de perspectiva sugerată atît de fericit de către Chibici, găseşte cuvintele cu care să scape de Bumbac şi îşi conduce pînă la uşă colegi, nu înainte de a-i şopti la ureche „paserei turceşti" că după ce *p.* va fi lăsat în stradă pe „tinerellulu" cu „casiuha" se poate întoarce...

— Minunată ideia ta, cu teatru, iubite Chibici! Ce se dă azi ?

— N-amhahar,

— Poate vreo operă a britului ?

— Poate.

„Britul" e britanicul Shakespeare, pentru care Emi- neseu are o admiraţie fără margini. Shakespeare e astfel cînd *geniala acvilă a nordului*cînd *x&eniu puternic“ :* Cînd iei în mină opurile britului, spune Mihai trecîndu-şi un pieptene prin coama neagră, opurile care par aşa de rupte, aşa de fără legătură în sine. ţi se pare că nu-i nimica mai uşor decît a Scrie ca el, ba poate chiar a-l şi întrece prin regularitate. însă poate că n-a existat autor tragic care să fi domnit cu mai multă siguritate asupra materiei sale, care să fi ţesut cu mai multă conştiinţă toate firele operei sale ca Shakespeare, căci ruptura sa e numai părelnică şi unui ochi mai clar i se arată îndată unitatea cea plină de simbolism şi de profunditate care domneşte în toate creaţiunile lui,

— Mihai, cu tine omul nu mai poate uita de universitate. Lasă pe mîine dimineaţă prelegerile. Dar mîine, sînt sigur, ai să taci mile.

— Am venit aici în primul rînd să ascult... Şi să citesc. Vreau să refac — închipuită — toată „biblioteca" de-o viaţă a lui Pumnul...

— Şi Baudius ?

— Chiar într-atît îţi stă gîndul la teatru ?

Mihai rîde, sincer amuzat.

— îl socoteşti noroc ?

— Păi altfel cum ? Cred că ai şi jucat. Fiindeă de, se cheamă că eşti băiat frumos... Eu...

— Da, Chifeici — trage bine uşa după tine — am jucat, Însă ca actor am avut o carieră, cum să spun, foarte scurtă...

— ...Meteorică.

— Într-un fel — asta pentru că ai găsit prilej de haz în destăinuirea mea. Am jucat într-o singură seară, in *„Băzvan şi Vidra“.*

— Cu mutra ta de armean cred că ai fost Răzvan.

— Da de unde ! Eram un biet cioban care vorbtea în versuri nu de tot neroade. De pildă a

„Aşa ! Nu-i ceva uşor !
Vidra-i o fată semeaţă, băcrită cu gîndulie,
Care n-o să bage-n seamă mei chiar pe sfîntul llie I
Să iubească" pe jupinul ? Dec ! Să-şi pună poţta-n cui.
Boierul ştiu c-o *iubeşte, -dar nu ea pe dumnealui!“*

— Ce-i drept, nu-ţi dă furnicături. „Dec" ăla e grozav, îi spuneai bine ? ’

— Dec !

6

Eminescu şi Chibici, cărora li s-a alăturat nelipsitul Ştefanelli, isprăvind cu bine, şi în viaţă — vorba „paserei turceşti“ — adormitorul curs al lui Zimmer- mann, se îndreaptă spre Troidl, cafeneaua în care chelnerul Jean pare să devină un Mecena pentru studenţii români pentru care paralele părinteşti par să vină pe drum cu carul cu boi.

— Cum a fost la teatru ? întrebă Isopescu, „bătrîn studinte“ în Viena crăiască.

— Cum să fie, izbucneşte Ştefanelli, mai bine l-ai întreba pe Eminescu. Numai pentru că frumoasa Augusta Baudius interpreta o rolă în *Regele Lear* (lasă că era atît de zugrăvită cu văpsele, încît părea muma pădurii), confratele ne-a tîrît cu doiîă ceasuri mai devreme de deschiderea uşilor, ea s-apucăm loc la galerie. Era un ger cumplit şi vîhtul ne pătrundea pînă la oase. îngheţam de' frig, şi tot băteam din picioare ca să ne mai încălzim. Zgribuliţi şi tremurînd am rezistat pînă aproape de orele şase, dar eu unul nu mai puteam suferi gerul şi-i zisei lui Eminescu să lăsăm dracului şi pe Lear şi pe Shalcespeare şi să ne ducem acasă. Eminescu n-a voit să părăsească postul său, iar eu am ieşit din mulţime înnebunit de frig. Cînd m-am întors m-am pierdut de domnul coleg pentru care canonul ciolanelor pare să fie prilej de desfătare... Dar încă nu mi-ai vorbit nimic despre surpriza pe câre-am încercat-o, Mihai...

— Ce surpriză ? se îndeasă Chibici. De ce mă faceţi curios ? Măcar tu; Ştefanelli, spune-mi despre ce surpriză e vorba, că Eminescu pafe ferecat cu lacăt mî- năstiresc.

— îţi aminteşti cumva, admirabile al meu prieten Chibici, de istoria cu damele salvate , din ghearele derbedeilor ? Dacă memoria, te slujeşte cu credinţa cu care te serveşte meliţa gurii, află că cea mai frumoasă dintre ele, blonda cu păr pin' la călcîie, demonul angelie cu ochii mai albaştri decît... decît ce, Mihai ? -

— Descurcă-te singur.

— ...Mai albaştri decît — aceasta se va stabili ulterior, într-un conclav poetícese — nu e alta decît...

— Decît ?

— Decît Augusta Baudius !

— E nemaipomenit...

— Şi nu ştii că unul dintre noi — şi mă tem, val, dragule Chibici, că nu vei fi tu acela — deţine în portofel dovada grozavă a preţuirii pe care magnifica blondă i-o acordă : o invitaţie acasă.

Actriţă la Hoffburgtheater, Augusta é posesoarea ochilor cei mai frumoşi dinţr-uh oraş în care frumuseţea nu e „plantă exotică", după cum o spune Mihai. Cu obsesia heraldică în stare să ne conducă la zugrăvirea, în închipuire, a unei „steme" a Ipoteştilor, putem face din „Bau- dius-Augen" un simbol al Vienei eminesciene.

Grupul, cu un Emmescu mai gînditor şi mai înstrăinat decît oricînd de larma prietenilor, de simpatica lor flecăreală, aşteaptă seara pentru ă-l onora cu o vizită neaşteptată pe pictorul Epaminonda BucevsChi, cel care e de curînd în posesia unui pod spînzurat în preajma unui turn de catedrală, pod cu solemnitate declarat atelier. împodobit cu uriaşe şi oribile gipsuri, reproducîndu-le pe cele cu care se înconjurase cîndva Goethe în casa de la Weimar, cu planşe colorate, fixate pe pînză, reprezentînd roci, cristale şi peisagii africane, atelierul pictorului bucovinean are, totuşi, un „aer" elevat, greu de asemuit

ou mizerabilele odăiţe în care locuiesc, în gazdă, studenţii români.

De sus, din cuibul sprijinit de-a dreptul de cer, cum spune fratele Epaminonda, se vede,' întreagă, Viena peste care zăpada aşterne marmură fluidă. Se văd suliţe de metal aşezate cu ţurţuri monstruoşi deăsuprâ catedralelor cu clopote încremenite. La Schonnbrunn, în uriaşul castel al împăraţilor se aprind, în sfeşnice de aur, luminările cinei. Se despăturesc ţesăturile scumpe, sînt aşezate talerele.de argint şi tacîmurile cu cozi sculptate. Palatul e sever, în ciuda coloanelor faţadei, îndulcind cu alb repetarea obsesivă a ferestrelor, iar arborii, grupaţi îh pilcuri lipsite de simetrie, par la orele serii tabere războinice, în aşteptare. Acoperişurile de ardezie sînt de zăpadă acum şi, în palatul cu odăi multe eît zilele anului» oglinzile sînt martore ale unor petreceri eu fantome:

Şi iată Universitatea, Patru coloane subţiri susţin: friza elină a peronului, şiruri de ferestre mărunt, zăbrelite se continuă, egale, adăpostind dineolo de ele cancelariile, iar în margini, turle bombate dau elădirii un aspect de fort militar. În faţa intrării principale e o statuie din care nu se mai văd deeît largi aripi ninse. Monumentul e salvat» în\ banalitatea, lui» de soclul care reface în plină piaţă vieneză ceva din obeliscul din Halicamasul egiptean. Burghtheatrul, sufocat de mici şi graţioase palate, pare, cu uşi şi coloane disimulare, un scrin cochet, tăiat din lemn vechi. Vecinătatea fierbinte a ordinelor arhitecturale circumscrie faţade de gotic tîrziu pe fondul de o stranie muzicalitate al palatelor zidite pe temeiurile barocului rococo, sumbre grilajuri de fier ori de tuci adăpostesc grădini cu fîntîni diafane, în care graiul apelor e întrerupt acum...

Iată pădurile din Grinzîng, templul lui Tezeu din Volksgarten şi iată Hoffburgtheater-ul blondei Bauefâua

— Ai spus ceva, ŞtefanelM ?

— Iartă-mă dacă te întrerup din contemplare, dar mă strădui de un sfert de ceas să te prezint gazdei noapte, bravul şi dulcele-Epaminonda.

— Şi brav, şi dulce ? E destul de complicat.

Bucevschi, gata să-l fărîme în îmbrăţişare, e bucuros să-l înfilnească pe poetul ajuns la porţile gloriei. Fiindcă a tipărit versuri la Pesta, în „Familia“ orădeană a bătrî- nului Vulcan e — şi mi doar pentru el — o promisiune de adevărat paradis.

— Regret că nu-s portretist : te-aş picta în chip de Sînt Gheorghe ucigînd balaurul... '

— Nu e prea măgulitoare ipostaza în care mă aşezi.„

— De ce, domnule Eminescu ? Eu l-aş picta pe Sînt Gheorghe înjunghiind fiara, dar purtînd un abţir de melancolie pe dup.. .

Pictorul dispare la timp pentru a nu-l sili pe Mihai să se rostească mai mult decît socotea că s-ar cuveni.

**Se apropie din nou de geam. Ninsoarea a stat. Îşi spune : «Dincolo, *însme, şină* sub *fruntea codrilor, e o mică lume*; *un fel* de *nepăsare mă cuprinde, mă* simt *plutind pe valul miei vieţi neînţelese ţi pe Ungă această natură veşnic frumoasă* fi *iubirile sfânmate mi se armă toate strădaniile omeneşti, toate părîmLumi numai întruchipări ale firii neîmpăcate. Şi icvbâ-i pe oameni... latu-l pe acest biet astronom , sudoarea i se varsă şiro?*e peste faţa zbîrdtă. Ochiul i se afundă în adîncimile cerului şi prin îngustul său ochean iscodeşte sfere nezărite, le măsoară şi le cmtăreşte zborul. Mai încolo, iată-l pe filozof,* o, *iată-l -clocind lîngâ %>wsa sa, sub lampa-i fUfiitoare.* Bana îi *înţepeneşte în mină, gîndul său şi-l cîntăreşte singur, dar unde-i cumpăna* ? O *caută, curînd alunecă peste hotarele realităţii, robit de uriaşe nebunii şi, supus de ele, mînjeşte coaiele* albe de *Mrtie. Şi iată*

un om eu un craniu în mină; îl azvîrle, apucă unelte şi începe să-l desfacă, şi lumea gîndurilor se rostogoleşie prin orbitele goale. Aş vrea să-ţi strig, umbră trudită': „încearcă ! Adevărul va fi al tău“...».

— Admiri Viena ninsă, domnule Eminescu ?

Pictorul îi întinde o cupă.

—• încep să mă deprind cu oraşul. Deşi... mă în-> cearcă adesea dorul după necăjitul nostru Botoşani, după vreo tîmplă de mînăstire ori vreun cerdac de casă veche, cu stîlpi subţiri... Ce pictezi, frate Epaminonda ?

— Aprofundez un moment din Homer : îmbătrânit, IJlisse se înfăţişează Penelopei.

— Interesant, nu zic...

— Are poetul a-mi reproşa ceva ?

— Nu, mă gîndeam doar la alte tablouri pe care mi-ar fi plăcut să le văd scoase de penelul dumitale'aŞiii nalţi eu văpsele... De pildă, ţînărul Ştefan primind tnnecuvîn- tarea mitropolitului Teoctist, la Direptate. Eu sînt moldovean, domnule Bucevschi...

—* Are dreptate Mihai, intervine Chibici, s-ar cuveni să vorbim despre o întoarcere a lui Ştefan !

— Just ! Epaminonda, ar trebui să-ţi încerci puterile cu un subiect mai fierbinte, conchide Ştefanelli.

Pictorul încearcă să se apere :

— Nu tăbărîţi pe mine, fraţilor ! L-aş picta bucuros pe Ştefan, dar nu-i ştiu chipul.

Eminescu se înfurie :

— Bate mînăstirile, cercetează frescele şi patrafirele pe care i s-a zugrăvit chipul, rîcîie pisaniile pe care curge de o jumătate de mileniu ceara, caută-l, află-l pe voievod. Ori du-te şi îngenunchează în faţa gropniţei de la Putna î

— Voi găsi acolo chipul lui Ştefan ?

— Nu. Chipul viteazului nu se mai află.

— Ce s-a întîmplat cu el ?

— O întreagă poveste.

— Spune-o, şi vom vărsa o lacrimă, în plină Vienă, pentru domnul nostru Ştefan.

— O lacrimă ? se nedumereşte Eminescu. Nu, noi nu se cade să-l plîngem. El pare să. ne zică, de dincolo de lespedea împodobită cu frunza de acant : „Ce mă plîngeţi pe rrtine, că nu sînt de plîns. Mi s-a hotărît bucuria drepţilor, care n-ay' făcut lucruri vrednice de lacrimi !“ De plîns e ţara, care prin moartea lui, totuşi, n-a fost şcutită de cea mai aspră trunchiere !

— Spune-ne legenda, Mihai...

— La Putna, un călugăr bătrîn mi-a arătat locul înăuntrul bisericii, în care stătea odată aninat portretul original al lui Ştefan Vodă. După original, el a fost mic de stat, dar cu umere largi, cu faţa mare şi lungăreaţă, cu fruntea latăşi ochii mari, plecaţi în jos. Smad şi îngălbenit la faţă, părul capului, lung, acoperea umerii şi cădea pe spate. Căutătura era tristă şi adîncă, ca şi cînd ar fi fost cuprins de o stranie gîndire... Coroana lui avea deasupra, în mijloc, crucea toată de aur, împodobită cu cinci pietre nestimate. Un glob pământesc aflat pe cercul de margine al acestei coroane era la rîndu-i înconjurat de alte, subţiri, şiruri de pietre scumpe. îmbrăcat era Vodă într-un strai mohorît cu guler de aur, iar pe gît îi atîrna un engolpion din pietre şi mărgăritare. Cîmpul portretului era albastru, în dreapta şi în stînga chipului perdele roşii. Am întrebat ce s-a făcut cu originalul ? Călugărul a răspuns ce însuşi auzise. într-ună din zilele anului 1777, la miezul nopţii, Buga, clopotul cel mare, a-nceput să sune de sine, întîi încet, apoi tot mai tare şi mai tare. Călugării, treziţi din somn, se uitară în ograda mînăstirii. în fioroasa tăcere, în sunetul clopotului, ce creştea treptat, biserica se lumina de sine

înăuntru de o lumină stranie şi nemaivăzută. Călugării coborîră într-un şir treptele chiliilor, unul deschise uşa bisericii... în acea clipă clopotul tăcu şi în biserică era întuneric des. Candelele pe mormântul lui Vodă se stinseră de sine, deşi avusese untdelemn îndestul. A doua zi, portretul Voievodului Moldovei era atît de mohorât şi de stins, incit pentru păstrarea memoriei lui un călugăr, ce nu ştia zugrăvi, a făcut copia ce există astăzi. Aprin-de-se-vor candele pe mormânt ? Lumina-se-va vechiul portret ?
7

A schimbat multe gazde în Viena, gata lesne să-şi suie în birjă puţinul „calăbalîc“, ori, cînd lipsa de bani era, ca de obicei, presantă, să-l care în spinare. Din Por- zellangasse, numărul 9, în Sehaumburgergasse numărul 15, ori în Landstrasse-Gârtengasse 5, ori Kollergasse S, sau, în sfîrşit, în Radetzkystrasse, Mihai treceş ca dinţi-o odaie îiiti-alta. Ciad sliîintourea (reală ori nu) a chimirului bătrînului Eminovici îl lăsa pe Mihai datornic la mai toţi prietenii *(„Cocmschi 70 fiorim, Andreevici 50, Slavici 8, Mărginean 1, Magda 20*" — caligrafia el, cu contabilicească pedanterie, în copioase liste de datorii), la Jean, chelnerul de la „Troidl“, ori la băcanul vânzător de cafea („amor“ statornic, cafeaua), nu-i rămânea alta de făcut decît să bată depeşe nervoase la Ipoteşti ori să se jăluie lui Şerban, frate mai mare (dar nu mai

căpătuit) : „Ce *poziţiune mi se creiazâ, de exemplu, dud acum, la Arml nou, n-aş avea bani sau, cînd voi să. mă mut. Termine de mutare, termine de plată — în fine, terminele dătătoare, de măsură sînt la zi întîi. La întiî ianuarie* orice *om e silit aicea să dea bacşişuri pe cel puţin cîte-un fiorin — la birt, la cafenea, în fine pretutindeni“* Sărac Într-atât era studentul Eminescu, Incit îşi îngăduia înduieşătoare precauţii, chiar în raporturile epistolare : *„Matei să nu-mi trimită scrisorile nefrancate, după cum mă ameninţă, căci îi cunosc scrisoarea şi nu le vm primi. Trebuie să plătesc cîte 22 de cruceri pe fiecare...“*

Cînd, după zile ori săptămâni de hibernare în odăiţa-i dulie simţea nevoia unui prînz cît de cît îndestulător, înşfăca hainele (puţine şi ele) şi mergea să le lase zălog. Se întîmpla să le şi scoată de sub amanetare, de cele mai multe ori' însă nu, dar vestimentaţia nu-l captiva într-atît, incit să devină mai grijuliu. Redingota doar (cam veche, e drept, cam roasă pe la mîneci, e drept), ajunsă nu se ştie cum în „gardefoba“-i sumară, avea regim de excepţie faţă de vestoanele „nemţeşti" ori „clasicii“ nădragi, cu uşurinţă jertfiţi. Nerenunţînd cu nici un chip la redingotă, îşi păstra, intactă, o rezervă „romantică“, în stare să-i asigure minimul de prestanţă în dificilele tratative cu anticarii cărora le vindea, cu durere, cărţi cumpărate cu bani „grei“ în momente euforice. Aceeaşi prestanţă, aceeaşi figură enigmatic-demnă impunea şi la patronul birtului „Zu den drei Tauben" de pe Maro- kanergasse, blajinul „tata Will" oricînd gata să-l crediteze cu un Şniţel ori cu un gulaş apetisant, pe el ori pe nelipsitele-i umbre : Chibici, Ştefanelli, Morariu şi — în lunile din urmă — Ieni Slavici. O asemenea masă, departe de a fi un eveniment, „un regal“, era consemnată totuşi, cu colectivitate, ca un dar providenţial. „Regalul" purta

numele de „Bischoff“ i Cînd aveau bani să meargă la „Bischoff“, prînzul ori cina deveneau spectacole. Peste fiecare masă se aplecau, din ciuberele lor uriaşe, plante tropicale cu frunze-urechi de elefant, pe faţa de masa solniţele de argint, tacîmurile grele şi mulţimea de cupe cu crin filigranat sticleau sărbătoresc şi dintre „zăpezile“ de cleştar şi argint urcau, în vase subţiri, tije de flori leneşe, mereu atemporale, spre stupefacţia băieţilor pentru care florile avînd o „vreme“ a lor, redeşteptarea în serele iernii o socoteau o operaţie alchimică. Chelnerii eu tîmple pudrate nu aveau r.cel aer grăbit, stupid-comunicativ şi cu ofensă „familiar“ al cavalerilor halbelor şi „vurstilor“ din bodegi, ci interogau somnolent, cu voci muzicale', şi nu scăpau prilejul de a li se adresa cu „domnilor !“ şi nu cu „băieţi“ ori „domnilor studenţi“...

Înti’-o seară fericită, seară de „Bischoff“...

— Sînteţi invitaţii mei !

— Dar cum, Eminescu ? Acum un ceas n-aveai de-o cafea, de unde parale ?

— Ce-ţi pasă, Ieni, duceţi-vă la „Bischoff“, iar tu, ca ardelean cu purtări ceva mai îngrijite ca ale noastre, ăşează-te în capul mesei şi comandă. Comandă ce-ţi trece prin cap.

— Dar tu ?

" — Eu lipsesc vreme de un ceas.

— Blonda Baudius ?

— Nu pune întrebări!

— Altfel n-ai fi în redingotă.

— Ce-ţi pasă ! Executarea ! Doar eşti şi catană, Ieni Slavici din Şiria...

începută timid („Dacă nu vine ? Dacă îl fermeeâ blonda şi uită de noi ?“), cu cîte-o cănită de bere şi un

insignifiant cîmăcior, masa se animă abia la apariţia lui Mihai. Frumos, cu obrazul alb răsărind din gulerul „ul- trafin“ al redingotei, cu frunte înaltă, de gânditor („eine Denkerstirne“), cu un aer de virilă melancolie pe chipul umbrit de gene neverosimile, Eminescu e, ceea ce remarcă leni din Şiria, abia acum :

— Fain bărbat Eminescul!

— Adevărat, e de părere şi Ştefanelli, care-l ştie de-atîta vreme, încît constatarea auzită i se pare neobişnuit de nouă. Prea deprins cu colegul de „gimnaziu“, dar mai mult de hîrjoană, îi era greu să vadă în „băiatul ştrengar“ altceva decît era el însuşi, un „june“ cu mustaţa mijită anevoios, darămite un „bărbat frumos“.!. N-ar fi exclus ca steaua de la Hoffburgtheater să „citească“ mai bine decît Ştefanelli pe fostul „şcolar“, „privatist“, sufler de teatru, ajuns, în capitală de imperiu, domn* student...

— Trăiască naţia !

— Sus cu ea !

E salutul lor nelipsit, şi el nu sună, cel puţin pentru ei, nefiresc. în ceea ce-l priveşte, Mihai ştie că nu se poate acuza • de lipsă de pioşenie : el îi aduce Vienei- gazdă cuvintele de laudă pe care le merită frumuseţea-i galantă, dar e departe de a fi un admirator al curţii vie- neze pe care o gîndeşte cu asprime patetică, aşa cum judecă în genere imperiile. Pentru el, golul sufletesc i-ar face pe slujitorii blazoanelor imperiale să-şi caute „compensaţie“ în glorii sîngeroase şi în cuceriri, o barbarie spoită cu frac şi mănuşi caută a stăpîni pămîntul, impunînd o ordine şi o cultură care — în ţara sa — n-ar avea şanse să dăinuie, lipsindu-le „rădăcinile subiective“ în stare să le dea consistenţă.

Salutul are, aşadar, acea ostentaţie capabilă sări faţă pe studenţii români să nu se simtă în. somptuoasa Vienăt ceea ce de fapt sînt : rude sărace.

— Trăiască naţia !

— Sus cu ea !

Un surîs fin destinde mustaţa-tăeiune a poetului. Simte că aşteptarea le-a umplut ochii celor teei prieteni cu o lumină negrăit simpatică,, un aer uşor Mtaş, uşor copilăros.

— Susţii ? .

E vorba de „festin“.

— Susţin.

— Nu te-ntrebăm cum a fost „joia“ Augustei Baudius, dar tu, în semn de recunoştinţă, ai putea comanda ceva mai... consistent: Ni s-au lipit burţile în spătarele de pai ale jeţurilor.

— O clipă, Morariule...

Un semn, şi bătrînul chelner primeşte © comandă pe care studenţii o socotesc sardanapalică.

— Ai cerut şi caviar ?

— Şi.

— Biftec ?

-Şi-

— Vin ? Cîte pahare ?

— Carafe ! Una de căciulă.

— Plecăciune, Mihai!

— N-ai de ce, Ştefânelli.

Vinul alb are o mireasmă uşoară, de măr despicat, şi masa miroase neaşteptat a han moldovenesc, a „acasă“, un acasă cu fum de bucate şi pline aurie..,

A doua *zi,* Ştefânelli, mahmur, se deşteaptă cu vădită neplăcere şi, înainte de a-şi zgîlţîi confraţii, rămaşi

peste noapte la el, îi cere bătrînei gazde hainele „de gală“ în vederea cursului de Drept roman cu pedantul şi ceremoniosul profesor Ihering.

— Vi le-am adus, da’ nu văd cum se-mpacă vestonul negru cu pantaloni verzi ?

— Păi, de ce verzi ?

— Aşa, că alţii n-aveţi!

— Dă-mi-i pe cei negri.

— O, Jessus ! Domnul voieşte să glumească, dar aţi trimis aseară un bilet prin domnul Emînescu şi aţi cerut pantalonii...

— Aşa ? Da... cred că-mi amintesc.

Cînd gazda se strecoară din odaia în care şirianul mai sforăie, cu capul pe-o biblie, iar Eminescu strînge la piept un drot scos al sofalei, Ştefanelli îşi urlă „dreptatea“ :

— Ce-ai făcut, Mihai ?

— Cum ? Ce ?

— Ce-ai făcut, mizerabile ? Trezeşte-te ! Mi-ai vîndut nădragii.

— Vîndut.

— De ce ?

— Ce era să fac ? Eraţi lihniţi de foame...

— Da’ bine, se poate asta ?

— Se poate. .

— De ce nu i-ai vîndut pe ai tăi ?

— Imposibil.

— De ce imposibil ?

— Pentru că h-arii două perechi !

Rîsete homerice. Jignind desăvîrşita eleganţă a domnului profesor Ihering, Ştefanelli îl va aştepta, la locul lui, în primul cerc de amfiteatru, cu oribilii pantaloni verzi...

8

Prietenii ştiau : Mihai are. să dispară iar, potrivit unui ritual care-i uimeşte, o săptămii^ă întreagă din mijlocul lor. Cu un vraf de cărţi noi, „închiriate“ de la bibliotecă (preţul : un fiorin), cu o provizie respectabilă de cafea şi cu provizia de spirt, necesară „lămpuşoarei“ mereu aprinsă pe masa cu sute şi sute de „manuscripte“ tainice, Mihai — care a „rărit-o“ binişor cu cursurile, şi care se dedă numai solitarelor ospeţe de lector pasionat al tomurilor frumos brăcuite — se îndreaptă spre odăiţa lui, vecină cu imperiile şoricărimii din casa respectabilă în care a găsit adăpost, odaie pe care, în hotar cu cerul o numeşte, cu o licenţă deocamdată numai de el acceptată, „susă“.

— Spre odaia „susă“, aşadar.

Ieni îi caută tovărăşia.

— Te însoţesc numa’ cîţiva paşi.

Răspund^ morocănos :

— Bine. Cîţiva...

Şirianul recunoaşte cu greu în noul său prieten pe ;,Lucullus“-ul de aseară, începînd cina cu aristocratică morgă şi sfîrşind-o cu : *„Eu sînt Barbu Lăutaru Starostele şi cobzarul Ce-am cîntat pe la domnii Şi la mîndre cununii...“*

Dacă patronul „Bischoff“-ului n-ar fi avut reaua inspiraţie de a-şi podi locanta cu parchet de nuc şi ar fi lăsat

sub picioarele meselor numai o subţire oglindă de „lutişor" ca acasă, în casele româneşti de la miazănoapte, e limpede că versurile
, *„Eu mă duc, mă prăpădesc* ' Ca *un cînte*c *bătrînesc*“ ar fi fost subliniate de vreun joc grav, cu pas mărunt, ca în horele bătrînilor de-acasă...

Dar numai Ieni a înţeles că Eminescu „scrie“, şi îl înţelege, ca unul care mîzgăleşte şi el hîrtia şi, mai ales, ca unul care ştie să-şi ţină sub lacăt taina, misterioasa deprindere de a angaja la orele nopţii şi alte mai sobre dialoguri decît cele cu tovarăşii de „zburdălnicii“.

Pe Mihai cel adevărat el îl bănuie aplecat asupra mesei, cu obrazul iluminat de luminarea ieftină, cea afumînd şi sfîrîind, lăcrimînd cu pocnituri în sfeşnicul de tinichea, şi îl vede aşternînd rînduri mărunte pe file de mătase.

Trece o trăsură cu arcuri învoite, muiată în lac negru, cu poclitul pictat cu îngeri şi arbori. Pe capră, vizitiul „oficiază“ în ceremoniosul drum spre Prater...

— Fereşte-te !

Mihai îl împinge pe domol-netulbpratul Slavici peste care, i s-a părut, erau gata să treacă uriaşii cai cu coame lungi...

— N-ai grijă ! Calul nu-l supără pe om, îl ocoleşte.

— Totdeauna ?

— Aproape... Ştii, el ne vede uriaşi...

— De unde ştii ?

— De la tata. Altfel ne-ar ucide, poate, da' ochiul lui e într-aşa fel bombat, îneît pare a fi un cleştar mic- şorător.

— E frumos, chiar de nu-i aşa...

— Noaptea însă şi fiarele pădurii ne văd mai mari: lupul, rîsul, vulpea.

— Şi ziua ?

— Nu s-ar teme de noi, dar nu ne văd... •

Ieni are glasul molcum, rosteşte cuvintele cu ane- voinţă parcă, dar le insuflă un fel de claritate, de lumină caldă, de adevăr naiv...

— Te las, Ieni !

— Mîine vii ?

— La Universitate ? Nu cred.

— Nici la cafenea ?

— Nici...

Mihai urcă treptele de piatră, în vreme ce Ieni, pentru care cuvintele nu pot avea curgere precipitată,anai caută încă vorbele ce îr-ar putea smulge pe poet sihăstriei. Stă în stradă, pînă cînd i se pare că poetul a ajuns îa odaia pe care! dealtfel, n-o închide niciodată cu cheia.

Aprinsă, maşina de cafea îşi cheltuie mărunt flacăra albastră, în vreme ce Mihai alege dintr-un top de hîrtie cîteva file mari, rigide ca frunzele uscate, deschide călimara şi, aplecîndu-se peste masă, aproape s-o atingă cu fruntea, scrie încet, cu litere îndelung chibzuite, murmurate în singurătate şi lăsate să curgă apoi, prin vîrful peniţei, pe neaua sticloasă...

Versuri.

Ca în nopţile în care, în preajma lui Pumnul, încerca să se descarce de muzica unor cuvinte doar de el auzită, mărturisită doar lui. E ascunsă într-un fund de ladă broşura „lăcrimoasă“ scoasă la moartea Pumnul-ui, cu versurile „privatistului Eminoviciu“, Sînt biné tăinuite,

între maldăre de file şi cărţi vechi, poeziile tipărite în „Familia" bunului Vulcan... *(„Cu bucurie deschidem coloanele foaiei noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trămise nouă ne-a surprins plăcut...“),* Botezat cu numele atît de repede lipit de fiinţa lui, Eminescu, de parcă niciodată n-ar fi existat copilul Emimovici Mihai, şi-a ferit rîndurile tipărite de ochii celor din jur. Ar avea, oare, căminarul cuvinte mai binevoitoare despre un tînăr autor de versuri, decît a avut despre oamenii „căruţelor cu paiaţe" ? Cu hotărîre nu... Ar ajunge ceva din murmurul nelămurit ce i se dăruie auzului lui, la urechile Ralucăi, deprinsă cu căderea în sertare, ca oseminte în racle, a tacîmurilor cinei, a cuţitelor aprige cu lamă lată, ori a linguriţelor clinchenitoare ? L-ar asculta Şerbăn, cel veşnic mohorît ? L-ar fi înţeles moş Miron prisăcarul ? Nu, el ar fi ascultat evlavios, ca un creştin trăit în respectul bucoavnei scrise, apoi ar fi adormit, cu tîmpla de argint lipită de pereţii unui stup şi, atunci cînd în aer va fi curs ultimul vers, speriat de tăcerea brusc lăsată, ar fi sărit, cu mîna dusă la ureche, ca omul gata să asculte porunci : „Ha ?“

Harieta 7

Da, ea s-ar tîrî din pătucul ei de prunc, schilod (ca şă se ţină cît de cît în jalnic echilibru, tîrăşte după ea ghiulele ca de ocnaş, de care numai în sicriu se va despărţi)... Ar veni, şi la auzul versurilor srar rosti în felul ei, ar săruta scrisa ea pe busuiocul icoanei şi-ar plînge intens, „muiereşte", ar plînge gospodăreşte, cu o anume temeinicie a lacrimei, asemeni oamenilor mari.

Efrosis ?

Ce cuvînt ! Nu i-a mai rostit de műit numele...

167

Efrosis, mica artistă a trupei Tardini, fata plăpîndă, cu ochi mari şi negri, fata cu dinţii atît de albi, încît, cînd rîdea, Mihai trebuia să-şi închidă ochii arşi de o dulce, fuTnicătoare durere. Şi era grav ; el era suflerul trupei şi nu trebuia să piardă şirul... Efrosis, care nurşi ştia niciodată pe dinafară „rola“, se baza cu dreaptă temeinicie pe serviciile lui Mihai, pe care-l numea „pajul“ ei, al „ei şi numai al ei“, şi care-i făcea „scene“ de gelozie doamnei Tardini cînd -aceasta se întîmpla să-şi odihnească mîihile cu degete^ răsfirate în părul timidur lui „paj“. Şi asta se întîmpla destul de des. Efrosis, fata cu braţe albe ca petala crinului, „mireasa“ nopţilor de nechibzuite închipuiri ale suflerului...

Dacă se gîndeşte bine, nu-şi mai reaminteşte, ca odinioară, trăsăturile Efrosis-ei. Ţine minte doar încălţările ei; de acolo, din cuşca de lemn, el îi vedea pantofii, papucii, colţunii, sandala, pînă mai sus, la rochii, pleoapele lui n-ajungeau...

L-ar asculta Efrosis, cea cu buze roşii şi cu pantofi roşii ?

Nu.

(— „Eu... eu v-am scris o poezie“. îi spune „La o artistă“. Se dedică artistei Eufrosina Popescu.“

— „Şi nu vreai să mi-o citeşti ?“

— „Ba da..,“

— „Atunci te aştept mîine dimineaţă în vagonul meu...“)

Şi s-a dus. A bătut (auzit ? neauzit ?) în uşiţa căsu- ţei-vagon, şi a văzut-o pe frumoasa Efrosis vorbind cu un domn urît. Apoi ea l-a invitat să şadă, domnul a plecat, şi, aranjîndu-şi buclele care-i cădeau pe frunte, l-a pus să-i citească poezia...

LA O ARTISTĂ
Ca a nopţii poezie, Cu-ntunericul talar,
Cînd se-mbină, se-mlâdie C-un glas tainic, Un, amar, Tu dntare întrupată! De-al aplauzelor fior, Apăvînd divinizată,
Răpişi sufletu-mi în dor.
Ca zefirii ce adie Cînturi dulci ca un fior,
Cînd prin flori de iasomie Îşi sting sufletele lor,
Astfel notele murinde Blînde, palide, încet,
Zbor sub mîna-ţi tremurînde, Ca dulci gînduri de poet.
Sau ca lira sfărimaită Ce răsgeme-ngrozitor,
Cînd o mînă îngheţată Rumpe coardele-n fior, Astfel mîna-ţi tremurînăă Bate-un cântec mort şi viu, Ca furtuna descresdndă Care muge a pustiu.
Eşti tu nota rătădtă Din dntarea sferelor, ■Ce eternă, ne finită, Îngerii o dntă-n cor ?

Eşti fiinţa-armonioasă Ce-o gindi un serafin,
Cînd pe lira-i tînguioasă Mina cîntecul divin ?
Ah, ca visul ce se-mhină Palid, lin, încetişor,
Cu o rază de lumină Ce-arde geana ochilor;
Tu cîntare întrupată!
De-al aplauzelor fior Dispărînd divinizată,
Răpişi sufletu-mi în dor.

Efrosis nu i-a adresat nici un cuvînt. L-a întrebat numai „ce se dă diseară“, ce piesă, şi el i-a spus, şi ea l-a condus pînă la uşă, i-a surîs şi i-a zis cum îi zicea mereu cînd glumea cu el (dar acum nu glumea, cel puţin aşa i se părea lui) : „Treci în cuşca ta, lighioană mică t“

— Nu, Efrosis n-ar înţelege... Adio, Efrosis !

Dar dacă...

Dar dacă şi-ar trimite versurile la Iaşi, la „Convorbiri literare“ ? Acolo e domnul Titu Maiorescu, acolo foarfeci severi sfîşie fără ezitare corăbiile de hîrtie ale nenorocoşilor începători, iar răspunsurile-ghilotină sînt culese cu literă abia zărită, în coada revistei : „Aberaţii“ sau „Producţii fără valoare !“

Un plic. Un plic pentru proaspăt-caligrafiatele versuri. Ce va spune boierimea spiritului, citindu-le ?

Peste cîteva luni va citi cu spaime puţinele rînduri de „corespondenţă“ pe care eonvorbiriştii lenazvîrlă acolo unde litera e ca piciorul de furnică, subţire...

9

VENERE ŞI MADONA'

Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gîndea în basme şi vorbea în poezii,
O ! te văd, te-aud, te cuget, tîhără şi dulce veste Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alţi zei.
Venere, marmură caldă, ochi de piatră ce seînteie,
Braţ molatic ca gîndirea unui împărat poet,
Tu ai fost divinizarea frumuseţii de femeie,
A femeiei, ce şi astăzi tot frumoasă o revăd.
Fafael, pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată,
Suflet îmbătat de raze şi d-eteme primăveri,
Te-a văzut şi-a visat raiul cu grădini îmbălsămate.
Te-a văzut plutind regină printre îngerii din cer
Şi-a creat pe pînza goală pe Madona Dumnezeie,
Cu diademă de stele, cu surîsul blînd, vergin,
Faţa patâ-n raze blonde, chip de înger," dar femeie,
Căci ferneia-i prototipul îngerilor din senin.
Astfel eu, pierdut în noaptea unei vieţi de poezie,
Te-am văzut, femeie stearpă, fără suflet, fără foc,
Şi-am făcut din tine-un înger, blînd ca ziua de magie,
Cînd în viaţa pustiită rîde-o rază de noroc.
Am văzut faţa ta pală de o bolnavă beţie,
Buza ta învineţită de-^al corupţiei muşcat,
Şi-am zvîrlit asupră-ţi, crudo, valul alb de poezie Şi paloarei tale raza inocenţei eu i-am dat.

Ţi-am dat palidele raze ce-neonjoară cu magie Fruntea îngerului-geniu, îngerului-ideal,
Din demon făcui o sîntă, dintr-un chicot, simfonie, Din oehirile-ţi murdare ochiu-aurorei matinal.
Dar azi vălul cade, crudo ! dismeţit din visuri sece, Fruntea mea este trezită de al buzei tale-ngheţ Şi privesc la tine, demon, şi amoru-mi stins şi rece Mă învaţă cum asupră-ţi eu să caut cu dispreţ!
Tu îmi pari ca o bacantă, ce-a luat cu-nşelăciune De pe-o frunte de fecioară mirtul verde de martir, O fecioar-a cărei suflet era sînt ca rugăciunea,
Pe cînd inima bacantei e spasmodic, lung delir.
O, cum Rafael creat-a pe Madona Dumnezeie, Cu diadema-i de stele, cu surîsul blînd, vergin, Eu făcut-am zeităte dintr-o palidă femeie,
Cu inima stearpă, rece şi cu suflet de venin !
Plîngi, copilă ? — C-o privire umedă şi rugătoare Poţi din nou zdrobi şi frînge apostat-inima mea ?
La picioare-ţi cad şi-ţi caut în ochi negri-adînci ca marea Şi sărut a tale mîne, şi-i întreb de poţi ierta.
Şterge-ţi ochii, nu mai plînge !... A fost crudă-nvinuirea, A fost crudă şi nedreaptă, fârâ razem, fără fond.
Suflete ! de-ai fi chiar demon, tu eşti sîntă prin iubire, Şi ador pe acest demon cu ochi mari, cu părul blond.

10

După expedierea scrisorii către „Convorbiri“, izbutită după lungi ezitări, viaţa lui Mihai în Viena crăiască şi-a continuat ca şi pînă atunci, fără elemente spectaculare, pe un fond de aparenţă cenuşiu, de studiu şi exerciţiu solitar, punctat arareori de către vreuna din tot mai „palidele“ şi mai inconsistentele „petreceri“ studenţeşti. Mihai nu ajungea — şi nu încerca — să-şi poată schimba deprinderile cu lesniciunea cu care schimba gazdele, şi prietenii reuşiseră în curînd să-l cunoască astfel încît, umindu-l pentru o seară din faţa călimării şi a lămpii de cafea, să nu zdruncine ritmul de viaţă pe care, probabil fără s-o ştie, şi-l impunea cu sporită temeinicie ipoteşteanul.

I se întîmpla să se instaleze în amfiteatrul universitar ca un oaspe tot mai rar, timpul neîngăduindu-i să audieze cursuri şterse, lipsite de interes, cu atît mai mult cu cît ceea ce îşi dorea la ispfăvirea anilor de studiu (dar îşi dorea, într-adevăr, să sfîrşească studiile începute ?) nu era clasic-jinduita „patalama“, ci bucuria spiritului, superioară, de a-şi hrăni setea de învăţătură. Patalamaua l-ar fi instalat confortabil pe scaunul unei ca Leui e uin ţară (ia Iaşi ori ia Bucureşti) şi i-ar fi îngăduit o existenţă tihnită, netulburată de seisme de nici un fel. Atmosfera marelui praş universitar era ea singură în stare să-i stîmească teribile ambiţii intelectuale, un niciodată ostenit dor de cunoaştere, mai profund lipit de fiinţa lui, datorită mai degrabă unor factori exteriori universităţii decît amfiteatrele ei. Memoria Vienei era încărcată încă de sunetul, pe trotuare, al paşilor unor mari glorii ale culturii europene, un sanctuar al muzicii

şi al picturii, o „scenă“ găzduind revigorarea poeziei romantice, refugiu al artiştilor de pretutindeni. Fiindcă arta avea — în Viena gata să imprime vieţii convenienţele cazărmii — suficiente mijloace de sustragere. Implacabilei ordini administrative (transfer în viaţa civilă a ierarhiilor militare), îi era simultană o exaltare — în cercuri, e drept, îndepărtate de ochii poliţiei — a libertăţii de gîndire ; şi chiar invocarea virtuţilor civilizaţiilor trecute începea să fie folosită în favoarea minţilor răzvrătitoare. Recentele descoperiri din Egiptul faraonilor, descifrarea textelor primordiale le relevau tinerilor chinuiţi de cursuri pedante, atemporale („Pandectele“ cu prof. dr. Ludwig Ritter von Amdts ori „Drept internaţional“ cu dr. Louis Neumann, să zicem), adevăruri surprinzătoare : în ciuda tuturor aparenţelor, „prezentul“ se arăta a fi gîndit mai convenient, cu instituţii greoaie, guvernate de anacronisme şi de un ucigător birocratism, în vreme ce „trecutul“, ştiut doar cu implicaţiile lui anecdotice, era văzut ca un cristalizator de idei „probate“ vreme de milenii în viaţa popoarelor. Despodobind de taine sarcofagii ori căutînd chei pentru graiuri împietrite, tinerii Austriei (şi Germaniei) vremii în care Eminescu bătea străzile Vienei căutau prilejul de a vorbi despre ei şi despre timpul lor şi, de cele mai multe ori confuză, febrilitatea revoluţionară înflăcăra taberele şi societăţile studenţeşti.

Şi cu pregnantă vigoare se manifestau studenţii români risipiţi, întru sete de lumină, prin marile citadele universitare ale Europei. Ei erau în aşteptarea unui prilej colectiv de manifestare a elanurilor lor, aveau nostalgia unor momente de tensiune, capabile să le mărturisească dragostea înflăcărată pentru ţara lor, grija înţeleaptă cu care-i gîndeau viitorul. Gata să se înfrunte zgomotos în urma unor incidente neînsemnate, alteori gata să reactualizeze barbare ritualuri de duel (era vre

mea cînd o crestătură pe nas ori pe frunte făcea dovada unui eroism necontestat), tinerii se potoleau ea prin farmec, invocînd „frăţietate“ şi „cumpănire“, de îndată ce venea vorba despre drumuri în ţară ori de întocmirea unor patetice manifeste. Nu e de mirare că, îritr-altfel distratul şi izolatul Eminescu ieşea din bîrloguL lui hibernal, cu superba-i coamă pîrlită de multele luminări ex- piind în sfeşnicele nopţilor şi cu fruntea lui de profet damnat, pentru a-şi spune cuvîntul în „cestiuni presante“.
. Şi se întrezărea la orizont un eveniment pe care studenţii îl socoteau epocal, providenţial mijloc de a se face auziţi : comemorarea a patru sute de ani de la tîmosirea Putnei, necropolă a lui Ştefan cel Mare.

înfierbîntate „comiţii“ se întruneau aproape zilnic, se dezbăteau programe, manifeste şi, bineînţeles, se croiau şi curajoase planuri financiare, spectacolul desemnat a învia la Putna fastul vremii bătrînului voievod trebuind să întreacă toate obişnuitele comemorări oficiale, cu discursuri searbede şi cu sfeştaniile înaltelor (şi roto- feelor) feţe bisericeşti. Secretar al comitetului central pentru serbarea la mormîntul lui Ştefan cel Mare, Eminescu şi-a primit cu maximă răspundere însărcinarea, devenind sufletul generoasei mişcări. Comitete similare constituindu-se şi în Berlin, Liège, Iaşi, Bucureşti, Pesta, Graz, Paris şi Lipsea au strins în scurtă vreme cinci mii de fiorini trebuitori Susţinerii clieliuieiiioi/. S-a cumpătat, după cutreierarea multor anticării, o urnă de. argint pe care mîini pioase aveau s-o instaleze pe lespedea rîcîită cu flori şi frunze a lui Ştefan.

Izbucnirea războiului franco-german avea să ducă la o amînare a serbării de la Putna, dar nu la o supri-, mare a ei.

între timp, după luni sărace în evenimente, în aprilie 1870, Eminescu avu surpriza (aşteptată oarecum) de

**a-şi citi în „Convorbiri“ *Venere* şi *madonă.* Mulţumind» în sineşi, „Convorbirilor“ pentru cinstea de a-l fi tipărit,
, el. trimise la Iaşi şi o a doua poezie, *Epigonii,* apărută, şi ea, de îndată ce a fost primită, în iunie al aceluiaşi an.**

E, pentru vizitatorii obişnuiţi ai cafenelei „Troidl“ din Wollzeile, o zi obişnuită. Ca de obicei, clienţii înşiruiţi în faţa meselor din marmură plesnită sînt tineri şi, tot ca de obicei, sînt studenţi români. Un singur oaspe — venit probabil cu totul întîmplător la „Troidl“ — şi-a ales un loc mai ferit la fereastră şi îşi soarbe ceremonios cafeaua.

Uşa se deschide, şi în cadrul ei apare Mihai. Părul i-a crescut lung, gata să-i atingă umerii, şi un zîmbet blînd şi melancolic iluminîndu-i chipul stîrneşte în sufletul confraţilor frumoase prevestiri. Dar tocmai cînd Morariu se pregăteşte să-l abordeze decis pe poet, cu speranţa că din generoasă colegialitate invitarea lui la masă ar avea ca urmare firească „un rînd de băuturi“, se întîmplă o scenă absolut neaşteptată.

Domnul de lîngă fereastră, socotit pînă acum o clipă un austriac ori nemţoi cumsecade, se ridică de la locul lui şi se îndreaptă, fără să ezite, spre noul venit, întinr ■7Îru1ii-î vnîric» ri.i familiaritate '

— Bună ziua, domnule Eminescu !

Eminescu îi întinde la rîndu-i mina, încurcat, măr-, turisindu-se :

—. Nu vă cunosc...

— Vedeţi ce deosebire între noi ? Eu v-am cunoscut îndată.

— Poate nu sînteţi din Viena ?

Se aşează la masa de lîngă fereastră.

— După vorbă, sînteţi din Moldova.
— Exact.
— Poate din Iaşi ?
— Chiar de-acolo.
— Poate sînteţi...
(Automat, domnul interogat e gata să răspundă, la jumătatea întrebării, iarăşi, „exact!“)
— ...poate sînteţi domnul... Iacob Negruzzi ?
Sfială.
— Chiar el...
— Vedeţi că şi eu v-am cunoscut ? Dar să vi-i prezint pe prietenii mei !
Studenţii se îmbulzesc să-l salute pe — şi de ei ştiutul — redactor al respectatelor „Convorbiri“. Şi cum, atunci cînd e vorba de jurnale ori reviste, furia lor denigratoare devine, de obicei, nimicitoare, e de mirare că blajinul .Negruzzi a izbutit să le inspire respect şi interes,..
— îmi pare rău, spune Eminescu, îmi pare rău că Slavici e **plecat din Viena în vacanţă. Aş fi dorit foarte mult să faceţi cunoştinţa lui. Eu cred că Slavici este un scriitor cu viitor, cugetă drept, are idei originale şi va scrie foarte bine cînd va mînui mai bine limba...**
„Deci aşa arată Eminescu !“ îşi spune redactorul „Convorbirilor“, care n-are voie să uite nimic. La întoarcere, la Iaşi, Maiorescu îl va osteni cu întrebări de tot fulul, ţi temulul Ciitio, cel c«i-e şlie ca uimeai altul şă asculte, ştie la fel de bine să întrebe...
> La rîndu-i, Eminescu vrea să ştie totul despre „Junimea“ şi, rînd pe rînd, sînt evocate furtunoase dispute ori seri de reverie provocate de lectura unor manuscrise...
Mai tîrziu, rămînînd singuri, convorbirea s-a urmat şi mai cald, mai firesc decît la „Troidl“. În excelentă dispoziţie sufletească (voiajează într-o clasică lună de miere, şi la un hotel elegant e aşteptat de tînăra-i soţie

cu care s-a căsătorit din dragoste), Negruzzi nu uită să povestească acea noapte de februar (ori poate de martie, asta nu mai ţine minte), în care s-a întîlnit cu *poetul* Eminescu.

— Mă întorceam într-o seară acasă de la o adu-^ nare. Plecasem mai devreme decît se obişnuieşte, căci scriind pe atunci idila *Miron şi Floriea* eram toată vremea preocupat de idila mea. Ajunsesem la dntul din. urmă şi cugetam pe care din sfîrşiturile ce mi se înfăţişau în închipuire era mai bine să-l aleg. Acasă mă pusei la gura sobei şi lăsam să-mi treacă dinaintea oqhilor deosebite imagini din idila mea. Aruncînd ochii din întîmplare asupra mesei mele de lucru, văzui o scrisoare nedeschîsă, pe care nu o băgasem în seamă. Era adresată *„Redactorului Convorbirilor Literare“* şi scrisă cu litere mici, ca de o mînă de femeie. Mi-am zis că trebuie să fie de la una din numeroasele poete tinere din provincie, care voiau să li se tipărească versurile în revista noastră. Des- chizînd plicul, găsii o scrisoare împreună cu o poezie intitulată...

— *Venere* şi *Madonă*

— ...amîndouă iscălite...

— M. Eminescu.

— Numele Eminescu nu avea aparenţa a fi.real, ci îmi păru împrumutat, din sfiiciune. Mă pusei să citesc...

— ...cu indiferenţă...

— Exact, poezia *Venere şi Madonă,* dar de la a treia strofă care începea cu versurile :

r-„Rafael *pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată,*
Suflet îmbătat de raze şi d’eteme primăveri...“

— ...interesul mi se deşteptă şi merse crescînd pînă la sfîrşit. Impresionat, am citit poezia de mai multe ori

în şir, iar a doua zi m-am dus la Maiorescu cu manuscriptul în mină : — „În sfîrşit, am dat de un poet 1“, i-am strigat intrînd în odaie şi fluturând hîrtia. — „Ai primit ceva bun ?“ mi-a răspuns el. A luat poezia, a citit-o, apoi a citit-o şi-a doua oară şi a zis : — „Ai dreptate, aici pare a fi un talent adevărat. Dar cinezi acest Eminescu ?“ — „Nu ştiu, i-am răspuns, poezia e trimisă din Viena“. — „Foarte interesant, a mai zis Maiorescu. Lasă poezia la mine“. După cîteva zile, a citit-o la „Junimea“. Succesul a depăşit orice aşteptare a noastră. Pînă şi Pogor, cel mai mare cusurgiu din cîţi cunosc, şi-a dovedit entuziasmul... Şi acum, iată-mă la Viena, în căutarea domnului Eminescu. Întrebînd, întrebîndu-mă şi eu „Cine-i acest Eminescu“. Dar nu te grăbi să-mi răspunzi.

Şi poetul nu pare grăbit...

— îţi propun o cupă de Xeres.

— Cu bucurie, domnule Negruzzi !

— închin pentru minunatul dumitale talent !

— închin pentru „Convorbiri“ !

îşi sorb cupele cu solemnitate. Xeres-ul le^a dat o uşoară îmbujorare.

— Domnule Eminescu, am stat şi m-am gîndit, ni- căiri în ţară nu-i un loc mai potrivit pentru dumneata decît laşul. De unde eşti ?

— Dintr-un sătuc de lîngă Botoşani.

— Ştii ce se spune despre dumneata ? Că, de — după ce-ai apărut şi cu *Epigonii* — oamenii au început să se intereseze de steaua dumitale. Am auzit că ai fi de neam armean !

— Mă trag din vechi familii româneşti! Tata, trăit cu spaima cancelariilor, are un scrin întreg cu hîrtii.

— Se mai zice că eşti urmaşul unui turc, Emin. Mai precis, Emin-Efendi, însurat cu o româncă...

— Se admite ! Ca glumă.

— Şî că ai fi şved ? Da, un războinic de-al lui Carol al Xll-lea al Suediei, bătut măr la Pultava, ajuns pe meleagurile noastre, n-ar fi vrut să-şi mai urmeze suveranul, şi s-a instalat printre noi!

''— Mi-l şi închipui pe oştean, cu armură dublă (una şi pentru cal), descinzîndu-şi sabia şi nevoindu-se să cultive trifoi la Ipoteşti. Găinile i-ar fi ouat în coif, iar scutul i s-ar fi prefăcut în capac al putinei de curechi ! Şi-l văd, cu suliţa, alungind mascurii !

Eminescu e sincer amuzat, mai puţin interlocutorul său care, în ceea ce-l priveşte, a nădăjduit că, neapărat, ceva-ceva e adevărat...

Paharele de Xeres se înmulţesc, şi chelnerul a aşezat pe masă o butelie pîntecoasă, plină de colb şi pînze de păianjen, pentru ca domnii să nu se mai ostenească solicitîndu-i prea des un „rînd nou“.

— Dar nu mi-ai spus la ce lucrezi ? domnule Eminescu.

11

Gazda îi ciocăneşte în uşă, stăruitor. încruntă din sprîncene şi e gata să-şi utilizeze impecabila-i „nemţească“ pentru alungarea inoportunei.

— Domnule Eminescu ! Vă caută cineva.

— Şi ? nu sînt> acasă pentru nimeni !

— Vedeţi, e o persoană necunoscută, şi-am crezut...

— Ce persoană ?

— O domnişoară.

(Cine ştie ce „înscenare“ a băieţilor...)

— Y-a spus numele ?

— Ba, Miele, Veronica Micle...

Înceţoşate o clipă, apele memoriei prind să se limpezească. Veronica Micle ? Ba, e un nume de care a mal auzit. Dar unde ? De la cine ? Din „căruţa cu paiaţe ?“ Exclus. Aşadar, în numai „o minută“ trebuie să-şi tragă pe umeri vestonul, să caute pieptenele, apoi ciobul de oglindă, şi-apoi să arunce o „repede ochire“ asupra propriei înfăţişări.

— Ce săr-i spun ?

— Mai sînteţi aici ? Iertare, mam’zel Grete, iertare. Spuneţi-i să... intre.

Pieptenele, bineînţeles, e de negăsit. Ac în carul cu fin. Cu foi scrise. Sute de foi. Iar oglinda ? Se va fi topit de atîta neprivire, de atîta lîncezire... Face puţină ordine pe masă : cărţi, jurnale, manuscripte se devălmăşesc într-o clipă şi cad pe podele, închipuind o Ninive ireversibil dezbinată.

îngenunchează să le ridice.

Vede doi pantofi roşii, doi conduri de cenuşăreasă, şi zîmbeşte rostind doar pentru sine : incorigibil, „bă- trîn“ sufler Eminovici, ce destin te face să începi „începătura“ cunoaşterii urmaşelor Evei tot cu pantofii ? Treci în cuşca ta de sufler, lighioană mică ! Cine spunea asta ? A. dulcea Efrosi? ! Ei i-a iubit toate cordeluţele şi năsturaşii încălţărilor.

— Dacă înţeleg bine, e o vizită inoportună î

O mînă dantelată Se întinde sărutării poetului, care abia acum îşi priveşte oaspele...

(Veronica Micle ? Sigur, în noaptea de spovedanii şi...' Xeres, Negruzzi i-a vorbit despre această doamnă. De ce ? în care ordine de idei ? Dar a fost o „ordine“ în convorbirea desfăşurată în preajma prăfuitei butelii ?)

— Vă rog să luaţi loc aici pe scaun, numai un 'moment, pînă eliberez sofaua.« Aşa... şi, scuzaţi-mă, n-am avui timp încă să mă prezint.

— Dar nu ^e nevoie, domnule Eminescu. Eu vă cunosc. V-am citit versurile din „Convorbiri“, am auzit că sînteţi student la Viena şi, ’ întîmplîndu-mă aici, mi-am spus că trebuie neapărat să vă caut!

(...Şi, cum spunea Negruzzi, blonda şi frumoasa doamnă Micle — frumoasa ? o, într-adevăr frumoasa doamnă Micle — căsătorită cu un venerabil, dar vîrstnic, mai ales vîrstnic soţ, Ştefan Micle — cochetează cu muzele şi întreţine chiar, cu palide spirite, un soi de salon (salonaş) literar in care se citesc „poesii“ şi „aforisme“. Cum a ajuns Veronica Cîmpeanu, Veronica Micle ? Era elevă la Şcoala Centrală de fete din Iaşi. Avea numai 13 ani. Profesor-examinator: Ştefan Micle care, chemînd-o s-o „examineze“ la germană, cum fata nu se omora cu limba tînă- rului Werther, a încercat s-o „treacă“, oferindu-i totuşi spre traducere un text extrem de facil: «Tradu-mi dumneata din nemţeşte bucata „Der Geiger“», iar Veronica, dîndu-şi seama că şi lesnicioasa translaţie o depăşeşte, a izbucnit într-un rîs nervos, din care greu a putut fi oprită. Micle i s-a adresat cu blîndeţe : „Puteţi trece la loc, domnişoară...“ A lăsat-o corigentă şi... apoi a luat-o de nevastă.)

îyicpfircă — fioros de stîngaci — să repună în funcţie lampa de spirt sub ibricul de cafea, dar un refuz salvator îi îngăduie să încheie cu preparativele de „gazdă“ şi izbuteşte, abia acum, să ridice ochii.

Veronica, aşadar...

în nopţile de absolută tăcere, cînd nici im sunet nu tulbură liniştea odăii „suse“, Mihai încearcă să povestească istorii fantaste în care, nălucite în privazuri de geamuri ori deschizând din oglinzi şi falduri de draperii,

apar femei care-i "seamănă tulburător micuţei şi- pînă acum cîteva clipe necunoscutei doamne Micle...

(„Haina ei albă şi lungă părea un nor de raze şi umbre, iar părul ei de aur era împletit în cozi lăsate pe spate, pe cînd o cunună de mărgăritărele era aşezată pe fruntea ei netedă, luminată de razele lunii, ea părea muiată într-un aer de aur.“

„Părul ei blond pare brumă aurită, gura dulce cu buza dedesupt puţin mai plină părea că cere sărutări, nasul fin şi bărbia rătundă şi dulce ca la femeile lui Giacomo Palma.“

„Faţa ei nu mai era trasă, ci se rotunzea vădit, sînii ei erau mai plini, numai roşaţa din obraz dispăruse, făcînd loc unei palori care-i da un aer de nespusă blîndeţe. Ochii nu mai aveau acea sălbatică şi noptoasă strălucire, în adîncimea cărora fulgera întunecosul amor şi întunecoasa dorinţă... ci limpeziţi, nespus de adînci, te-ai fi uitat zile întregi în ei. Linişte şi o melancolică pace era în adincimea lor. Şi în acea faţă atît de palidă, plină, dar tristă, surîdea suferitor oarecum gura de purpură... o rază a Ierihonului a cărei frumuseţă nu se trece“...).

Conversaţia — Veronica nu vorbeşte ca o colegă, ci ca o simplă cititoare — nu-i apropie cu nimic. Mihai se „explică“ vorbind despre *Epigonii,* şi timpul trece, cheltuit cu aparenţe sterile. Fiindcă ar prefera, asemeni eroilor săi (cu care seamănă), să cadă la picioarele frumoasei doamne şi să-i spună cele mai dulci cuvinte din cîte s-au spus.

Vocea muzicală a Veronicăi e caldă, prietenoasă, dar gura, cu subţirea buză de sus refuzîndu-se parcă surîsu- lui, nu-l îmbie pe poet să împrumute, fie şi un ciob din curajul personajelor sale care îşi dăruie sufletul unor

femei necunoscute şi zboară cu ele (adormite) în braţe, în palate pustii.

Şi înainte de a se regăsi, doamna Micle e în picioare şi nu acceptă să fie condusă decît pînă la trăsura ce-o aşteaptă în faţa casei. Dar se invită, şi poetul acceptă cu bucurie, la lungi călătorii în Viena iubirilor..:

12

...Se scutură teii în Prater. Se deschid „barăcile — cabinete“ ale iluzioniştilor, jonglerilor, apar, cu strat nou de vopsea lă, panourile mişcătoare de tragere la tir. Şi sala aceea cu oglinzi... Micuţa doamnă Micle părea, alungită în rama oglinzii „mincinoase“, un plop ori un mesteacăn alb. Mihai, într-alta, părea urît, burduhănos şi nemişcat ca o buhă. într-alta, trupurile li se-njumătăţeau, iar în rotundul oglinzii de argint aburit trăsăturile lor se amestecau miraculos, ochii lui suprapunîndu-se straniu pe ai ei, cîte un „ciob“ din fiecare era de găsit acolo unde trebuia să se întipărească, fluidă, icoana celuilalt. Apropiaţi „monstruos“, depărtaţi în cuprinsul aceluiaşi îngust spaţiu. Amîndoi şi singuri. Părînd că se zbat în oglinda topită, că argintul sună în părul ei frunze şi încearcă, pe fruntea lui, mulaje. Amîndoi, ca într-un mormînt de somn... Fresce suprapuse pe-acelaşi zid de mînăstire...

Se aud viori şi flaute.

Caută o masă singuratică şi cere cafea (oare unde au ascultat, amîndoi, „Cantata cafelei“?) şi cere hîrtie şi călimară.

185 .

Un singur nume.

Scrie numele dragostei.

Şi, ca în jocul oglinzilor „mincinoase", literele se întrepătrund, se compun şi recompun cu apropieri de sunete de nimeni încercate. Scrie un nume îh sine curgînd, un nume şiroind semne de sînge şi gheaţă, abia închegat şi spart într-o clipă, refăcut prin anagramări absurde, nume sfînt, grav, definitiv.

Veronico.
Acinorev.
Verona.
Aronev.
Anorev.
Aquinora.
***Aquinore*.**
Irena.
Aroniqua.
Enorvica.
Vicenora.
Acivrone.
Civraneo.
- *Neocivra.*
Vranceora.
***Norvia* ce.**
Narvioce.
Vreona.
Voema.
Vnoera.
Vanoer.
Arnoev.
Aemoev.
Aomev.
Verena...

13

August 1871...

Praznicul pregătit pentru vara lui ’70 e pe cale să se ţină totuşi, cu o întîrziere de doi ani (neînsemnată în sine faţă de anii 400 curşi de la sfinţirea Putnei). Din tot ce se constituise la un moment dat drept zestre a serbării n-a mai rămas, curînd, decît urna de argint, a cărei depunere pe lespedea lui Vodă le părea unora fără rost, gest nedublat de vreo semnificaţie specială (banii — cei 5000 de fiorini — depuşi la bancherul Mure- şan, dispărînd odată cu ciudatul lor păstrător, într-o Americă neajunsă de posibilele fulgere ale poliţiei imperiale vieneze...). Pierdută la cărţi, zestrea părea imposibil de refăcut, iar darea la iveală, cu stingheritor lux publicitar, a fugii bancherului, n-ar fi contribuit decît la totala discreditare a ideii. Ideia care, trebuie spus, nu-i mai încălzea nici pe unii dintre capii *„României june“,* speriaţi de impasul „finanţiar“, dar şi de posibila iritare a oficialităţilor. A fost nevoie de o adevărată răsturnare a scepticilor, pînă s-a ajuns la noul „comitet central“, cu Slavici preşedinte şi cu — etern pe loc secund — Eminescu secretar.

Un Eminescu mai înflăcăiat Ca **oricâid, Iiolăiîl să-şi justifice şi sieşi jertfa renunţării, pentru o bună bucată de timp, la solitarele munci literare în care se angajase deja cu proiecte posibil de împlinit într-o sută de ani... Un Eminescu sigur de reuşita unei întreprinderi care, dincolo de latura ei cuminte, sentimentală, ar fi avut un ecou solemn în inimile tuturor românilor. Pentru el, studenţii n-aveau a se teme de intervenţia, prin tradiţie brutală, a administraţiei de ocupaţie austriacă guver-**

nînd la acea vreme preafrumoasa Ţară de Sus, tinerii în- cercînd ; să probeze, cu luciditate înţeleaptă, în primul rînd capacitatea lor de a înţelege evenimentele, urmînd a se plasa „sub“ sau „peste“ vreme. Avînd promisiunea că serbarea nu va fi decît un „cuviincios“ praznic cu îndestulă mîncare şi băutură, întru pomenirea unui voievod răposat sub cripta Putnei, Comisarul guvernului de la Viena, după ce s-a asigurat de intonarea, la debutul procesiunii, a unei închinări către împărat (poate chiar sprinţara „Doamne ţine şi proteje pe al nostru împărat“ compusă cu „dulceaţă“ de Haydn), s-a străduit să nu-şi mai facă griji de prisos. Fiind la ziua sorocită serbării, 15 august, zi de hram, mînăstirea lui Ştefan ar fi chemat oricum, ca în fiecare vară, mii şi mii de moldoveni sosiţi cu desagii în spinare (cu sau fără „pasport“), pentru a bate mătănii la. qălcîiul de piatră al Putnei,

încălzit de povestea icoanei-tablou — în stare să pălească „necăjită“ sau să se reaprindă — aflătoare pe unul din „murii“ Putnei, bucovineanul Epaminonda Bu- cevschi a luat asupră-i datoria de a împodobi cu brad şi flori, ori cu zugrăveli. noi, porţile, zidurile şi locurile de popas ale. bătrînei mînăstiri. Pentru ochii lui, ca şi pentru ai lui Eminescu, exista speranţa ca portretul dăruit cu „viaţă“ să se lumineze, fie şi pentru o abia perceptibilă ţandără de clipă.

— Nu ştie nimeni unde-i Eminescu ? întreabă pictorul, boit din cap pînă-n picioare cu vopsele şi tîrînd după el un întreg „hamaşament“ pictoricesc...

— E dus trei sate de-aici, la Crasna. .

— Păi de ce, frate ?

— S-a dus la o moară, acolo. A fost ideia lui. S-a gîndit că n-avem cozonaci, şi s-a dus să cumpere un car de făină, şi să-i aducă gata copţi.

— Iată o ipostază în care naî-aş dori să-l văd : veghind să nu se ardă cozonadi şi dîndu-le faţă lucie eu şomoiogul muiat În şofran !

— Nu rîde, el şi-a luat în serios „misia“. De l-ai fi văzut cînd a plecat: sumbru — părea un general care e gata de război...

— Cînd vine, -spune-mi, că am nevoie de el. Mă găseşte în clopotniţă.

— Ce cauţi acolo ?

— Aşez nişte lămpi, peste douăzeci, şi la noapte le aprind. Or să se vază pînă departe...

Ieni Slavici, preşedintele, n-are îndeletnidri mai potrivite. E drept, el nu-şi albeşte pletele cu făină, ca domnul Eminescu, ci inspectează cuhniile mînăstirii, cu oale în care se fierb bine doi viţei, şi mai rămîne loc şi de o fîntînă de zeamă, şi cu frigări colosale. Arhimandritul Putnei, „preaferidtul“ Arcadie Ciupercovici, ca unul care e mai deprins cu meşteşugul bucatelor decît cu cel al slujbelor slavoneşti, a devenit de două zile teroarea, cu barbă şi comănac de tablă, a bieţilor părinţî- bucătari care nu mai găsesc timpul să răsufle. Adică să-şi mai îndrepte mirosul chinuit de borşuri, rasoale, sarmale şi fripturi, eu un gît-două, cel mult trei, de tescovină ţinută în mare taină, printre munţii de hartane (s-au tăiat, cîteva perechi de boi) şi polonicele ciorbelor.

— Merge, părinte Amfilochie ?

— S-ar putea altcumva, preafericite ?

— Se poate. Gata ciorbele ? Pe seară vin să lş gust. Le-ai dres cu ce ţi-am spus ?

— Le-am dres.

— Da’ mai înfundă soba aia cu lemne, că moare focul şi-i taie mîncării tot duhul!

— Cum să kt **mai înfund* preafericite, că parcă sîat focurile lui Varilon ?**

— Nu cîrti, Amfitodue ! Că de nu, te tree în slujbă, clntăreţ de strană™

— Iertare,, preafericite, rămîn aicea, Ungă ulcelde unele...

— ...Cu vin.

— ...Cu bucate, preafericite...

— Cu vin nu *1*

— Şi cu... cu vin...

lent Slavici e satisfăcut de priveliştea de iad gastronomic pe care Ciupercoviei a gîndit-o temeinic, pînă în cele mai mărunte detalii, ca un fin cunoscător („Numai cînd vă aud numele şi mi se face foame“, i-ar fi spus tun mitropolit), cu înţeleaptă şi mucalită pricepere de ar-i „uimi“ pe mireni cu „prisoasele“ scbivniciei. Cu osebire e îngrijorat de calitatea sarmalelor pe care, se teme, un foc pripit le-ar face mai puţin aurite, şi uriaşele oale sînt întoarse^ eu toarte încinse, spre flacără mai domoală. Arhimandritul ştie că, abia aţipite în cenuşă,. în oalele negre, nepoleite cu smalţ, bucatele îşi capătă acel gust secret, acel „duh“ în stare să înveselească ospeţele oricât de austere. Aduse şi din alte mî- năstki, În căruţe, tuciurile de aramă în care părinţii vor învîrti mîine mămăligile, apăsînd făcăleţele, ca pe Bistriţa, plutaşii, cîrmele, sclipesc în aerul cu lumină împuţinată de fum şi arome, ea adevărate stele, în vreme ce în cuptoarele zidite din vreme, într-o poiană, şi unse *m* lutişor, se odihnesc plini şi colaci împletiţi ca şerpii, lipii cît brusturii şi turte, de mălai. Cu destoinicia dulgherilor vechimii, călugării înalţă atît de mari frigări, încît im bou jupuit să poată fi încredinţat focului, despovărat doară de copite. În poiene sînt săpate gropi şi sini aduse maldăre de-frunze în vederea adăpostirii, pe

pat de jar, a berbecilor fripţi haiduceşte, înăbuşiţi în frunzare arse şi în lut dulce...

Ajunsă la cramă, scurta inspecţie întreprinsă de arhimandrit se încheie cu încercarea celor mai potrivite vinuri şi rachiuri. Speriat, preşedintele Slavici, care nu e mare băutor, izbuteşte să-i cheme în chilia subpămîn- teană pe Ştefanelli şi pe Mihai, întors cu trei care de cozonaci de la Crasna. Pe masa pe care e aşternută pîn- ză de in, sînt aduse ciururi de mălai pline cu nuci şi ftii- nuscule pahare de vin.

Tîrziu după convenţionale conversaţii purtate mai ales pe tema Vienei, pe care stareţul pare s-o fi cunoscut „mireneşte“, discuţia alunecă pe un tărâm mai dur. Se vorbeşte despre dorul oamenilor din miazănoapte de a trăi iarăşi în hotarele cîndva statornicite de Ştefan. Cătana crăiască îşi aşază cu prea multă fală cizma cu pinten pe un pămînt care nu îngăduie asemenea povară, oasele voievozilor conţinute într-însul dîndu-i frăgezimea cenuşii de frunză ori a făinei de marmură. Cu vocea gata să spulbere în cioburi paharele cu vin mieriu, păstorul Putnei cîntă despre „ţara“ lui înzăpezită de ierni lungi :

— Despre Ştefan cel Mare, cel Sfînt, cel Bun şi cel Drept nu trebuie să vorbim cu lacrima în ochi, dragii mei. Nu se cade să-l plîngem. El e pururi biruitor...

Dar domnii studenţi, în faţa cărora stareţul vrea să pară şi ceea ce este în adevăr, un bătrîn înţelept, nu doar o gazdă minunată, înţeleg prea bine că spusa preafericitului nu trebuie lăudată decît... în tăcere. Limbile se dezleagă anevoie cînd cătanele împărăteşti îşi fac simţită prezenţa în toate cotloanele mînâstirii şi studenţii nu vor să compromită, prin efuziuni nesăbuite, ideia care i-a adunat în uriaşa ogradă a Putnei. Ideie pe care cancelariile vieneze au bănuit-o din prima clipă,

dar pe care, simţindu-se în stare s-o „combată“ cu strălşnicie, n-au avut ambiţia de a pune prea multe oprelişti în calea pregătirii serbării. Viena nu-şi făcea iluzii privind patriotismul românilor, probat în prea dese rînduri, pentru a nu fi înţeles. în arhive cu savantă pedanterie fiinţînd, existau mii de scrisori ale domnilor români ori ale capilor de răscoală transilvăneni — şi peste toate, apostila crăiască zugrăvea vulturi de ceară sînge- rie. Ambiţii, speranţe adesea naive, păstrate în biete ter- feloage purtate la piept, ferite de ploaie ori zăpadă, zăceau încopertate în marile arhive, şi studenţii care ajunseseră să le cunoască le memorau cu mîhnire, pentru ca ajunşi acasă să le rostească celor dragi cu voce îngroşată de fioruri patetice.

Pentru Mihai, deosebit de importante nu sînt atît iestivităţile cu fastul lor romantic, cît convorbirile proiectatului congres — pînă la care a mai rămas numai ■o zi — în stare să cristalizeze şi să impună „o singură direcţie a spiritului românesc“. Rostul urnei votive de argint — ideia fusese a lui — era să colecteze pămînt ■din toate colţurile ţării. Pămîntul depus pe pieptul bă- trînului voievod se cuvenea să semnifice icoana unirii definitive a românilor între hotarele închipuite după atingerea lui Ştefan de către Mihai Viteazul, domn al valahilor şi, pentru o clipă, al ardelenilor şi moldovenilor...

Dimineaţa sărbătorii.

Dimineaţa, gîndită cu adîncă emoţie de către Mihai, poposeşte peste pădurile Putnei cu diafane ţesături de aur cu alesături de argint... (Aseară, tras de mină de Ciupercovici, i-a fost dat să vadă cu ochii lui o minune născută din evlavii şi din iubire : broderia-epitaf, plăs-

muită parcă din fire de aer, de către frumoasa Maria din Mangop, iubitoarea doamnă a lui Io Ştefan Voievod...)

Slavici, trezit mai devreme, e în măsură să-i relateze fratelui Mihai ultimele noutăţi, în vreme ce-i toarnă, dintr-o donicioară, apă ca gheaţa, de spălat.

— Sînt mii şi mii ! Mii de ţărani din Moldova şi Bucovina, studenţi de la Blaj, venerabile doamne din Bucureşti, adevărat exod.

—■ Lasă-le, doamnele române, spune-mi dacă a venit Alecsandri ?

Ieni tace, încurcat. Posibila prezenţă a poetului naţional la Putna a fost unul dintre argumentele „forte“ ale lui Mihai în „bătăliile“ anticipînd congresul...

— Deci n-a venit ?

— Nu. O fi bolnav.

— Se poate. A trimis vreo depeşă de explicare ?

■— Nu, ne-a trimis un fel de imn...

— Despre ?

— Despre Ştefan.

— Bun şi-acela. Dă-mi ştergarul, Ieni. Mă, dar acuma văd cum te-ai înţolit !

Mihai, după ce îşi inspectează propriile veşminte, e- sincer cucerit de alura aristocratică a prietenului său, muiat în negru ca un greier, cu cămaşă înzăpezită şi. cravată cu ac de diamant.

— Pe cine-ai dezbrăcat ?

Ieni e încurcat.

— Le-am împrumutat, pentru zece fiorini...

Mihai îşi trece degetele prin păr şi socoteşte că-, timpul consacrat aranjării ţinutei a fost cheltuit cu exces :

— La lucru, frate Ieni ! Mă duc să împrăştii foile volante. Una, cu o poemă straşnică, a doua cu o gravură, a lui Epaminonda. Ai văzut-o ?

— Numai în aramă, la Epaminonda la atelier. Ia s-o văd !

— Iat-o !

— Dar e minunată. Şi e şi coloratăă...

— De asta-mi pare rău. Epaminonda a vopsit-o ca pe-o păpuşă de turtă dulce... Dar altfel — argumentul e al lui — nu-l putea înfăţişa pe Ştefan cu plete blonde şi cu ochi albaştri... Cel puţin, mantia de brocart e un adevărat curcubeu. Dar ia te uită, Ieni, ce de popor !

— Parcă-s la o procesiune de ploaie...

— Şi nu se cuvine ? Poate că va ploua şi pentru săraca noastră grădină.

Se apropie un călugăr.

— Domnilor studenţi, sînteţi aşteptaţi la stăreţie, că a venit domnul Mihalache Kogălniceanu.

— Adevărat ? S-ar zice, Ieni, că absenţa lui Alecsandri e astfel fericit compensată.

— Aşa-i. Dar pe bătrîn îl ştiam suferind, cum şi-o fi hurducat el picioarele betege în butcă şi, mai ales, cum a îndurat arşiţa vreme de cinci ceasuri, nu înţeleg.

— Să mergem !

în puţine clipe viitoarea îi soarbe. Avea dreptate Slavici : parcă uriaşe procesiuni de implorare a ploii şi-au ales drept capăt de drum alba cetăţuie a Putnei, curtea împrejmuită cu zid gros de cetate, deprins cu săgeata ori buzduganul năvălitorului. Zeci de covoare cu cîm- puri înflorate au fost aşternute să podească drumul spre intrarea în biserică. Steaguri de catifea, cu inscripţii din fir aurit, fîlfîie pe turnuri, prapuri de borangicuri şi brocart îmbracă reci coloane de piatră, arcuri de triumf tăiate din lemn de mesteacăn tînăr îi aşteaptă pe călătorii de departe. Preoţii au ieşit în faţa bisericii celei

mari cu somptuoase odăjdii de Bizanţ, ţinînd în mîini cărţi cu ferecături de argint şi aramă, minuscule chivote, ■crucifixuri, tiare arhiereşti.

Mihai îşi face loc cu coatele.

Se aud clopotele.

Un bătrîn îl ţine de mînă şi-l îmbie să asculte împreună gravele dangăte.

— Le ştii, clopotele ?

— Nu.

— Eu le ştiu. Acum bate Blagovistnicul, auzi ? Şi acum mai subţire. Uşerul ! Auzi ? Acum trebuie să înceapă să bată Siluanul. Ultimul care intră e Buga. Ultimul, altfel le-ar acoperi pe celelalte. Buga, care vorbeşte.

— Vorbeşte ?

— N-auzi ? Bate-n dungă : Şte-fan ! Şte-fan ! E Buga, clopot sfînt. Cînd ţara e la greu, Buga bate singur. Bate de sine.

Suflet al pregătirii serbării, Mihai se vede lipsit de an „tacîm“ de gală. Prietenii „vienezi“ văd, ca şi el, cu stupoare, cum feţe nezărite pînă acum se îndeasă aflîndu-şi loc lîngă patrafirele episcopilor ori lîngă domnii în straie negre, sosiţi de la Bucureşti şi Iaşi. între ei, asudînd din greu şi tamponîndu-şi fruntea cu o uriaşă batisă roşie,, conu Mihalache Kogălniceanu, sincer interesat de serbare, dar tot atît de sincer împiedicat să-i guste momentele de. farmec. E omul de care se leagă episoadele luptelor unioniste, este arhitectul mişcărilor reformatoare din vremea lui Cuza — domnul căruia el, Kogălniceanu, îi ceruse jurămînt de credinţă pentru ţară, la învestitura pe tronurile lui Ştefan şi Mihai Viteazul — Cuza, pe care studenţii vienezi îl vizitaseră în silita-i sihăstrie de la Ober-Dobling...

Dar aşa, Eminescu nu se mai vede silit să rostească vorbe de prisos, şi din gazdă devine oaspe. Străbate poienile în care e larmă de stup, se înstăpîneşte şi-i lasă lui Ieni Slavici prerogativele „oficiale“ ale praznicului aniversar... Şi Ieni se descurcă nesperat de bine...

— Mohorît, Eminescule ?

— De ce, frate Ştefanelli ?

— Crezi că mai putem ţine congresul ?

— De ce nu !

— Totul are un aer de petrecere voioasă, care mă face să cred că vom pleca de-aici sătui, cu setea stîm- părată dar... tot neuniţi.

— Răbdare, Ştefanelli ! Diseară, în trapeza mînăstirii, se decide cauza noastră. Sper să nu-ţi toceşti pînă atunci elocvenţa !

— Noi n-am venit aici să facem arcuri de triumf, sorcove şi capre ca Epaminonda !

— într-un fel, facem şi asta...’

— Să nu te-audă Bumbac' că se face foc.

— Aşa îl voi : incandescent...

Şi se aude dintrodată Buga, clopotul sfînt, clopotul haiduc, vibrîndu-şi arama scrisă cu cirilică veche în aerul văratic.

— E Buga...

— Le ştii **pe nume ?**

— Să mergem, Ştefanelli !

Le iese în întîmpinare Chibici, îmbrăcat şi el în negru şi purtînd pe pîntec o uriaşă cpcardă tricoloră :

—: Trăiască naţia !

— Sus cu ea !

— Te caut de-un ceas, Mihai : numai tu poţi fi Vir- giliul meu prin paradisul Putnei. Precum ştii, nu istoria e lectura mea de căpetenie, aşa că...

— Bine, Chibici, suflet turcit, dar prin Letopiseţi nu ţi-ai plimbat mustăţile ?

— Ba da, Mihai, dar ştii, domnii se schimbau prea repede, şi memoria mea nu i-a păstrat pe toţi cîţi au fost...

— Dar e vorba de Ştefan, păgînule şi tătarule !

— ... Care Ştefan a avut doamnă tătarcă, Maria din Mangop...

— Vezi, nu eşti de tot sălbatic. Chibici, ai norocul că la Putna se mai poate vedea un epitaf brodat de mîi- nile doamnei Maria — brocart, aur, argint şi lacrimi de perle...

Cu turle ascuţite împungînd aerul translucid, cu brîie de chilii, acoperite cu şindrilă nouă, vatra Putnei învăpăiază cu zugrăveli şi mărunte lanuri de luminări aprinse, verdele brazilor din juru-i. Mîini pioase au spălat cu petică de catifea pisania afumată de timp, înceţoşată de colb şi de veghe, şi literele rîcîite cîndva de meşterii pietrari le vorbesc pelerinilor din Augustul hramului putnean despre ctitoria viteazului şi *„binecinstitorului domn a toată ţara Moldovei Io Ştefan Voievod, fiul lui Bogdan Voievod...“*

Gropniţa voievodului e simplă : doi stîlpi subţiri susţin o arcadă „scrisă“ cu flori, privegheată de lumina puţină a unei ferestre înguste, despicate în zid. în cuprinsul tainiţei poate fi văzut sarcofagul de marmură de Carara pe care dalta a conturat eu conture fluide frunze de acant. O candelă arde peste lespedea „roasă“ de priviri, atinsă cu înfiorare şi adoraţie, şi un sîmbure de lumină purpurie cheltuie untdelemnul bine mirositor, cu pîlpîire de ornic, egală...

Ţăranii veniţi la sărbătorire cunosc pînă în cele mai mici detalii drumul pe care cortegiul mortuar, cu Ştefan

în sicriu din lemn sculptat, l-a urmat, la trei zile după stingerea voievodului, între Suceava şi Putna. Părinţii şi bunii, şi bunii bunilor lor au memorat pentru ei fiecare dumbravă de popas, fiecare potecă şerpuită. Iată de ce, dînd un oarecare ocol, sucevenii au sosit la Putna pe drumul de taină. în fruntea lor e bătrînul preot din Stupea, Iraclie Porumbescu, urmat — ca de o aburoasă umbră — de către fiul lui, Ciprian, şi de taraful lăutarilor din Suceava al lui Grigore Vindireu.

în biserică, momentul de cea mai înaltă tensiune îl constituie depunerea de către un maior, Boteanu, a săbiei şi centironului de aur pe mormîntul voievodului. Combatant pe frontul franco-german, maiorul omagiază astfel cu un gest simbolic — dar probabil puţin gustat de către Eminescu — pe marele oştean.

Mihai citeşte pe chipul lui Chibici dorinţa secretă de a se isprăvi cît mai repede şirul lung al cuvîntărilor şi de a se purcede la partea cea mai consistentă care e, totuşi, praznicul. Spre deplina lui împăcare, Eminescu şi Slavici, profitînd de privilegiul îngăduit gazdelor, acela de a controla bunul mers al lucrurilor, ies din aerul îmbibat cu smirnă şi aloe şi sînt martori ai pregătirii ospăţului. Mai bine-zis, ospeţelor, fiindcă cele 1600 de tacîmuri ale mesei se dovedesc a fi cu totul puţine faţă de mulţimea de norod venită să îngenunche în tinda ctitoriei Marelui Ştefan. După ce trimişii comitetului au bătut zeci de hanuri, cu scopul nobil de a închiria vesela trebuitoare, după ce s-a apelat şi la odoa- rele-relicve ale arhimandritului stareţ, a devenit limpede că oaspeţii trebuie să mănînce cu rîndul, ca în ospătă- riile studenţilor. Fantezia lui Ciupercovici, bine slujită de călugării cuhniei monahiceşti moţăind printre jpolo-

nice, stîrneşte lauda mesenilor, şi bătrînul e mişcat de cuvintele pe care îi e dat să le audă. Kogălniceanu conchide că omagiul e cît se poate de potrivit :

— Să nu uităm că l-am invocat azi pe un mare viteaz, dar şi pe un mare iubitor de veselii şi ospeţe... Să bem întru nemurirea fericitului războinic, dar şi întru lauda băutorului !

Se ciocneşte cu entuziasm. A fost, se pare, al o sutălea toast, şi nu se bănuie că numărul n-ar putea fi sporit. S-a băut pentru sfetnicii şi dregătorii lui Ştefan, pentru doamnele sale şi chiar pentru ibovnice, spre mucalitul protest al lui Ciupercovici.

Petrecerea ţăranilor e lipsită de argintul tacîmuri- lor, lipsită de tipsii şi pocale domneşti, dar şi de toasturi. Aşternute pe iarbă, petic lîngă petic, ştergar de in ori marame muiereşti, de borangic, sînt împodobite cu ulcioare şi căni de lut, şi din desagii coborîţi de pe caii iuţi apar bunătăţi fără număr... Brînza e aşezată ceremonios pe frunze de brustur, în străchini apar hartanele de pui ori pastrama de vînat şi, ca pietre netede pe prund de gîrlă, ouăle se rostogolesc printre peştii fripţi ori ulcelele cu smîntînă. Pîini uriaşe, cu obraz ca de măr, aurii, colaci împletiţi, lipii şi covrigi, prescuri şi plăcinte de tot felul sînt rostogolite din coşuri de nuiele şi, mai departe, sub zidurile de piatră se înalţă pirostrii. Rachiul e zvîntat din stacane de lemn ciobit, vinul arde în căni, şi lăutarii, desculţi, suflă în cimpoaie, în ţevi de fluier, ori mîngîie viorile vişinii cu arcuşul. Vindireu cîntă ca la vechile nunţi, aplecat peste gîtul fragil al viorii, cu un fel de vicleană supuşenie, dînd porunci nerostite tarafului, prin ridicări rapide de sprîncene, cîntă cu un soi de frumoasă absenţă, pentru auzuri îndepărtate. Un tînăr subţire, înalt, aducînd la chip cu Mihai,

se repede spre bătrînul staroste şi-i smulge, Sără protest, vioara din mîini... Apoi cîntă, înflăcărat, trece prin hore repede încropite, îi cheamă pe oameni să-i ţie „hangul“, şi ei bat iarba cu sălbatică destoinicie. Mihai îl priveşte cu ochi miraţi : cine l-ar fi crezut în stare pe domnişorul îmbrăcat nemţeşte, cu lungă chică romantică şi ghete cu gumilastic, de o atît de fierbinte patimă ?

— Cine-i junele ? vrea să ştie Chibici...

— Fiul popii Porumbescu de la Suceava, pare-se.

— îi zice al dracului de bine din vioară...

Ciprian Porumbescu e lac de sudoare. Popa îi şterge fruntea cu poala anteriului şi îl îndeamnă să se mai domolească.

— Tată, îi spune tînărul, îmbrăţişîndu-l, am cîntat Daciei întregi !

E noapte.

Întîlnirea din trapeză a îndreptăţit scepticismul lui Chibici : delegaţii asociaţiilor studenţeşti n-au găsit acelaşi grai în a-şi mărturisi dorurile şi credinţele. Vorbe, multe vorbe... Cel puţin Bumbac, aflat după mulţi ani în faţa rftiui auditoriu care, neştiindu-l, nu-l între- fupe, a invocat întreaga istorie a „Rîmului“, întru împlinirea unor „idealuri“ bombastice. Temeiul a fost însă pus. Mihai a vorbit calm, măsurat şi, stupoare, nu l-a ridiculizat pe Bumbac. ’(La Viena, Eminescu îşi trîntise căciula pe pupitrul eternului orator Bumbac, invitîndu-l să-i mai vorbească şi ei, căciulii, el declarîndu-se sătul de vorbe goale...)

Chiliile fiind neîncăpătoare pentru odihna oaspeţilor de frunte, Eminescu e nevoit a-şi căuta somnul într-alt- undeva. Spre bucuria lui, fiindcă somnul sub stele îi

e din cale-afară de drag. După sumare investigaţii, el îşi alege podul porţii de intrare, bine podit cu fîn, drept „iatac“.

— Şi ai să dormi aici, Mihai ? Aici stau bufniţele înţelepte !

— E minunat. Fînul e cosit de curînd, e încă plin de mireasmă, aerul e curat... Liebchen was willst Du noch mehr ?

Repede dibuit şi de alţii, podul devine neîncăpător. Se văd, prin bolţi leneş arcate, stelele lui august, şi Mihai le pliveşte, cu mîinile sub creştet, gîndindu-le enigmele eterne. îi e, pentru o clipă, dor de lada cu manuscripte, abandonată paingilor şi şoarecilor, în odaia de la mansarda vieneză, dor de filele înnegrite, împodobite cu semne nervoase, la început caligrafiate pedant (apoi, prin intervenţii succesive meşteşugul de copist medieval e abandonat transcripţiei gîfîite, cu „economie“ de litere...).

Sînt acolo, poleite cu cerneală, icoane pe care văzduhul de deasupra turlelor-săgeată ale Putnei le năluceşte în fantaste scrieri cu litere-stele pe un „pergament“ albastru, înnobilat, în dreapta, de pecetea Luceafărului.

„Schema cursului naturii este un cerc de forme prim, *cure inuLeriu Lrece ca* ***prin puncte de tronriţie. Astfel, fiinţele privite în sine sînt asemenea unui rîu curgător pe suprafaţa căruia sînt suspendate umbre. Aceste*** **umbre** ***stau pe loc ca o urzeală, ca ideia unei fiinţe sub care undele rîului etern formează o bătătură, singură, ce dă consistenţă acestor umbre şi totuşi ea însăşi într-o eternă tranziţie, într-un pelerinaj din fiinţă în fiinţă, un Ahas- ver a formelor lumii. Acuma căutînd la organele acestei f iinţe, găsim asemenea că ele sînt ca părţi constitutive ale***

*întregului, forme mai mici de tranziţie —***r** *prin urmare esenţa fiinţelor este forma, esenţa (vieţii trecerea, mişcarea materiei prin ele“.*

„Spăimîntătoarea necesitate eu care urmează procesele ei, numărul mic al legilor fundamen' ale, combina- ţiunile acestora care oricît de multe ar fi, totuşi se pot calcula cu certitudine, deşi poate pentru facerea unui asemenea calcul n-ar ajunge mai multe vieţi de oameni consecutive, puţinătatea relativă a spaţiilor, sînt îndestule dovezi ale unei mărginiri în producerea formelor. Frunzele de stejar dintr-un an sînt copii fidele a celor din mii de ani trecuţi, şi chiar dacă fiecare frunză individuală ar prezenta o diferenţă oarecare nu trebuie să. se uite că legile şi elementele în joc sînt determinate, se pot număra şi cum toate combinările lor posibile se pot asemenea determina după o inducţie minuţioasă, deşi poate ar fi o muncă netrebuitoare. Afară de aceasta să'nu uităm cum că în faza ce ne cuprinde temporală şi trecătoare a pămîntului, formele se moştenesc şi se perfecţionează pe cînd o reproducere analoagă în tot şi în parte am putea-o pretinde cu drept cuvînt numai atunci cînd.-,.“

— Mihai ! ’

„...fără aceasta' s-ar fi sfîrşit şi s-ar fi reînnoit cu totul din nou, după ce ar fi parcurs toate procesele dr formaţiune care ne preced pe noi. Din eertiJvdiñen cum că atîl puterile şi elementele cît şi modurile lor de combinaţie se pot calcula apriori şi rezuma într-un număr rezultă renumitul postulat că -tot ce este posibil va fi. Concentrînd aşadar viaţa pămîntului nostru ca individ planetar în icoana naşterei, traiului şi risipei sale, vom avea în mare ceea ce este viaţa omului, în mic — un trai individual de-o durată în raport tot aiît de scurtq. ca şi-a fiecăruia dintre noi. Văzînd însă de pe formaţiu

nea sistemelor dintr-o negură indiferenţiată o icoană a formării pământului nostru şi din risipa vreunei planete, aceia a pieirii lui sîntem siguri că o nouă formaţiune aceiaşi în formă şi compoziţie a avut, are şi va avea loc întotdeauna. Pe acest nou pământ s-ar repeta aceleaşi procese ale vieţii care s-au urmat pe al nostru, încît n-am avea nici un drept de-ai disputa întîietatea, afară doar dacă n-am voi să susţinem identitatea masei de materie. însă această masă de materie nu decide asupra identităţii, nici unui individ cosmic. Noi însă sîntem numai formele unei eterne treceri ale materiei primordiale şi precum după Heraklit, noi nu ne putem cobori de două ori în unul şi acelaşi rîu..."

— Mihai !

„tot nu mai sîntem material vorbind nici într-un moment unul, acelaşi om. Cu un cuvînt o formă care reapare este asemenea unui cuvînt sau a unei cugetări, reproducere una şi aceiaşi, abstracţiune făcînd de la identitatea materiei în care se prezintă. Dacă numărul elementelor şi a puterilor este cert, atunci modurile lor de combinare este determinabil apriori şi asupra mărginirii în producerea de forme nu mai poate fi îndoială, atunci formele ar fi nemărginit de multe, cînd elementele şi puterile din natură ar fi fără număr. Dar contrariul fiind, aceste forme sínt c-o inducţiune sigură apriori determinabile, prin urmare numărul formelor în natură este mărginit. Am fost întotdeauna şi vom fi întotdeauna individual determinaţi aşa cum sîntem şi cum moartea este numai un vis al imoginaţiunii noastre. De aceia a nu fi fost niciodată est$ singura formă a neexistenţei. Cine există, există şi va exista întotdeauna. O perspectivă nemărginită mi se deschide înaintea ochilor...“

— Mihai!

— Inoportun ca de obicei, iubite Chibici !...

— Iartă-mă, Mihai, ţi-am tulburat cumva idealiceşţi reflexii ? ,

— Nu mai are omul drept la o picătură de odihnă ?

— Ba da, dai era musai să te caut. Şi să te găsesc. Scoală-te şi urmează-mă !

— încotro ?

— N-am voie să-ţi spun. Şi vină să te scutur, că eşti plin de paie...

Merg printre focurile veghetoare, aprinse de către oaspeţii hramului... Oamenii dorm lipiţi de ierbi înalte, vegheaţi de tăciuniir focurilor gata să scadă, dorm ca în- tr-un rit înzăpezit, ascultînd galopul unor călăreţi de departe. Poate călăreţii bătăliilor lui Ştefan...

— N-ai suflet, Chibici ! De ce dracu’ nu m-ai lăsat să zac în cuibarul meu ?

— Poate ai să mă ierţi... Vrea cineva să-ţi vorbească, Mihai...

— Dar şi mîine e zi !

— E, dar acel cineva pleacă în zori...

— Şi mai mergem mult ?

— în cerdacul arhondăriei slnt trei uşi. Eşti aştep-, tat să baţi în cea din mijloc. Eu te las.

— Cum poţi-să fii atît de enigmatic, Chibici — gură spartă ce-mi eşti ! !

— Greu, foarte greu, Mihai...

— Am înţeles, e vorba de-o cucoană.

— Tu ai spus-o !

— O cucoană care* îmi, cere sări scriu o odă pentru vreo societate de binefacere.

— Mihai, mîine ai să mi-o zugrăveşti cu mătase mai fină ca în alesătura Măriei din Mangop.

— O obsesie, Chibici, această Maria din Mangop...

— Aproape...

205

Chibici, umbră credincioasă, se şterge în întunericul Mînd argintat de lună.

O fereastră, o uşă. A doua fereastră...

— Tu ?

— Mihai !

— Tu aici ?

Veronica Micle îşi ridică ochii din cartea deschisă înainte-i şi îi face semn, cu un gest de imperceptibilă fineţe, să se apropie.

E Veronica din Prater ? Cu ochii mari, umbriţi de gene lungi, cu degete lungi pe care „ning“ dantele ? Cu buze chemînd şi în acelaşi timp refuzîndu-se sărutului ? Veronica — Vreona cu păr de miere arsă şi dinţi albi pe care, cînd cade aurul lămpii, în odaie se face ger şi se aude a muzică veche ? Veronica—Vanovea la Putna ? Se întreba, la Viena, dacă frumuseţea ei i se va releva tot astfel, strălucitoare, în ţara cu tei de ceară, a Moldovei, şi în nopţi de înfrigurată speranţă se vedea mergînd, mină în mînă, cu mica doamnă Micle pe aleile umbroase ale Copoului...

Veronica... Mihai n-are cum să ştie că, încă înainte de-al cunoaşte, Veronica, zărindu-i chipul într-o fotografie, a compus pentru imaginea necunoscutului poet *ver~* suri sortite să rămînă tainice :

Privindu-ţi faţa de farmec plină,
Luci o rază în al meu sîn ;
Crudă fu însă a ei lumină,
Din pieptu-mi scoasă un lung suspin!
Dar suspinul ca nălucire Zburâ cu vîntul ce-au adiat;
N-a zburat însă şi-acea simţire Ce-adînc în suflet l-a deşteptat.

Şi-acum ma-ntreb eu : simţirea adtncă Cum de se naşte pentru-un portret ?
Căci nu văzusem ochii tăi încă,,
Ştiam atîta că eşti poet !

— Eşti tu ?

întrebarea Veronicăi e gata să-i aducă pe buze cel mai absurd dintre răspunsuri :

„— Sînt eu, -Uxe Nime !“

Uxe Nime ? Nume straniu, de rege barbar, domnind peste pierite seminţii ? Nu, ci doar numele — răsturnat — al poetului care, anagramînd numele obsedant al Veronicăi, s-a pomenit scriindu-şi numele după tipicul scribilor de la Ninive şi Eufrat, de la dreapta spre stingă...

Conversaţia lor nu e cu mult sustrasă regulilor de „cabalistică“ : vorbe neînsemnate sînt memorate cu credinţa că într-însele e conţinută o încărcătură secretă, cuvinte care nu vor să fie decît, cu stricteţe, doar ceea ce exprimă în clipa în care sînt rostite, devin date simbolice, tăinuind sensuri cu anevoinţă descifrate... Astfel, ei îşi vorbesc puţin şi, pe cît posibil, înşiruie fraze pe care, auzindu-le de la alţii, le-ar aşeza în rîndul celor mai crunte banalităţi. Dar ceea ce, de la începutul întâlnirii lor, a devenit un limbaj magic, nu se cere recompus, rcimaginat, denunţai...

Deprins a gîndi în abstracţiuni, poetul se pomeneşte relatîndu-i Veronicăi cele mai neînsemnate evenimente petrecute în viaţa lui, ostentaţiv ceremonios şi-apoi brusc, eu o adolescentină camaraderie, pierdut în descripţii inutile, iar ea, Veronica, se străduie să topească în cele ce spune frînturi de vers, nepotrivit desprinse de la locul lor, şi ceea ce „salvează“ aerul încurcat al întâlnirii lor e tăcerea.

Mihai tace cu ştiinţa fostului sufler care, chiar depăşit de o frază rostită, poate reface „firul“ pierdut. Veronica tace interogativ, ochii ei te silesc să i te povesteşti, glasul ei neasemuit de dulce forţează confesia.

Veronica n-a izbutit să-i povestească stratagemele încercate pentru ca Ştefan Micle s-o ia cu el în căruţa de poştă, într-altfel botezată „haraba cu jamantan“, pe drumul Putnei. Şi nu i-a spus cu cîtă -tulburare a gîndit reîntîlnirea cu poetul cu chip de înger palid.

Iar el, spunîndu-i numai în gînd „Veronicuţă“, se mulţumeşte să-i privească mîinile (mînuşiţele) şi să le întrebe — tot în gînd — ce-au făcut, departe de el, luni şi săptămîni.

Acum trebuie să se despartă.

îi vine iar în minte hilarul Uxe Nime. Oare toată viaţa îşi vor vorbi în anagrame ? Va rămîne, asemeni numelui lui de-o clipă, ivit din jocurile peniţei, veşnic „întors“, veşnic de nedesluşit fără oglindă ?

— Poate ne vom vedea la Iaşi... Am cele mai frumoase amintiri despre Viena noastră...

— Viena noastră ? Da...

— La toamnă ?

— La toamnă poate-am să trec pe la Iaşi, pe la „Convorbiri“...

— ...Şi pe la Veronica,

— Voi veni...

— Acum trebuie să pleci. La revedere...

Atît, promisiunea, doar, a revederii.

Trece pe lîngă zidurile bisericii. Acolo, sub lespezi' sub care dorm bărbaţi cu gîtul retezat de hangere, ori de buzdugane ghintuite, acolo visează raiuri vlădici blajini ca mălaiul, acolo dorm voievozi şi pui de voievozi, ucişi sub bolţi sîngerate, şi pentru toţi, pentru toate oasele al

bite sub talpa mînăstirii, Veronici cu părul blond şi degete subţiri şi reci au ţesut aere, stihare, au brodat safire pe veşmintele icoanelor nemurind aici, în sălbăticiile lui Miazănoapte, în singurătăţi ciobite de Buga, o dragoste chel- tuindu-se, netulburată ca iarba cîmpului. Ca zăpada şi

14

CUGETĂRILE SĂRMANULUI DIONIS

Ah ! garafa pîntecoasă doar de sfeşnic mai e bună !
Şi mucoasa luminare sfîrîind săul şi-l arde Şi-n această sărăcie, te inspiră, cântă barde —
Bani n-am mai văzut de-un secol, vin n-am mai băut de-o lună
Un regat pentr-o ţigară, s-împlu norii de zăpadă Cu himere !... Dar de unde ? Scîrţîie de vînt fereastra, în pod miaună motanii — la curcani vînătă-i creasta Şi cu păsuri melancolici meditînd imblă-n ogradă.
i .... **.....; : s**
Şi motanul toarce-n sobă — de blazat ce-i. — **Mc** ***motane, Vino- ncoa să stăm de vorbă, unice amic şi ornic.***
De-ar fi-n lume-un stat de mâţe, zău l că-n el te-aş pune vornic,

Ca să ştii şi iu odată, boieria ce-i, sărmane !

Oare ce gîndeşte hîtrul de stă ghem şi toarce-ntruna ? Ce idei se-nşiră dulce in miţeasca-i fantezie ?
Vreo cucoană cu-albă blană cu amoru-i il îmbie. Mendez-vous i-a dat în şură, ori în pod, în văgăună ?
De-ar fi-n lume numai miţe — tot poet aş fi ? Totuna <: Mieunînd în ode nalte, tragic miorlăind — un Garrick,
Ziua tologit în soare, pîndind cozile, de şoaric,
Noaptea-n pod, cerdac şi streşini heinizînd duios la lună.
Filosof de-aş fi — simţirea-mi ar fi vecinie la aman ! în prelegeri populare idealele le apăr Şi junimei generoase, domnişoarelor ce scapăr,
Le arăt că lumea vis e — un vis sarbăd — de motan.
Sau ca popă colo-n templu, închinat fiinţei, care După chip ş-asemănare a creat miţescu neam,
Aş striga : o, motănime l motănime ! Vai... Haram De-al tău suflet, motănime, nepostind postul cel mare.
Ah ! Sunt printre voi de-aceia, care nu' cred tabla legii. Firea mai presus de fire, mintea mai presus de minte,
Ce destinul motănimei îl desfăşură nainte l
Ah ! atei, nu tem ei iadul ş-a lui Duhuri — liliecii ?
Anathema *sil !* ***— Să-t scuipe oricare motan [4]de treabă. Nu vedeţi ce-nţelepciune e-n făptura voastră chiară ? O, motani fără de suflet ! — La zgîriet el v-a dat gheară Şi la tors v-a dat musteţe — vreţi să-l pipăiţi cu laba ?***
Îi! că în clondir se stinge căpeţelul de lumină !
Moşule, mergi de te culcă, nu vezi că s-a-ntunecat ?
Să visăm favori şi aur, tu-n cotlon şi eu în pat.
De-aş putea să dorm îneailea. — Somn, a gîndului odihnă.

O, *acopere fiinţa-mi cu-a ta mută armonie,*
Vino sontn — ori vino moarte. Pentru mine e totuna i De-oi petrece^ncă cu mâţe şi* cu *pureci şi cu hma,
Or *de nu — cui ce-i aduce ? — Poezie — sărăcie !*
15

— Povesteşte, povesteşte domnule Slavici!

— Bucuros, domnule Maiorescu. Să vă vorbesc despre Eminescu...

— Şi despre dumneata !

— Am copilărit, aş zice, fericit. Eram, alături cu o soră mai mare, singurul băiat la părinţi, oameni cu stare, bine ştiuţi în lumea lor şi legaţi prin rudenie sau prietenie cu şapte sate din jur. Acasă, ochii tuturora erau îndreptaţi asupra bunicului — cărbunar rămas din timpul lui Bonaparte, om trecut de şaptezeci de ani, care păstra cu sfinţenie portul din tinereţile sale, păr lung împletit în coadă şi prins în piepten de baga, pălărie cam înaltă şi cu borduri late, gherve de postav măsliniu cu pulpanele pînă la genunchi, băţ lung cu mîner de argint, pantofi cu cataramă mare. Cînd am ajuns, la Viena, primul meu gînd a fost că oraşul îmi e cunoscut din istoriile bunicului, „tata bătrîn“. Care, însă, nu văzuse Viena. Şi Viena mi-a adus numai bucurie. Mă socotesc o natură fericită. De altfel, Albanezul nu-mi spunea la începutul cunoştinţei noastre decît „pasăre voioasă“. ₜ '

— Albanezul ?

— Adică Eminescu...

Domnul Maiorescu e tot nedumerit.

— La cursul lui Lorenz Stein — economie naţională — mă întîlriteam regulat cu un tînăr oacheş, cu faţa curată şi rasă peste tot, cu un lung „clabăţ“ bănăţenesc peste pletele negre, cu ochii mari, visători şi avînd, totdeauna, un zîmbet oarecum ironic pe buze. îl credeam albanez, sau chiar persian ! Mare mi-a fost uimirea văzîn- du-l pe Albanez numai în compania studenţilor români. L-am abordat — am luat masa împreună — şi Albanezul mi s-a recomandat Mihai Eminescu. L-am îmbrăţişat de bucurie aflînd că nu-i nici albanez şi nici prinţ persienesc. Curînd după aceasta, eram aproape nedespărţiţi.

— Ce fel de om e... Albanezul dumitale ?

— Pare neguros, dar e om de o veselie copilărească, rîde, cînd rîde, din toată inima, încît ochii tuturora se îndreaptă asupra lui. Duşman al vorbăriei goale, el îşi cearcă amicii cînd conversează steril, cu un răstit „Taci, nu mai scîrţîi !“ Ceea ce numim sentimentalitate, pentru dînsul nu există. El n-are „slăbiciuni“ pentru nimic. Toate pornesc la dînsul din convingere, şi tot ceea ce noi ceilalţi facem din iubire, el face din hotărîre nestrămutată. Niciodată nu l-am văzut plîngînd şi nu-l cred în stare să plîngă, iar cu înduioşare numai despre muma lui l-am auzit vorbind. Cel mai hotărît gînd al lui e că omul e din fire bun, că — odată — toţi oamenii au fost buni şi că idealul social e ca iar să se facă buni' cum au fost. După el, tot răul poate fi corectat...

— Şi-n viaţa de toate zilele ?

— Eminescu e om cu trebuinţa puţine, dar cu apucături boiereşti.

— Boiereşti ?

„— Da — „boieria“-i sufletească îl face să ştie să su
fere şi să rabde fără a se plînge, şi respinge cu un fel de oroare tot ceea ce i se pare vulgar. Pornirile lui sînt însă atît de vii, încît îi covîrşesc puterea stăpînirii de sine. Citeşte cu o uimitoare repeziciune, nu Vorbă, cu vorbă, ci cuprinzînd cu privirea fraze întregi. Şi ţine să citească în tihnă, la masă, sub lampa aprinsă, ori tolănit pe sofa, în vreme ce odaia e înmiresmată de cafeaua pe care singur şi-o pregăteşte cu mult dichis. Pentru el nu cred să existe deosebirea pe care o facem noi ceilalţi între noapte şi zi, ba,. una din slăbiciunile lui e să profite de liniştea nopţilor, şi sînt foarte multe nopţile pe care eu, om altfel prozaic, le-am petrecut cu dînsul fie plim- bîndu-ne pe străzile liniştite, fie stînd la masa de brad, la un lung taifas de „filosoficale“. E lipsit cu desăvîr- şire de ceea ce în viaţa de toate zilele se numeşte egoism, nu trăieşte pentru sine şi prin sine, ci prin lumea' în ca- re-şi petrece viaţa şi pentru ea. Trebuinţele, suferinţele şi durerile, întocmai ca şi mulţumirile lui individuale, sînt pentru dînsul de neluat în seamă. Ceea ce îl atinge pe el sînt trebuinţele, suferinţele, durerile şi totdeauna rarele bucurii ale altora. „Multe dureri — puţine plăceri !“ e o vorbă a lui.

— Nu doar a lui...

— Nimic pentru el, ci pentru lumea oglindită în sufletul lui. El niciodată nu s-a plîns — şi nu se plînge — de neajunsurile propriei sale vieţi (şi, slavă Domnului, nu e scutit de griji !), tot cum niciodată nu dă pe faţă bucuria izvorîtă din propriile-i mulţumiri. „Nenorocirea cea mare a vieţii e — zice el — să fii mărginit, să nu vezi cu ochii tăi, să ştii puţine, să înţelegi rău, să judeci strîmb, să umbli orbecăind prin o lume, pentru tine pustie, şi să fii nevoit a căuta în afară de tine compensaţii pentru truda vieţuirii“.

213

16
MIEADOMIZ
Miradoniz avea palat de stînci.
Drept streaşină era un codru vechi Şi colonadele erau de munţi în şir,
Ce negri de bazalt se înşirau,
Pe cină deasupra, streşina antică,
Codrul cel vechi fremea îmţlat de vînt. O vale-adîncă ce-ngropa în codri,
Vechi ca pămîntul, jumetá din munte, Mîncînd cu trunchii rupţi scările negre De stînci, care duceau sus în palat ■— O vale-adîncă şi întinsă, lungă,
Tăiată de un fluviu adînc, bătrîn,
Ce pe-a lui spate vâluroase pare A duce insulele ce le are-n el — O vale cît o ţară e grădina Castelului Miradoniz.
Iar în castel de treci prin colonade Dai de înalte hale cu plafondul Lor negru strălucit şi cu păduri De flori. Păduri cărora florile Ca arborii-s de mari. Roze ca sorii,
Şi crini, ca urnele antice de argint,
Se leagănă pe lugerii cei nalţi, iar aerul văratic, dulce, moale.
Ca stelele sunt muscuiiţele prin frunze.
Şi împlu aerul cel cald cu o lumină Verzuie, chară, aromată.
Fluturi —
Cu părul de-aur şi cu aripioare De curcubâu — în haine de argint

DSw *floare-n floare fîlfîiesc şi-şi moaie Guriţele-umede şi roşii în potirul Mirositor şi plim, de miere-al florilor.*
Tufe de roze sunt dumbrăvi umbroase Şi verzi-intunecoase, presărate Cu sori dulci înfoiaţi, mirositori —
E-& florărie de giganţi. Într-un lot Crăpatâ-i bolta da granit, de cauţi Prim, streşina de codru pînă sus,
Unde în ceruri lin pluteşte luna.
Ea-i o regină tînără şi blondă în mantia-i albastră constelată.
Cu rrmnile unite pe-al ei piept De neaua... Trece luminînd cu ochii
Albaştri, mari, prin straturi înflorite De nori, ce înfoiate îi oferă
Poze de purpur, erinii de argint ;
Din cîhd în eînd cu mîna-i argintoasă,
Ea rupe cîte-o floare şi-o aruncă Jos pe pâmint ca pe-o gîndire de-aur ;
Colo un nov se nalţă sfînt şi sur.
Se-neheagă, se formează — 'cremeneşle, Devine-un templu grec şi plin de umbra Columnelor ce-l înconjor — şi prin columne Trece-argirstoasă- cîte-o rază-a lunei.
Eu drumul ia spre-ucel castel. Diăderna-i De diama.nte-n stele contopite Brilează-n noapte — tăriile negre A domei se-nsemnă — şi ea miră în el. — Col/ummele-ard sub clara ei lumină Şi aruncă umbra una-ntr-alta.
Ea vntvă-n damă... stelele-o- urmează.
Şi noaptea sîntă piină-i dte-ntuneric Pe rîul s»t *ce curge-n valea mare*

215

***Care-i grădina cea din codri vechi A lui Miradoniz. — Insule sfinte
Se nalţă-n el ca scorburi de tămîie. Copile sunt cu ochi rotunzi şi negri,
Cu flori de aur, de smarald — cu stînce De smirnă risipită şi sfărmată în bulgări mari. Pe mîndrele cărări,
Ce trec prin verzile şi mîndre plaiuri.
E pulbere de-drgint. Pe drumuri Cireşi în floare scutură zăpada
Trandafirie a-nflorini lor,
Vîntul le mină văluros le nalţă,
De flori troiene în loc de omăt Şi sălcii sfinte mişcă a lor frunză
De-argint deasupra apei şi se oglindează în fundul ei — altfel incit se pare Că din aceeaşi rădăcină creşte O insulă în sus şi una-n jos.
Şi nu-i nimica în aceste ramuri: Dintr-un copac într-altul numai
ţes Painjini de smarald painjinişul Cel rar de diamant — şi greieri (Antă, Ca orologii aruncate-n iarbă.
Şi peste rîul mare, de pe-un vîrf De arbore antic ţesut-au ei Un pod din pînza lor diamantoasă, Legîndu-l dincolo de alţi copaci.
Prin podul străveziu şi clar străbate A lunei rază şi-nverzeşte rîul
Cu miile lui unde, ca-ntr-o mîndră Nemaivăzută feerie. — Iară peste pod Trece albă, dulce, mlădioasă, junǎ,
. Albă, ca neaua noaptea, păru-i de aur Lin împletind în crinii mînilor,***

Ivind prin haina albă membri-angelici,
Abia calând podul cel lung cu-a ei Picioare de omăt, zîna Miradoniz.
Ea-ajunge în grădina ei de codri Şi rătăceşte, — o umbră argintie
[1]
Şi luminoasă-n umbra lor cea neagră;
Ici se pleacă spre a culege o floare,
Spre-a arunca în fluviul bătrîn,
Colo aleargă după-un flutur,
îl prinde — îi sărută ochii şi-i dă drumul;
Apoi ea prinde-o pasăre măiastră
De aur, se aşează-ntr-a ei aripi
Şi zboară-n noapte printre stele de-aur.

— Cine e Miradoniz, Mihai ?

— Miradoniz e forma pămîntească de care se înamorează Dumnezeu-Lucifer, Dumnezeu-Luceafărul. Duh al lumii, al lumilor. Luceafărul e legat prin dragoste de o mască sorocită a fi pieritoare, de o fiinţă în care materia s-a ambiţionat a zidi Frumosul, făgăduiala unei iubiri titanice. Abstrasă la început iubirii dumnezeieşti, „forma“ se năruie atunci cînd trebuie să aleagă între recea, cosmica iubire petrecută în spaţii nebîntuite de moarte şi dorul după ritualul terestru imaginat de primitivul Eros. Tăvălirii în ierburi, răsturnării sub stele. Mjradoniz nu-i preferă palatele stelelor, cu duhurile zăpezii şi cu matca ploilor. Şi opţiunea ei nu e din cale- afară necugetată, geniul fiind un Eros lipsit de farmec, tem, retoric. Copleşit de dimensiile propriului gust, coborîrea printre muritori, el sfîrşeşte prin â dărui un sunet etern clipelor pe care le umple cu argint sterp şi nefericire. Geniul nu cunoaşte nici moarte şi nici uitare, nefericind el nu-şi află pentru sine fericirea. N-are moarte şi n-are noroc. E o ideie ce mă urmăreşte, aş zice,

de mult. Ceea ce ţi-am citit, leni, nu-s decât simple ciorne. Pînă se vor cristaliza, ideile — nu versurile — vor fi cheltuite topuri întregi de hârtie, lumea acestei poemei se va compune, sparge şi recompune de zeci şi sute de ori pînă va „împietri“ cu un chip în stare să mă mulţumească o clipă, pentru ca în clipa următoare să-mi hrănească furia de a „topi“ imaginile închegate într-o nouă pastă fluidă.

— Spuneai că te străduieşti să dai mereu alte întruchipări ideilor ce te neliniştesc, dar versurile ? Şlefuirea lor nu te pune la cazne ?

— Nu, leni, nu.

— Cum aşa ? Am tras cu coada ochiului prin manuscriptele tale : Babilon ! Mii de semne încurcate, cîrcă- lite, şterse cu patimă, rescrise în infinite variante, versuri dintn-o poemă „curgînd“ fără scrupul într-alta, liste de rime, scrise pe margini de file — toate astea nu trădează mina şlefuitorului ?

— Nu, fiindcă — în înţelesul care se dă — eu nu fac versuri, leni !

— Absurd, imaginile tale...

— Da, eu nu fac imagini, leni ! Şi — vreai să ştii ceva ? — nici nu mă socotesc poet...

— Modestie luciferică !

— Deloc, am o foarte bună părere despre mine, nu am modestia, reală ce-i drept, a meşterului nepriceput, şi nici nu sînt într-atît de îngrijorat de scrisul meu, incit să încep să mă laud ! Nu versul mă nevoiesc a-l şlefui —■ e jalnică această cizmărie pe care mi-o propui ! — nu caut metafore, ci mai scriu, transcriu pînă cînd intru cu c&pu-n lumânare, de-mi sfîrîie „negrele pieţe“, ideia care mă stăpâneşte. Că, la a nu ştiu. cita prefacere, versul trage după sine, din ape necunoscute, vreo rimă, erotică, asta nu mă priveşte decît într-o mai mică măsură.

Ai să observi că, atunci cînd mă decid s-o iau de la capăt, părăsesc pe „drum“ expresii fericite şi îmi adaug versurilor nuanţe incerte, necoapte, dar fără ele n-am cum merge mai departe, prin ele mă înnoiesc, cugetul se primeneşte lepădîndu-se de Lestul, adesea, al imaginilor „frumoase". Ceea ce tu numeşti caznă nu e decît un şir de întîmplări prin care-mi trec versurile. Eu nu le cerşesc în genunchi, nu le caut cu pana muiată-n călimara piînsului, cum crede teluricul Bumbac, pesimist, deci elegiac, schopenhauerian, deci „lăcrimos“ şi, mai ales, nu le cert. Ele mă slujea: ori se răzvrătesc împotriva mea, — cui ce-i pasă ? — ceea ce povestesc nu „intră“ niciodată într-o singură poezie... Trebuie să ajungi să scrii fără a avea conştiinţa profesiei de scriitor, să scrii cum cîntă pasărea, cum cade frunza... Crezi că Solomon-rege îşi numerota psalmii, cum facem noi azi, de la 1 la 150...

— ...Plus al 151-lea, necanonic...

— ...Crezi că Homer îşi numerota cînturile...

— ...cu cifre romane...

— Ai umor azi, Ieni, ce-i cu tine ? Aşadar, mă iartă dacă adesea te-am făcut să crezi că mi-aş dori să fiu scriitor, bard naţional. Ştii, mă amuză straşnic ţăranii care plescăie din limbă- admirativ cînd aud că boierul cutare e un „brad“ cum zic ei... Eu vreau atîta doar-, Ieni : să nu las necheltuită fărîma de şansă universală cu care m-au investit ursitoarele. În fiecare om se încearcă spiritul Universului, opintit, iar şi iarăşi, născînd o nouă rază din aceeaşi apă. Oamenii sînt întrebări pe care şi le pune spiritul Universului, prin tot ce fac, ce trăiesc, ei încearcă să facă mai puţine marile taine...

— Dar Miradoniz ?

Mihai îşi încheie brusc confesiunea, şi Slavici înţelege că nu se mai cade să stăruie cu alte întrebări. Mîine, Eminescu părăseşte Viena — pentru totdeauna

poate — şi încă înainte de aprinsul lămpilor cei doi prieteni sînt aşteptaţi, la o întîlnire finală, de oraşul legendelor. Se vor sui poate în birja cu care călătorea cîndva Schubert, vor cina la hanul cu mese de lemn (pe care zgîria portative Beethowen), vor privi vitraliile catedralelor care aruncau cîndva roze de aur şi albastru peste clapele de clavecin la care cînta micul Mozart.

Miradoniz ?

Ea nu e cuprinsă încă în „calculele combinative“ ale lui Mihai, deprins de la o vreme să aşeze totul în ecuaţie. (De pildă, relaţia între „cifrele“ convenţional definite a,b,c :

a b c
bac c b a
bea c a b
a c b

Dar anagrama numelui Veronicăi n-a fost realizată şi ea potrivit acestei ecutaţii ?)

17

Viena...

Rămasă undeva, departe, ca o adevărată mireasă de titani, alba, în iarnă, Vienă — Miradoniz...

Berlin...

Ani noi de studii, în care Eminescu n-a mai legat prietenii ca în Viena-Miradoniz. Ani în care tot mai des a simţit nevoia să-şi încuie terfeloagele în lada de lemn şi să ia drumul casei.

A regăsit laşul „Convorbirilor“, al „Junimii", şi al Veronicăi — Miradoniz.

(Veronica, Vreona, Vanover)

A regăsit teii de ceară ai parcurilor vechi.

(Voerna, Vnoera, Vanoer...)

Albastrul întunecat al cerului, toamna. Gardurile albite de neaua iernii. Cerdace „suse“ cu stîlpi crestaţi şi ferestre scrise cu ger.

(Irena, Anorev, Anoniqua...)

Iaşii domnului Maiorescu.

Ieşii domnului Creangă. Răspopitul dăruit cu geniul poveştilor, dulce amic în taifasuri lungi, udate cu Uricani „dă-l roşu“ şi cu Pîhneşti — sînge de iepure. Creangă oel băgat la „răcori“ de insistenţele lui Mihai :

(— „Scrie, Creangă, scrie aşa cum îmi povesteşti mie, fără un cuvînt schimbat...“

„— Dar scrisul e dichis boieresc, bădie Mihai !“

„— Şi tu eşti un fel de boier !“

„— Cum aşa ?“

„— Un boier al mitologiilor populare...“

— Ba. eu cred că fac ca bietul şoarece : nu încape în bortă, şi-şi mai leagă şi-o tivdă de coadă. După ce n-am învăţat carte, ca oamenii, o şcoală întreagă, ca să ajung să mai pricep şi eu ceva de pe lumea asta mare şi încurcată, după ce nu ştiu şi eu vreo limbă străină ca să-mi deschidă capul, să m-apuc acuma la bătrîneţe, cal bătrîn, să învăţ a merge în buestru.“)

De nedespărţit. Nu se poate altfel — spune răutăciosul Panu — Eminescu fără Creanga sau Creangă fără

Eminescu. Creangă, urs spăşit, zdrahon cu inimă blîndă, viclenit numai la vorbe, îndrăgostit de fantasmele degajate ca un gaz aromitor din istorisirile lui Mihai, dar şi de sfintele bucate pregătite de Ţinea, pe o vatră asediată de mîţe (Tiţa, Siţa, Florica, Frusica, Tîca, Suru, Ghiţă, Todirică, Tărcata, Frăsina). Creangă, flămînzilă „între- mîndu-se“, după o uşoară bolire, cu o oală de găluşte făcute cu păsat de mei şi cu bucăţi de slănină, o găină friptă pe ţiglă, de lemn şi „undită" cu mujdei de usturoi, şi-o strachină cu plăcinte „poale-n brîu“ ¡pe deasupra...

Se întâlneau adesea — atunci cînd la „Bolta rece“ armeanul Amiras devenea „nesuferit“ pentru stăruinţa cu care-şi pisa clienţii datornici — la o dreiumioară mică-mică, din Sărărie, nu mai mare ca o „foaie de brustur“, după încredinţarea lui Creangă.

Ajun de crăciun. Prin viforniţă se aud clinchete de ,sănii, harapnicele şi buhaiele colindătorilor şi glasurile vizitiilor întîrziaţi.

în faţa crîşmei din Sărărie, felinarul pare că stă să cadă ca un arbore fulgerat. O sanie se apropie prin fumul ninsorii mărunte. Hangiul care i-a pîndit, de dincolo de uşa cu clopoţel, le iese în întâmpinare neaşteptaţilor muşterii.

Din sanie coboară mai întîi Eminescu, cu capul descoperit, îmbrăcat în haine de şiac negru. Viforul îi răvăşeşte părul, dar el surîde — dinţii albi sclipesc în ninsoarea întunecînd văzduhul — şi-şi întinde mîinile spre leagănul săniei. Ridică de subsuori o făptură ciudată, încotoşmănată într-o uriaşă blană de vulpi. E Veronica. Mihai o înalţă în aer, într-o clipă leneşă, şi o aşază, parcă ezitînd, pe treptele roase.

— Bucuros de oaspeţi, Căzimire ? «

Gling ! Cling ! răspunde, înaintea gazdei, clopoţelul legat cu lănţug de aramă.

— Bucuros, domnule poet. Ga totdeauna...

— E pustie dugheana ta... ' ,

— Pustie. Acum, oamenii se strîng pe la casele lor, scot vinul, dreg bucatele, păzesc gura cuptorului.

Crîşma mai are o încăpere rezervată vizitatorilor mai de soi : paracliserul de la biserica de tablă, un grefier de tribunal şi, bineînţeles, domnii poeţi. Veronica se aşază î*i faţa sobei cu plane lungi, văruite. Lumina flăcărilor îi aureşte obrazul, părul lung, aducător de somn, buzele umede, întredeschise.

— Poruncă !

— Mai întîi nişte butuci. Să fie cald, Cazimire, şi ia cu tine lampa asta afurisită. Adă-ne sfeşnice de lut, cu luminări...

Gazimir a dispărut ca o nălucă.

ţn odaie nu mai luminează decît focul, gata să moară, şi gîtul alb, veşnic „înzăpezit“ în dantele, al Veronicăi. Dau o lumină muzicală şi degetele lungi, pe care poetul şi le „zideşte“ de pleoape :

— La lumina unghiilor tale aş scrie o poemă fără capăt, Veronică... Ai să mă ierţi că te-am purtat prin ger ?

— Nu. nu te iert. fiindcă sînt cea mai friguroasă .dintre friguroase...

— Ce cauţi tu aici, la miazănoapte, unde îngheaţă vinul pînă să-l duci la buze şi părul ţi se umple de mărgele în viscol, iar lupii atacă harabalele poştei ?

— Iertaţi !...

Cazimir vine cu butucii.

— Dacă se stinge focul are să-nvie Gavrilă Buzatul şi-are să te scurteze de cap, la Cetăţuie !

■— Vai de- mine, cucoane ! se „sperie“ burduhănosul hangiu, fac foc haiducesc...

— Cazimire, ai vin ?

Hangiul e acum sincer speriat de întrebare :

— Da’ cum altfel, domnule poet ?! S-a pomenit crîşmă fără vin ?

— Eu sînt cel ce întreabă. Şi... ai vin bun ?

— Straşnic, nu bun ! Vinul de-l bea Domnu’ Creangă, roşu.

— Roşu, dar alb n-ai ?

— Se poate ? Am butoaie la care n-am umblat. Vin de nădejde.

— Cu miros de tămîie şi măr copt ?

Cazimir e cu totul încurcat. Holbează ochii, cu o nedumerire spăimoasă şi — concesiv — se preface a gusta „metafora“.

— Străveziu, Cazimire, ca petala florii de cireş ?

Cazimir se dumireşte brusc. Pesemne că boierul şi duduca au mai „bătut“ şi la alte crîşme... Poate mai de soi...

— Întocmai !

— Da, şi-l poţi fierbe ?

— Rîdeţi de mine, cucoane ! îl fierb...

— Aşa cu... mirodenii ?

— Cu scorţişoară...

— Şi ?

— Şi piper.

— Enibahar ?

— Sigur. Şi nucşoară.

— Şi ceva cuişoare ?

— Cîteva. Să aduc o cană.

— Nu, Cazimire, nu te grăbi. Adă-ne vreo... zece !

— Zece oca ?

— întocmai...

E limpede ca lumina, îşi spune Cazimir. înainte de a-i suna clopoţelul, tinerii se vor fi distrat la „Café de Paris“, pe Strada Mare, sau la „Café Restaurant de La- fitte“ de pe Lăpuşneanu, crîşme pe care el, Cazimir, le dispreţuieşte pentru că miros a „spiţerie“, şi „nu a rachiu şi alivenci“. în loc de butoaie pîntecoase şi putini cu murături, în „cafe-urile“ acelea se pot vedea doar catifele şi oglinzi... Sau vin de la balta aceea îngheţată, unde se joacă, pe patine, junii franţuziţi ?

— Nu-i mult vinul, cucoane, zece oca ?

— Nu.

E rîndul Veronicăi să-şi arate uimirea :

— Pentru noi, toate zece ?

— Da. Pe mine mă iartă că te las o clipă singură, dar mai am de dat unele dispoziţii.

Se zugrăvesc umbre lungi pe pereţii odăiţei. Luminările ning ceară albă peste lutul sfeşnicelor, ori „plîng“ intermitent, şi Verónica le cercetează cu un aer nespus de grav.

— M-am întors. Am lipsit mult ?

— Mult... O săptămînă...

— Ceea ce nu e mult pentru noi, care nu ne vedem cu anii...

Verónica îi mîngîie fruntea, părul. El încearcă s-o sărute, dar ea îl alungă cu un gest abia desluşit.

— Iertare...

Cazimir a venit cu un vas de porţelan zugrăvit, larg, încăpător, şi-l depune greoi la picioarele jeţului pe care stă Verónica...

— Gata vinul, cucoane...

Pe neaşteptate, Mihai îşi suflecă mînecile, îngenunche şi-i spune Veronicii, aproape imperativ :

— Ai să mă ierţi, dar trebuie să te descalţ !

înlr-o clipă, femeia blondă e captiva tânărului poet care se comportă cu firescul părintelui ce-şi spală copiii ştrengari, înăbuşe protestele — ce-i drept, uşoare — numai prin rapide ridicări de sprîncene şi, cu un gest în care se amestecă adorare şi supunere, grafie şi forţă, iubire şi pornire ostilă, îşi toarnă vin în palmă şi spală picioarele luminate de flăcări licăritoare şi luminînd. Veronica încearcă să-şi tragă picioarele din vasul de porţelan, dar Mihai o împiedică...

(E un moment gîndit în cetatea — Miradoniz, în vremea lecturilor din literaturi orientale. Aşa îşi primesc oaspeţii oamenii neamurilor primordiale, şi gestul a încălzit inima poetului. Mutat, din tomurile sumbrilor profesori vienezi, în crîşma din Sărăria Iaşilor, acest gest capătă pentru el însemn magic, încărcătură inefabilă de puritate şi patimă curată...)

O incalţă la loc şi nu îndrăzneşte să-i vorbească. Porunceşte : vinul cel alb, fiert cu mirodenii, poate fi luat.

— Adă-ne acum, Cazimir, vinul cel roşu al domnului Creangă !

— Eşti un om ciudat, Mihai...

■— Sînt doar un om care te iubeşte.

•— Nu semeni eu nimeni.

— Cu tine.

■— Nu mă-ntrerupe şi, mai ales, nu minţi. Nici nu ştiu cum să-ţi vorbesc : uneori îţi spun dumneata, alteori tu...

— Dar mie, cît de mult mi-a trebuit pînă să-ţi spun pe nume, Veronică... Aş fi vrut să-ţi spun, aş vrea să-ţi spun cît de mult te-am iubit, cît de mult te iubesc. Nu-mi doresc fericirea măsurată, nu bucuria laşă. Am înţeles* iubindu-te, că un om poate avea totul, neavînd nimic,

şi nimic avînd totul. Nu ştiu dacă ai putea să-mi dai cîndva din fiinţa ta mai mult decît, fără s-o ştii, mi-ara luat singur...

— Te rog să taci...

— Dacă-mi îngădui să vorbesc despre mine, de acea dureroasă dar adîncă fericire pe care atingerea În treacăt a mîinii tale, zâmbetul tău, privirea ta, au răsfrânt-*© asupra unei vieţi trudite şi lipsite de bucurii precum , e a mea, nu voi uita că fericirea asta, ce mi-a fost dată, e visul meu de aur. Rămîi visul meu de aur...

— Visul, Mihai. Calendarul nu are file pentru noi doi. Noi doi, ca în seara asta de ajun, în care ai fost gazda mea dintr-un deşert cu zăpezi,.. Trebuie să plec...

— Trebuie ?

— Te iubesc, Mihai...

Se apropie de el şi îl sărută, iar el rămîne copilul nedumerit de frumuseţea unui neaşteptat dar...

— Iertare...

— Spune, Cazimire !

■— Au venit hişte copii, colindători cu buhaiul şi ta- lange, ştiţi dumneavoastră. Îi ascultaţi ?

— Bucuroşi !

— Veniţi, măi. dar să nu spargeţi urechile boierilor !

Copiii intră, aducînd cu ei mireasma îngheţată ,de brad, zăpada le-a albit căciulile şi **le-a** uda+ ciubotele, **dar căldura odăii îi face să uite viforniţa, şi, după ce s-au înclinat cu solemnitate, îşi încep urarea cu glasuri atît de voinice, incit lumînările-n sfeşnice îşi clatină floarea, a spaimă, iar paharele subţiri — pereche — *şi* ating cu sunet subţire.**

Sună talanga — clopot de mînăstire... 1

Buhaiul geme ca o blajină jivină burduhănoasă a iernii, iar biciul ceartă podeaua...

În urmă cu aproape douăzeci de ani, în Ipoteştii Botoşanilor copiii lui Gheorghieş căminarul n-aveau, în nopţi luminate, o altă îndeletnicire. Şi ei băteau în geamuri îngheţate ori în porţi de lemn, legate cu drugi de fier. Stîrneau şi ei norodul de cîini, aveau şi ei cojoacele împodobite ou spic de fir. Şi aşteptau ca în căciulile repede scoase şi întinse milei gazdelor să cadă, şuruind ca banii în sipete, nucile poleite şi colacii rotunzii.

Veronica îl mîngîie pe cel mai mic dintre colindători.

— Cum te cheamă ?

Şi el, speriat peste măsură, împietreşte cu fruntea acoperită de mîna cu dantele, pare gata să plîngă, dar îndrăzneşte, în cele din urmă, să rostească abia auzit 5

Valea cu peşti, februar 1970

CUPRINS *Cartea intii*

Dacă treci rîul Selenei... 5
Carte*ă a doua*

Miradoniz 123

Lector : DELTA DAMIRESCU Tehnoredactor : ŞTEFANIA MIHAI
Dat la cules Z0.1X.1977. Bun de tipar S0.X1.1971. Apărut 1978. Comando *nr.* 1522. *Tiraj 77 080 ex. Coli de tipar 14‘lt.*

București — Piața Scînteii nr. 1